

STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI MIASTA LUBLIN DO ROKU 2025 CZĘŚĆ II STRATEGICZNA

landbrand
wyróżniamy miejsca

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego
Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013

Spis treści

1. Wstęp do części strategicznej	3
2. Wizja i misja turystyki w Mieście Lublin	4
3. Cele strategiczne i operacyjne rozwoju turystyki w Lublinie	7
4. Program Rozwoju Produktów Turystycznych Miasta Lublina	9
4.1. Produkty wiodące	11
4.1.1. Obszar produktowy Lublin Open Culture	11
4.1.2. Produkt wiodący Lublin Jagielloński	21
4.1.3. Produkt wiodący Lublin Żydowski	29
4.1.4. Produkt wiodący Lublin Turystyki Biznesowej	33
4.1.5. Produkt wiodący Lublin Smaków	37
4.2. Produkty uzupełniające	42
4.2.1. Lublin Filmowy	42
4.2.2. Lublin. Drogi do Wolności	45
4.2.3. Lublin Aktywny 365	48
4.2.4. Lublin Historyczny	53
4.3. Produkty regionalne	58
4.3.1. Legendy Lubelskie	58
4.3.2. Aktywna Lubelszczyzna	60
4.3.3. Renesans Lubelski	62
4.3.4. Rezydencje Magnackie	64
4.3.5. Wielokulturowa Lubelszczyzna	66
4.4. Programy Horyzontalne	68
Słowniczek pojęć	74
Spis ilustracji	79

1. Wstęp do części strategicznej

Część strategiczna dokumentu Strategia Rozwoju Turystyki dla Miasta Lublin do roku 2025 określa pożądany stan rozwoju funkcji turystycznej Lublina w 2025 roku oraz wskazuje na niezbędne do podjęcia kroki do jego osiągnięcia.

Stan rozwoju funkcji turystycznej Lublina w 2025 roku jest opisany w wizji turystycznej miasta. Wskazuje ona na najważniejsze założenia funkcjonowania turystyki w Lublinie. W sposób syntetyczny przedstawia założenia, dzięki którym oferta turystyczna Lublina będzie unikatowa i konkurencyjna.

Realizacji wizji turystycznej miasta ma służyć misja. Misja turystyczna Lublina opisuje, w jaki sposób różnorodne podmioty, kreujące ofertę turystyczną miasta, powinny ze sobą współpracować. Koniecznym krokiem do osiągnięcia założeń opisanych w wizji jest postrzeganie turystyki jako gałęzi gospodarki, generującej istotne wpływy do budżetu miasta oraz przedsiębiorstw działających w Lublinie. Aby turystyka w Lublinie mogła rozwijać się bez przeszkód konieczne jest wypracowanie standardów współpracy podmiotów, których oferta może zainteresować odwiedzających. Mowa tutaj o instytucjach działających w takich sferach aktywności jak: sport, kultura, sztuka, kulinaria.

Kolejny poziom działań, które należy podjąć programując rozwój funkcji turystycznej Lublina do roku 2025, został opisany w strukturze celowej dokumentu. Cele strategiczne w dokumencie ogniskują się w kilku najważniejszych obszarach tematycznych. W każdym z nich wskazano bardziej szczegółowe zagadnienia w ramach celów operacyjnych. Ich realizacja zapewni niezbędne warunki współdziałania podmiotom tworzącym ofertę turystyczną miasta, przyczyni się do przystosowania przestrzeni publicznej Lublina dla potrzeb turystów, jak również umożliwi odwiedzającym skorzystanie z oferty miasta, o której informacja była trudno dostępna lub nawet nieosiągalna.

Kluczowe dla rozwoju funkcji turystycznej Lublina jest przygotowanie oferty produktów turystycznych. Ich koncepcja została przedstawiona w Programie Rozwoju Produktów Turystycznych Miasta Lublina. W celu optymalnego wykorzystania atrakcyjności turystycznej miasta, zdiagnozowanej w części analitycznej dokumentu, oraz mając na uwadze ograniczone środki przeznaczone na wdrożenie, zaproponowano 3 grupy produktów. Pierwsza grupa zawiera produkty wiodące – oparte na obszarach, które wyróżniają miasto w skali krajowej lub europejskiej i cechują się największym potencjałem generowania ruchu turystycznego w Lublinie. Kolejną grupę stanowią produkty uzupełniające, kierowane raczej do odbiorcy regionalnego i krajowego. Dodatkowo wskazano produkty turystyczne, które w pełni funkcjonować mogą dopiero w kontekście powiązania z ofertą regionu.

Na każdym poziomie konkretyzacji wskazań, poczynwszy od wizji, aż do rekomendowanych nowych działań, rozwijających produkty turystyczne, eksponowano unikatowe dla Lublina wartości podkreślające jego tożsamość i specyfikę. Pozwoliło to powiązać funkcję turystyczną miasta z założeniami przyjętymi przy kreowaniu oferty kulturowej miasta czy jego marki. W zakresie proponowanej wiązanki produktów turystycznych opracowano propozycje czterech programów horyzontalnych. Mają one na celu nappełnienie oferty produktowej Lublina aspektami wynikającymi z powiązania z marką, regionem, wschodem Europy. Cechą wyróżniającą lubelskie produkty turystyczne ma być również wsparcie najnowszymi technologiami IT, służącymi interaktywnemu odbiorowi turystyki.

2. Wizja i misja turystyki w Mieście Lublin

Czym jest wizja?

Wizja opisuje docelowy obraz funkcjonowania turystyki w mieście po wdrożeniu zapisów *Strategii Rozwoju Turystyki Miasta Lublina do roku 2025*. Wizja jest swego rodzaju „pocztówką z przyszłości”, opisującą jak może wyglądać turystyczny aspekt funkcjonowania Lublina przy założeniu, że nastąpią sprzyjające okoliczności w postaci realizacji celów i projektów zawartych w niniejszej strategii.

Wizja turystyczna Lublina

Motto Wizji: „Turystyczny Lublin – otwiera wszelkie zmysły, ubogaca, czerpie z historii w sposób fascynujący współczesnych, jest otwarty, profesjonalny i przyjazny, kroczy śmiałą, autorską ścieżką, przybliża Wschód. Inspiruje”

Lublin oferuje wyjątkowe przeżycia turystyczne, które angażują w pełni turystę i zapraszają do interakcji. Jego oferta turystyczna nie jest oglądana, jest doświadczana i przeżywana. Dlatego zapamiętywana jest na zawsze.

Miasto jest liderem w kształtowaniu oferty umiejętnie łączącej ważne dla Polski i Europy zagadnienia historyczne z najnowszymi technologiami ułatwiającymi ich zrozumienie.

Wizyta turystyczna w Lublinie odmienia. Daje poczucie odkrycia czegoś nowego i istotnego. Dodaje energii do wprowadzenia w życie zmian na lepsze.

Miasto rozwija swoją ofertę turystyczną poprzez zastosowanie autorskiego i unikalnego podejścia do takich zagadnień jak: tożsamość miasta, kulinaria, sztuka w przestrzeni miejskiej, wydarzenia kulturalne, nowoczesne szlaki miejskie.

Jako największe miasto oraz ośrodek biznesowy i akademicki Polski Wschodniej, Lublin jest miejscem spotkań profesjonalistów, podczas wydarzeń turystyki biznesowej.

W Lublinie turysta ma do dyspozycji przyjazną i dobrze zorganizowaną przestrzeń turystyczną, zarówno w obszarze Starego Miasta, jak i kluczowych węzłów obsługi ruchu turystycznego.

Miasto otwiera turystę polskiego i europejskiego na możliwości poznania krajów położonych za wschodnią granicą Unii Europejskiej.

W powyższej wizji zawarte są kluczowe aspekty funkcjonowania Lublina jako celu podróży turystycznej: Miasto – które poprzez szczery i inspirujący dialog z turystą realizuje założenia nurtu turystyki 3 E (Enterntainment, Excitement, Education). Bawi, uczy i fascynuje, angażując w proces przeżycia turystycznego wszelkie zmysły, począwszy od wzroku, słuchu, smaku i zapachu, na dotyku skończywszy.

Lublin – otwiera wszelkie zmysły. Wizyta turystyczna w mieście zawsze wzbogaca kulturowo, poznawczo, duchowo, czy dostarcza nowej wiedzy lub umiejętności. Przez to wspomnienia z pobytu turystycznego w mieście są zapamiętywane na dłużej.

Lublin – historia, która fascynuje. Aspekty historii w ofercie turystycznej miasta są podstawą do zbudowania nowoczesnego i angażującego produktu turystycznego oraz szlaków turystycznych. Turysta ma wrażenie bezpośredniego uczestnictwa w jej wydarzeniach i osadzenia w jej realiach. Dzieje się tak z powodu wykorzystania najnowszych technologii ekspozycyjnych, narzędzi

bezpośredniego poznania opartych o rozszerzoną rzeczywistość, aplikacji mobilnych i elementów audiowizualnych w przestrzeni miasta.

Lublin – unikalna oferta turystyczna. Wydarzenia i festiwale odbywające się w mieście oparte są na autorskich pomysłach i podejściu wypracowanym w Lublinie. Oryginalność lubelskiej oferty wydarzeń gwarantuje jej konkurencyjność w skali kraju i Europy.

Festiwalowa atrakcyjność miasta przez cały rok. Kluczowe wydarzenia w mieście są kulminacyjnymi momentami w całorocznej ofercie turystycznej, świadczonej w ramach markowych produktów turystycznych. Dzięki nim rozwija się unikatowa oferta wokół tematów takich jak: Jagiellonowie, nowy cyrk, sztuka współczesna, czy kulinaria.

Miasto spotkań profesjonalistów. Oferta turystyczna w mieście świadczona jest w sposób profesjonalny. Istotnym jej elementem jest przemysł spotkań rozwijany w oparciu o potencjał Portu Lotniczego Lublin i Targów Lublin uzupełniany zasobami bazy hotelowo-konferencyjnej. Miasto posiada swoją specjalizację między innymi w organizowaniu spotkań dotyczących wymiany doświadczeń i know-how na linii kraje Unii Europejskiej – wschodni sąsiedzi Unii Europejskiej.

Lublin – miasto przyjazne i otwarte. Miasto jest otwarte na potrzeby turystów i przyjaźnie zagospodarowane. Turysta ma do dyspozycji dobrze zorganizowane i zróżnicowane przestrzenie atrakcyjne turystycznie. W węzłowych punktach obsługi ruchu turystycznego funkcjonuje zintegrowany system informacji turystycznej.

Czym jest misja?

Realizacji wizji turystycznej ma służyć misja, która określa, jakimi działaniami należy dążyć do osiągnięcia stanu opisanego w wizji. Misja odzwierciedla charakterystyczną formułę, w jakiej funkcjonować ma turystyka w Lublinie. Ma ona podkreślać odrębność działań i celów, do jakich dąży miasto w dziedzinie turystyki. Misja jest deklaracją spajającą wewnętrzne wysiłki, kierowane w stronę budowania funkcji turystycznej miasta. Wyraża ona marzenia i wyzwania, które stoją przed podmiotami współtworzącymi rzeczywistość turystyczną miasta Lublina.

Misja Turystyczna Lublina

Turystyka funkcjonuje jako platforma realizacji wspólnych celów i odnoszenia wspólnych korzyści podmiotów publicznych i prywatnych.

Jest rozumiana jako zjawisko o charakterze synergicznym. Generuje ona wartość dodaną i spaja dotychczas niewystępujące wspólnie elementy oferty i infrastruktury miejskiej.

Turystyka w Lublinie stwarza możliwość osiągnięcia wymiernych dodatkowych korzyści finansowych i wizerunkowych, w oparciu o wykorzystanie infrastruktury i aktywności ludzkiej z obszarów takich jak: kultura materialna i niematerialna, sport i rekreacja, gastronomia i kulinaria, wydarzenia kulturalne, sztuka współczesna.

W Lublinie funkcjonuje stała i efektywna platforma współpracy tworzona przez wszystkie środowiska zainteresowane rozwojem turystyki. Posiada ona sprawnego i skutecznego koordynatora.

Aktywnie i w sposób trwały miasto współpracuje z regionem, tworząc wyróżnikową w skali kraju i Europy ofertę turystyczną.

Rozwinięcie Misji Turystycznej Lublina

Turystyka w mieście rozumiana jest jako interdyscyplinarne zagadnienie, którego rozwój jest możliwy poprzez współpracę i wymianę informacji oraz tworzenie partnerstw projektowych.

Dzięki turystyce pojawiają się możliwości nowych sposobów wykorzystania i połączenia elementów do tej pory niewystępujących wspólnie. Wywodzący się z Lublina liderzy rynku spożywczego widzą w turystce możliwość promocji, sprzedaży i umacniania wizerunku swoich produktów i marek. Dzięki niej buduje się unikatowy związek odbiorcy z marką oraz następuje poszerzanie grona osób świadomych istnienia poszczególnych produktów. Instytucje kultury i nauki traktują turystykę jako efektywny sposób pozyskiwania nowych odbiorców. W ramach jednej oferty turystycznej pojawiają się obok siebie usługi hotelarskie, gastronomiczne, zakupu produktów spożywczych, płatnego i bezpłatnego uczestnictwa w ekspozycjach i wydarzeniach kulturowych. Coraz to nowe obszary stają się obiektem zainteresowania turystycznego. Stymuluje to wielopłaszczyznowy rozwój miasta, jak również sprawia, że turysta poznaje znacznie więcej atrakcji w Lublinie. Takie wykorzystanie zasobów występujących w mieście, daje możliwość dłuższego pobytu odwiedzających w Lublinie.

Władze Lublina intensyfikują działania wokół turystyki, co sprzyja budowaniu pozytywnych skojarzeń i pozytywnego doświadczenia z obcowania z miastem. Przekłada się to na zwiększenie zainteresowania Lublinem, także w sferze lokalizacji inwestycji biznesowych, wyboru miejsca na studia i do zamieszkania.

Turystyka jest pełnoprawną gałęzią gospodarki, której wagę dostrzegają podmioty i firmy działające w Lublinie. Instytucje kultury wykorzystują turystykę jako możliwość dotarcia do znacznie szerszego grona odbiorców, co przekłada się na skalę dotarcia ich oferty, możliwość współpracy ze sponsorami oraz, co za tym idzie, możliwość rozwoju ich statutowej działalności.

Stała platforma współpracy umożliwia współdziałanie i wymianę doświadczeń wszystkim podmiotom, współtworzącym branżę turystyczną. Jej formuła gwarantuje możliwość współpracy w ramach konkretnych projektów, służących rozwojowi i promocji turystyki. Jej funkcjonowanie ma na celu zagwarantowanie realizacji działań, służących rozwojowi zarówno konkretnych projektów, jak i zagwarantowania należytego miejsca turystyki w rozwoju miasta.

Koordynatorem działań w ramach platformy jest efektywnie działający podmiot. Jego umocowanie i osobowość prawna pozwala na wszechstronne zaangażowanie w proces inicjowania prac nad różnorodnymi projektami turystycznymi, ich promocję i komercjalizację.

Miasto i region budują wspólną ofertę turystyczną, stając się liderem w zakresie eko-żywności i kulinariów w skali regionalnej, a z czasem i krajowej. Do elementów współpracy należy także rozwój szlaków turystyki aktywnej i kulturowej, wspólny system informacji turystycznej oraz kreowanie marek terytorialnych miasta i regionu, które wzmacniają się i uzupełniają.

3. Cele strategiczne i operacyjne rozwoju turystyki w Lublinie

Kolejnym poziomem konkretyzacji założeń strategii są cele, które porządkują ogrom wyzwań. Ich realizacja umożliwi osiągnięcie założeń wizji.

Poniżej opisano cele strategiczne (1-4), oraz cele operacyjne (1.1-4.4).

1. Cel 1. Rozwój lubelskich produktów turystycznych – kreacja, wdrożenie i rozwój konkurencyjnych produktów turystycznych, których potencjał wynika wprost z tożsamości i historii miasta Lublina.

Cele operacyjne Celu 1:

- 1.1. Stworzenie partnerstw produktowych, które będą działały w celu wdrożenia i rozwoju poszczególnych produktów markowych
- 1.2. Stworzenie manuali (programów rozwoju) poszczególnych produktów ze szczegółowym rozpisaniem budżetów, źródeł finansowania, opracowaniem wymaganych prawem dokumentacji

2. Cel 2. Lublin przyjazny turystom – zagospodarowanie pod kątem potrzeb turysty kluczowych obszarów atrakcyjności turystycznej i punktów węzłowych ruchu turystycznego. Zapewnienie turystom oczekiwanego standardu obsługi i infrastruktury.

Cele operacyjne Celu 2:

- 2.1. Analiza urbanistyczna miasta Lublin pod kątem występowania obecnych i przyszłych kluczowych obszarów recepcji turystycznej
- 2.2. Przystosowanie do potrzeb ruchu turystycznego kluczowych obszarów recepcji turystycznej
- 2.3. Przygotowanie projektów wykonawczych małej architektury i rozwiązań urbanistycznych
- 2.4. Przystosowanie atrakcji i obszarów turystycznych do potrzeb ruchu osób z dysfunkcjami
- 2.5. Stworzenie warunków do rozwoju jakościowej bazy turystycznej przez podmioty prywatne

3. Cel 3. Informacja i promocja turystyczna – stworzenie zasad i bieżące prowadzenie działalności, promującej ofertę turystyczną miasta. Kreacja kompleksowego systemu informacji turystycznej.

Cele operacyjne Celu 3:

- 3.1. Stworzenie zintegrowanego systemu informacji turystycznej miasta Lublin w przestrzeni internetowej
- 3.2. Stworzenie wzorca graficznego i założeń merytorycznych wydawnictw turystycznych zgodnych z obowiązującym SIW marki Lublin. Miasto Inspiracji

- 3.3. Opracowanie nośników informacji turystycznej dedykowanej turystyce pieszej, rowerowej i zmotoryzowanej, w ramach systemu informacji miejskiej
- 3.4. Wypracowanie standardów opracowania i udostępniania przewodników audio i opartych o aplikacje mobilne
- 3.5. Dotarcie z informacją turystyczną do punktów pierwszego kontaktu turystów z Lublinem
- 3.6. Opracowanie systemu zintegrowanych szlaków turystycznych miasta Lublin
- 3.7. Dostosowanie standardów promocji i informacji turystycznej dla potrzeb ruchu turystów zagranicznych
- 3.8. Opracowanie standardów promocji i informacji turystycznej dla potrzeb ruchu turystów niepełnosprawnych

4. Cel 4. Turystyka platformą współpracy – stworzenie wydajnego systemu zarządzania, rozwoju, współpracy i monitoringu w turystyce.

Cele operacyjne Celu 4:

- 4.1. Stworzenie wydajnej struktury integrującej całość rozwoju i promocji turystycznej, w ramach Urzędu Miasta
- 4.2. Zbudowanie platformy współpracy i integracji branży turystycznej
- 4.3. Program grantów celowych Urzędu Miasta na realizację kluczowych działań dla rozwoju turystyki
- 4.4. Opracowanie standardów współpracy z organizatorami turystyki przyjazdowej do miasta i regionu
- 4.5. Budowa systemu komercjalizacji produktów turystycznych
- 4.6. Opracowanie modelu sprawozdawczości i monitoringu działań turystycznych w porozumieniu z uczelniami wyższymi
- 4.7. Przygotowanie i wdrożenie programu kształcenia kadr dla turystyki

4. Program Rozwoju Produktów Turystycznych Miasta Lublina

Pomimo, że turystyka jako gałąź gospodarki nie wytwarza produktów w rozumieniu namacalnych dóbr służących bezpośredniej konsumpcji, przyjęło się mówić o produktach turystycznych. Mnogość definicji występujących w literaturze przedmiotu zmusza do odpowiedzi, jak w dokumencie rozumiemy to kluczowe zagadnienie. Jedna z najbardziej rozpowszechnionych definicji została przytoczona poniżej.

Produkt turystyczny – to zbiór dóbr i usług, z których turyści korzystają, i które są dla nich szczególnym przedmiotem zainteresowania.

Analizując najważniejsze cechy produktów turystycznych na przykładzie praktyki rynkowej, warto zwrócić ponadto uwagę na kilka aspektów kluczowych dla ich poprawnego zrozumienia:

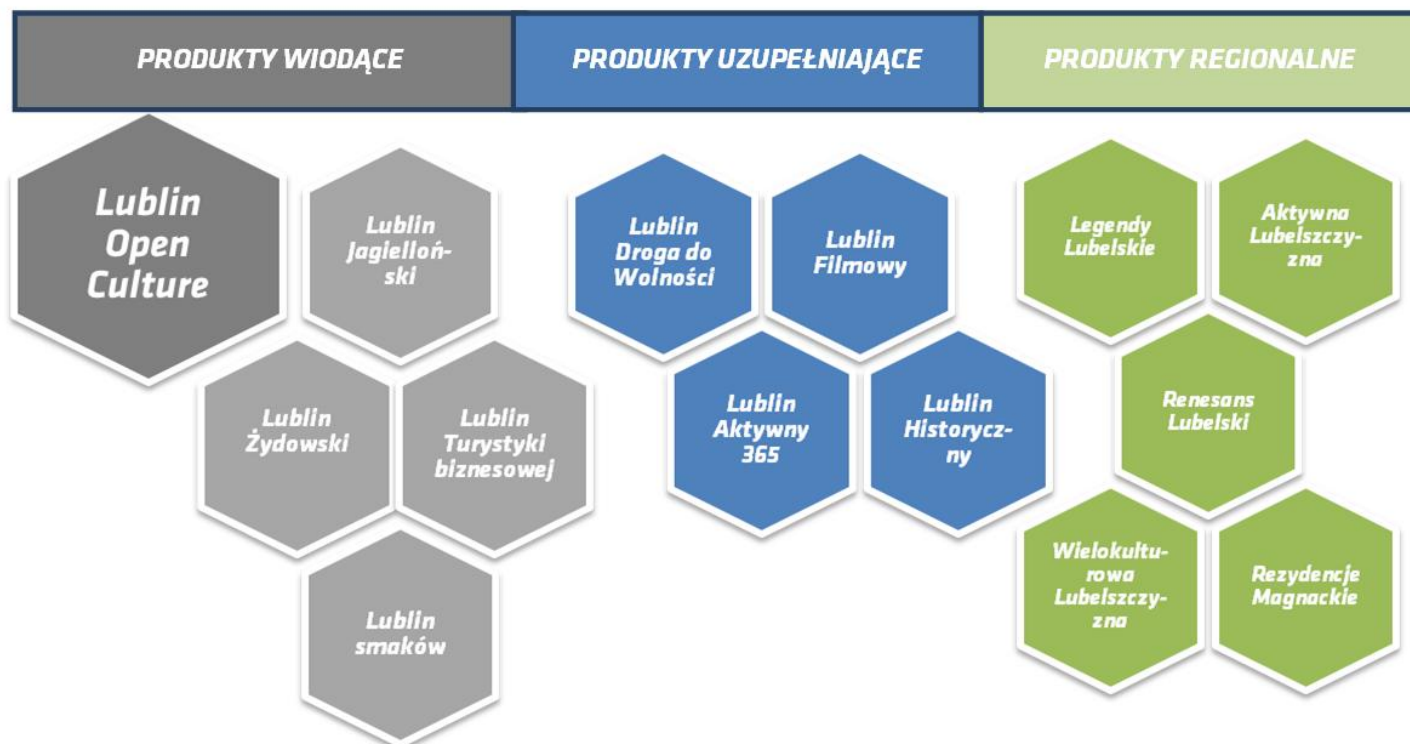
- produkt ma zawsze charakter złożony, nigdy nie będzie nim pojedyncza atrakcja, zabytek, proste wydarzenie;
- produkty są przedmiotem specjalnego zainteresowania i świadomego wyboru przez turystów. To właśnie na poziomie produktów często dokonuje się wybór celu podróży wakacyjnej;
- z produktów turystycznych korzystają turyści, oznacza to, że mają one charakter realny i rynkowy, nie zaś teoretyczny;
- w ramach produktu powiązane są ze sobą zarówno dobra materialne, jak i usługi. Produkt może zatem składać się z wszelkiego rodzaju elementów sumujących się na doświadczenie turysty w ramach przyjętego przedmiotu zainteresowania.

Proponując elementy składowe oraz obszary, wokół których możliwe jest wygenerowanie oferty produktowej Lublina, dołożono starań, aby cechowały się one unikatowością i konkurencyjnością. Miało to na celu zagwarantowanie możliwości wytworzenia z czasem markowych produktów turystycznych w ofercie miasta.

Markowość na gruncie produktu turystycznego może być rozumiana jako posiadanie tożsamości i wizerunku. Definicja produktu markowego została przytoczona poniżej.

Markowy produkt turystyczny – produkt turystyczny posiadający atrybuty marki – produkt unikalny, mający coś, co wyróżnia go spośród innych. Marka pozwala na osiągnięcie przewagi nad konkurencją, wyróżnienie produktu na rynku i spowodowanie, że zostanie wybrany przez klientów. Posiada swoją tożsamość i wizerunek.

Ilustracja 1 Schemat układu produktów turystycznych Lublina

Źródło: opracowanie własne landbrand.

Produkty wiodące

Mają największy potencjał rozwoju, gdyż ich rozwój opiera się o najistotniejsze, wyróżnikowe atrakcje turystyczne miasta. Ważne w ich rozwoju są także trendy zachodzące w turystyce, takie jak Turystyka 3E oraz popularność turystyki biznesowej i kulinarnej. Mają szansę generować ruch turystyczny z całej Polski i Europy. Powinny stać się przedmiotem promocji i komunikacji marketingowej na rynkach polskich i zagranicznych. W perspektywie do roku 2025 będą stanowiły podstawę postrzegania oferty turystycznej Lublina oraz główny cel podróży turystycznej do Lublina.

Produkty uzupełniające

Wykorzystują ważne atrakcje turystyczne miasta. Z ich oferty skorzystają głównie turyści odwiedzający Lublin nie pierwszy raz lub zostający w mieście na dłużej. Stanowią atrakcyjne uzupełnienie programu pobytu turysty w mieście.

Produkty regionalne

Są naturalnymi łącznikami oferty miasta i regionu. Dzięki uwzględnieniu Lublina w ich kontekście, stolica regionu stanowi często miejsce początku podróży turystycznych po Lubelszczyźnie. Ich odbiorcą jest najczęściej turysta rodzinny, zmotoryzowany, eksplorujący Polskę Wschodnią.

4.1. Produkty wiodące

4.1.1. Obszar produktowy Lublin Open Culture

Lublin Open Culture odwołuje się do oferty kultury szerokiej, dostępnej w Lublinie, która może stać się przedmiotem szczególnego zainteresowania turystów. Z uwagi jednak na obszerność tematyki objętej tą propozycją, należy mówić raczej o obszarze produktowym Lublin Open Culture, w ramach którego wskazane zostały poszczególne podprodukty. Obszar produktowy będzie docelowo posiadał wspólną komunikację i promocję, co ułatwi korzystanie z całości oferty Lublina w tym zakresie, także odbiorcom nieznanym miasta tak dobrze i wielowarstwowo jak mieszkańcy.

Lublin Open Culture

IDEA

Obszar produktowy Lublin Open Culture integruje płaszczyzny silnie wyróżniające ofertę turystyczną Lublina, oparte o kulturę szeroką, obecną w mieście. W ramach obszaru można wyróżnić 5 podproduktów opartych o następujące sfery aktywności kulturalnej:

1. autorskie wydarzenia kulturalne i festiwale,
2. sztuka w przestrzeni miejskiej i galerie sztuki współczesnej,
3. kultura akademicka,
4. kultura wiedzy,
5. oferta teatrów alternatywnych.

W tym obszarze funkcjonuje spójny system dotarcia do turysty, z informacją o dostępnej ofercie. Sprawnie działający system stanowi podstawę turystycznej użyteczności wskazanych zagadnień kulturowych.

OPIS

Obszar produktowy OPEN CULTURE będzie wpisywał się w nurt turystyki 3 E (entertainment, excitement, education – rozrywka, emocje, edukacja), gwarantując odwiedzającemu możliwość wejścia w interakcję z miastem i jego dorobkiem kulturowym, przy zachowaniu najwyższego możliwego poziomu zaangażowania turysty. Genius loci silnie nasycony aktywnością kulturalną będzie motywować do szerszej, turystycznej eksploracji i powrotów do miasta.

Lublin kojarzony będzie z klimatem otwartości na kulturę, sztukę i turystów. Miasto powinno oferować jeden z najciekawszych kalendarzy wydarzeń kulturalnych w kraju. Do Lublina podróżować będą w poszukiwaniu świeżych przejawów oferty kulturalnej i sztuki młodzi, wykształceni Europejczycy o wyrobionych kompetencjach poznawczych. Będą mieli pewność, że w mieście co roku odnajdą nowe zastosowania nowoczesnych technologii do wzbogacenia przeżycia turystycznego, opartego na kulturze. Miłośnicy dziedzin takich jak: nowy cyrk, muzyka nowoczesna, teatr awangardowy, wielokulturowość, kino autorskie, poezja, street art, sztuka współczesna, chętnie wybiorą Lublin jako miejsce podróży turystycznej przez cały rok. Klimat lubelskich wydarzeń będzie wyczuwalny w kawiarniach, ośrodkach kultury i w przestrzeni publicznej.

Elementem spajającym obszar produktowy będzie wspólna promocja i informacja, zarówno w przestrzeni wirtualnej, jak i w ramach Lubelskiego Ośrodka Informacji Turystycznej i Kulturalnej, spójny układ wydawnictw oraz zastosowanie zbliżonych rozwiązań z zakresu aplikacji mobilnych. Wspólne działania promocyjno-informacyjne mają na celu dotarcie z informacją o dostępnej ofercie turystycznej do odbiorców. Umożliwi je wypracowanie standardów przekazywania informacji o ofercie przez podmioty zarządzające lub kreujące atrakcje i wydarzenia.

Dzięki zastosowaniu prezentacji oferty turystyki kulturowej w cyberprzestrzeni, turysta będzie mógł łatwiej podjąć decyzję o odwiedzeniu miasta. W sposób przystępny przybliżona zostanie mu szeroka oferta turystyki kulturowej, realizowana w ramach obszaru Open Culture. W jednym miejscu w przestrzeni internetowej zawarte będą użyteczne informacje dotyczące pięciu podproduktów obszaru produktowego Lublin Open Culture. Już w mieście turysta będzie mógł pod jednym adresem skorzystać z kompleksowej informacji turystycznej i kulturalnej, oferowanej w Lubelskim Ośrodku Informacji Turystycznej i Kulturalnej. Podczas wizyty otrzyma niezbędne informacje dotyczące harmonogramu i lokalizacji najważniejszych ofert z zakresu obszaru Lublin Open Culture. Będzie mógł także bezpłatnie wyposażyć się w aplikacje mobilne dotyczące każdego z produktów Lublin Open Culture.

Wiodące wydarzenia i festiwale będą posiadać zarówno własną stronę internetową zintegrowaną z innymi elementami obszaru produktowego Lublin Open Culture oraz profil na facebooku, jak i aplikację mobilnego Internetu, pozwalającą w pełni poznać ich ofertę oraz dorobek poprzednich edycji. Wiele z wydarzeń będzie posiadało swoje lokale (kawiarnie, kluby) patronackie, w których będzie można poznać ich ofertę przez cały rok. Kluczowe wydarzenia kulturalne w mieście zostaną wsparte przez elementy jakościowej i interaktywnej małej architektury, takie jak: ławeczka muzyczna Kody, interaktywne rzeźby sztukmistrzów, mini scena Sąsiedzi. Staną się one stałymi markerami wydarzeń w mieście. Dodatkowo dla wiodących imprez zostanie wdrożony program before the event i after the event, wydłużający potencjał generowania ruchu turystycznego przez event.

Miasto pozytywnie zaskoczy turystów elementami sztuki współczesnej, osadzonymi w przestrzeni publicznej. Będą to oryginalne instalacje, specjalnie zaprojektowane i wykonane z myślą o Lublinie, często powstające w ramach lubelskich festiwali. Pozwoli to dyskutować atrakcyjność lubelskich wydarzeń przez okres całego roku. Obecność nowych obiektów o wysokiej estetyce i intrygującej formie w przestrzeni miejskiej, wpłynie znacząco na zmianę jej postrzegania i wartościowanie przez turystów, jako miejsca nowoczesnego oraz otwartego na sztukę współczesną i jej odbiorców. Turysta w mieście będzie chętnie kroczył szlakiem sztuki współczesnej, stale rozszerzającym się po kolejnych edycjach festiwalu Open City.

Turystom odwiedzającym miasto zostaną wskazane i zaprezentowane galerie sztuki współczesnej. Realizowany przez nie program artystyczny ma charakter unikatowy i autorski, co może stanowić o ich atrakcyjności, także turystycznej. W jednym wydawnictwie, a także aplikacji mobilnej, będą dostępne informacje o programie, lokalizacji, profilu wszystkich działających w mieście galerii sztuki. Specjalne aplikacje wykorzystujące Rzeczywistość Rozszerzoną wspomogą prezentację sztuki współczesnej w mieście. Mowa tutaj zarówno o aplikacjach mobilnych, jak i stacjonarnych urządzeniach, pozwalających zobaczyć treści nakładane w czasie rzeczywistym na obraz przestrzeni realnej. Będzie to niezwykle narzędzie, pozwalające np. przejrzeć wszystkie instalacje pojawiające się epizodycznie w przestrzeni publicznej.

Miasto jest jednym z najciekawszych celów podróży turystycznej dla studentów z kraju i Europy. Dzieje się tak za sprawą bardzo bogatego kalendarza imprez kultury studenckiej, a także dzięki

realizacji programu turystycznego dedykowanego dla studentów. W ramach programu oferowane są specjalne zniżkowe oferty zawierające: noclegi, wejściówki do instytucji kultury, pozycje z oferty kawiarni i lokali gastronomicznych. Dodatkowo program zawiera element Open for free, w ramach którego w formule społecznościowej wymiany świadczeń dostępne są miejsca noclegowe, możliwości udziału w niebiletowanych imprezach, warsztatach, kursach, itp.

W mieście, osoby w każdym wieku, mogą uczestniczyć w angażującym procesie poznawania kultury i zdobywania wiedzy. Lublin dostarcza turystom interesujących treści poznawczych, w formule bawiąc uczyć i daleko idącej interakcji. W mieście działa interaktywna atrakcja – Poznawalnia – centrum wiedzy i zabawy. Ulice, place i parki w mieście nierzadko służą jako aktywne pomoce naukowe w procesie poznania otaczającego świata i jego praw. W mieście stworzono model układu słonecznego, który można poznawać z uwzględnieniem relacji wielkości i odległości. Turystę zaskakują multimedialne atrakcje, takie jak multimedialny peryskop wschód-zachód znajdujący się na Placu Litewskim.

Miasto będzie przyciągało widzów i sympatyków teatru alternatywnego z całej Polski. Głównym wydarzeniem działającym jak magnes na fanów gatunku, będzie Lubelska Jesień Teatralna, skupiająca szereg mniejszych festiwali i przeglądów teatru alternatywnego. Miasto będzie cały rok oferowało ciekawy produkt dla poszukujących kontaktu z teatrem alternatywnym turystów. Będzie to miało miejsce między innymi dzięki opracowaniu wspólnej strony internetowej, prezentującej kalendarium wydarzeń oraz profil wszystkich zespołów. Dodatkowo w mieście powstaną: mobilny przewodnik teatralny, lokale i hostele czerpiące ze stylistyki gatunku oraz miejsca w przestrzeni miejskiej, dedykowane wydarzeniom teatru offowego.

UZASADNIENIE

W Lublinie odbywa się wiele ciekawych, unikatowych wydarzeń kulturalnych, które wypełniają kalendarz od początku kwietnia do końca grudnia. W sumie przyciągają one ponad 500 tys. osób, z czego znaczną część stanowią turyści. Niektóre z nich, z flagową imprezą miejską na czele – Carnavałem Sztuk-Mistrzów – znajdują odbiorców z całej Polski i Europy. Jednak turysta odwiedzający miasto, poza terminem ich realizacji, może się o nich w ogóle nie dowiedzieć. Lublin jest miastem, które ożywa za sprawą aktorów teatralnych, cyrkowców, muzyków, żonglerów czy instalacji sztuki współczesnej. Realizacja działań w ramach obszaru produktowego Lublin Open Culture pozwoli dyskutować atrakcyjność wydarzeń przez cały rok. Turysta, który nie będzie miał okazji uczestniczyć w największych i najbardziej intrygujących eventach, zobaczy co go ominęło. Z dużym prawdopodobieństwem wróci on do Lublina na kolejną edycję wydarzenia, które go zaintryguje.

Miasto realizuje ambitny projekt festiwalu sztuki współczesnej Open City, który jest awangardą na skalę krajową. Efekty wypracowane w ramach festiwalu są dostępne jednak tylko przez krótką chwilę. Należy pomyśleć jak dedykowane Lublinowi i jego przestrzeni publicznej dzieła sztuki współczesnej wykorzystać do wzrostu atrakcyjności przestrzeni miejskiej i atrakcyjności turystycznej miasta na stałe. W mieście obecnie następuje rewitalizacja parków oraz toczy się debata o jakości przestrzeni publicznej. Elementy sztuki współczesnej mogą w znaczący sposób nadać niepowtarzalny charakter przestrzeniom miejskim Lublina.

Miasto jest największym ośrodkiem akademickim Polski Wschodniej, co ma swoje odzwierciedlenie w obfitości wydarzeń kulturalnych i ofert skierowanych do studentów oraz aktywności studenckich instytucji kultury. Sprawia to, że turysta w wieku studenckim w mieście odnajdzie ofertę dla siebie.

Prężne środowisko naukowe w Lublinie realizuje inicjatywy, które mają na celu popularyzację wiedzy i nauki. Należą do nich Uniwersytet dziecięcy czy Bawialnia edukacyjna.

Lublin jest jednym z wiodących ośrodków teatru alternatywnego w kraju. Jeszcze żadne miasto w Polsce nie wykorzystało szansy, jaką jest zbudowanie oferty turystycznej w oparciu o tę dziedzinę sztuki. Realizowane wydarzenia o charakterze przeglądów, warsztatów, festiwali obecnie ujmowane są w ramy jednego mega wydarzenia, jakim ma szansę stać się Lubelska Jesień Festiwalowa. Oferta miasta w tym zakresie reprezentuje wysoki poziom i ma silne oparcie w lubelskich tradycjach teatru studenckiego.

Lublin należy do liderów zastosowania nowoczesnych technologii mobilnych do prezentacji tożsamości miasta i jego atrakcyjności turystycznej. Wiodącą instytucją w tym zakresie jest Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN. W okresie powstawania dokumentu przygotował on 17 różnych przewodników mobilnego Internetu po mieście. Wykorzystanie tego dorobku jako punktu wyjścia do zbudowania kompleksowej oferty turystyki kulturowej opartej o nowoczesne technologie, wydaje się naturalnym krokiem w rozwoju oferty turystycznej miasta.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Różnorodna oferta lubelskich wydarzeń kulturalnych i festiwali muzycznych, w tym wydarzenia odbywające się w przestrzeni miejskiej i przyciągające bardzo szerokie grono publiczności, takie jak np.:
  - Carnaval Sztuk-Mistrzów
  - „Sąsiedzi” – Festiwal Teatrów Europy Środkowej
  - Festiwal Tradycji i Awangardy Muzycznej „Kody”
  - Inne Brzmienia Art&Music Festival
  - Lublin Jazz Festival
  - Noc Kultury – jako inkubator wielu samodzielnych eventów kulturalnych, odbywających się w Lublinie. Impreza o niezwyklej pojemności gatunkowej.
- Działalność Fundacji Sztukmistrze w tym przede wszystkim:
  - Cykliczne i jednorazowe warsztaty Akademia Sztukmistrzów
  - Festiwal uczestniczący – Żelka (Żonglerska Lubelska Konwencja)
  - Masterclass – warsztaty specjalistyczne przyciągające osoby z całego świata, organizowane cztery razy do roku
  - Variete – cykliczne wieczory artystyczne
- Sztuka w przestrzeni publicznej
  - Murale¹, np.:
    - ul. Dolna 3 Maja – mural „Kto pije i pali ten nie ma robali” grupy Monstfur zrealizowany przez Pracownię Sztuki Zaangażowanej Społecznie „Rewiry”;

¹ Murale powstają w Lublinie podczas Lubelskiego Festiwalu Graffiti, a także przy okazji innych wydarzeń, np. Open City czy w ramach działalności Pracowni Sztuki Zaangażowanej Społecznie „Rewiry”.

- ul. Farbiarska – mural „The Graffiti God” autorstwa Kaosa i Fitsa nawiązujący do Lubelskiego Festiwalu Graffiti: All My City zrealizowany przez Europejską Fundację Kultury Miejskiej i Brain Damage Gallery;
- ul. Jasna – mural autorstwa Waone / Interesni Kazki nawiązujący do Nocy Kultury zrealizowany przez Europejską Fundację Kultury Miejskiej przy współpracy z Miastem Lublin;
- ul. Jasna – mural „Piosenka” autorstwa Mariusza Tarkawiana powstały w ramach festiwalu Open City;
- ul. Junoszy – mural „Ściana Wschodnia” autorstwa Tomasza Bielaka;
- ul. Farbiarska – mural autorstwa Cekasa i Lumpa (Elo Melo) nawiązujący do Carnawalu Sztuk-Mistrzów, zrealizowany przez Europejską Fundację Kultury Miejskiej przy współpracy z Miastem Lublin;
- ul. Mełgiewska – mural „Lubelski Lipiec” z okazji 30. rocznicy strajków lipcowych autorstwa Kamila Kuzko, zrealizowany przez Europejską Fundację Kultury Miejskiej;
- ul. Narutowicza – mural nawiązujący do festiwalu Inne Brzmienia autorstwa Roberta TONE Procha, zrealizowany przez Europejską Fundację Kultury Miejskiej przy współpracy z Miastem Lublin;
- ul. Peowiaków / Skwer Lecha Kaczyńskiego - mural autorstwa Kamila Kuzko na otwarciu Centrum Kultury, zrealizowany przez Europejską Fundację Kultury Miejskiej;
- ul. Szkolna – mural autorstwa Nawera powstały w ramach festiwalu Open City;
- ul. Targowa – mural „Jest Super” autorstwa The Krasnals, zrealizowany przez Pracownię Sztuki Zaangażowanej Społecznie „Rewiry”;
- ul. Wrońska – mural „Chleba! Pracy! Igrzysk!” autorstwa Pawła Hancela, zrealizowany przez Pracownię Sztuki Zaangażowanej Społecznie „Rewiry”.
- Wiersze na budynkach szkół malowane przy okazji Festiwalu „Miasto Poezji”:
  - Zespół Szkół nr 1, ul. Podwale, wiersz „Niektórzy lubią poezję” Wisławy Szymborskiej;
  - II Liceum Ogólnokształcące im. Hetmana Jana Zamoyskiego, ul. Ogrodowa, wiersz „Spalone mapy” Tomasza Różyckiego;
  - III Liceum Ogólnokształcące im. Unii Lubelskiej, Plac Wolności, wiersz „Choćbyście Unicestwili” Ryszarda Krynickiego;
  - V Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie, ul. Lipowa, wiersz „Nie idźmy” Julii Hartwig;
  - VII Liceum Ogólnokształcące im. im. M. Konopnickiej, wiersz Piotra Matywieckiego.
- Instalacje powstające głównie podczas Festiwalu Sztuki w Przestrzeni Publicznej Open City, takie jak:
  - „Źródło. Strumień. Woda.” Teresy Murak – nasadzenie z hyzopu w kształcie rzeki płynącej spod Zamku na wschód.
  - Obiekt „Przejście” Bohdana Rucińskiego znajdujący się na Krakowskim Przedmieściu.
  - Obraz „Piosenka” Mariusza Tarkawiana na budynku przy ul. Jasnej.
  - Mural „Nawera” na ścianie IV LO im. Stefanii Sempołowskiej na Czwartku

- Efemeryczna sztuka akcji pojawiająca się w przestrzeni miejskiej w formie festiwalu EPAF (Europejski Festiwal Sztuki Performance), PPL (Performance Platform Lublin).
- Działalność Brain Damage Gallery – wokół graffiti i sztuki ulicy.
- Różnorodne style architektoniczne, które mogą stanowić plastyczne tło dla wydarzeń od renesansu przez secesję do modernizmu i czystej formy.
- Galerie sztuki współczesnej w Lublinie
  - Galeria Sztuki Sceny Plastycznej KUL, Rynek 8, kierowana przez Leszka Mądzika. Program galerii jest związany z teatralnym credo L. Mądzika – wybitnego choreografa i reżysera, twórcy i kierownika artystycznego Sceny Plastycznej KUL.
  - Galeria Labirynt – w przyszłości planowane jest przekształcenie Galerii Labirynt w Centrum Sztuki Współczesnej. Realizuje ambitny program wystawienniczy, prezentując dzieła artystów zarówno młodych, jak i o uznanej marce. Upowszechnia malarstwo, film, rzeźbę czy instalacje, a także sztukę performance.
  - Galeria Biała, od 1985 roku działa w Centrum Kultury stara się ukazywać nowe zjawiska i tendencje sztuki najnowszej, w rozmaitych przejawach i formach
- Działalność mająca na celu popularyzację wiedzy i nauki prowadzona w ramach uniwersytetu dziecięcego czy bawialni edukacyjnej. Projekt budowy interaktywnej atrakcji – Centrum Zabawy Wiedzą Poznawalnia.
- Otwarte Archiwum (OA) – unikalne w skali kraju archiwum fotografii i wideo, dokumentujące sztukę performance. Działalność Fundacji Sztuki Performance.
- Elementy kultury akademickiej: Festiwal Kultury Studenckiej (Juwenalia, Kulturalia, Kozienalia), działalność Akademickiego Centrum Kultury UMCS-Chatka Żaka. W szczególności Inkubator Multimedialny, stanowiący centrum medialno-artystyczne stwarzające możliwości interakcji na linii sztuka – nowe media.
- Wykorzystanie potencjału studentów zagranicznych, w tym np. wydarzeń organizowanych podczas Nocy Kultury przez studentów Uniwersytetu Medycznego.
- Imprezy teatralne oraz teatry alternatywne, na stałe działające w Lublinie:
  - Scena Prapremier In Vitro,
  - Scena Plastyczną KUL,
  - Teatr Provisorium,
  - Kompania „Teatr”,
  - neTTheatre,
  - MAAT Projekt,
  - Lubelski Teatr Tańca,
  - Ośrodek Praktyk Teatralnych Gardzienice.
  - Teatr Centralny jako inicjatywa skupiająca wiele teatrów offowych (zaznaczone grubszą czcionką powyżej) – prezentującą ich repertuar i dorobek.²
  - Spektakle prezentowane w przestrzeni miejskiej w ramach Festiwalu Teatrów Europy Środkowej „Sąsiedzi”
  - Ogólnopolski Festiwal Teatrów Niewielkich

² www.teatrcentralny.com

- Konfrontacje Teatralne
- Międzynarodowe Spotkania Teatrów Tańca
- Epicentrum Technik Teatralnych – Eksperyment, Play, Improv – projekt Przemysław Buksińskiego skierowany do osób chcących podnieść swoje kompetencje komunikacyjne.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

Rozwój oferty turystycznej produktu Open Culture wokół autorskich wydarzeń kulturalnych i festiwali:

- Program – before the event i after the event – czyli spotkania pasjonatów danego tematu, poruszanego przez festiwal, już na tydzień przed jego rozpoczęciem i trwające jeszcze tydzień po jego zakończeniu. Podczas tych meetingów społeczność wspólnie ogląda relacje z poprzednich edycji, wymienia się spostrzeżeniami, trenuje. Zwiedza Lublin i chłonie atmosferę festiwali.
- Kursy umiejętności, czy dziedziny sztuki jaką porusza dany festiwal, gdzie każdy mógłby się zapisać np. na kurs żonglowania, chodzenia, warsztaty z tworzenia muzyki, grafiki, śpiewu itp.
- Tematyczne kawiarnie i hostele festiwalowe – lokale gastronomiczne i obiekty noclegowe z tematem przewodnim, nawiązującym do poszczególnych wydarzeń, mających miejsce w Lublinie. W nich zbierane byłyby pamiątki po edycjach festiwalu, eksponowane fotosy, autografy, nagrania audio i wideo. W nich również mogłyby odbywać się konferencje prasowe.
- Stały namiot cyrkowy w przestrzeni miejskiej, zapewniający miejsce wydarzeniom z dziedziny nowego cyrku. Inwestycja o charakterze wizerunkowym i uwiarygodniającym dla Carnawalu Sztuk-Mistrzów, jako kluczowej imprezy Lublina.
- Program informowania krzyżowego turystów o wszelkich dostępnych wydarzeniach kulturalnych, odbywających się w mieście. W praktyce oznacza to, że organizator wydarzenia na jego zakończenie wskazuje możliwości uczestnictwa w innych imprezach kulturalnych w tym samym dniu. Dodatkowo działa system informacji o dostępnej ofercie turystyki kulturowej w mieście. Stałymi ogniwami systemu są LOITiK, dedykowana strona www, informacje na tablicach w hostelach i hotelach.
- Kupujesz bilet – kultura za free! Program promocji oferty turystyki kulturowej Lublina wspólny z liniami lotniczymi operującymi z Portu Lotniczego Lublin.
- Markery wiodących wydarzeń kulturalnych odbywających się w mieście. W tym postaci z nowego cyrku, ławeczka muzyczna Kody i ławeczka muzyczna Inne Brzmienia. W przypadku postaci z nowego cyrku – nazwa sugerowana: Sztukmistrz z Lublina – mają szansę powstać wizerunkowe rzeźby znajdujące się w śródmieściu, przedstawiające różnorodnych sztukmistrzów. Wykorzystujące do prezentacji techniki: światło, dźwięk, hologram i inne metody interakcji. Ich umiejscowienie, forma, możliwość wejścia w dialog – interakcje będzie znacząco wpływała na odbiór przestrzeni miejskiej przez turystów. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”)
- Budowa „mostów turystycznych” z miastami ze wschodu takimi jak Lwów, Grodno, Wilno poprzez realizację wspólnych wydarzeń festiwalowych, z telemostami, w tym imprezę o charakterze targów/festynu turystycznego w Lublinie, podczas której miasta te promowałyby

się, a firmy turystyczne przedstawiały swoją ofertę. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin Bramą na Wschód”).

Rozwój oferty turystycznej produktu Open Culture wokół sztuki w przestrzeni miejskiej i galerii sztuki współczesnej:

- **Lublin Open City 24/7/365** – projekt polegający na wyznaczeniu miejsc pod instalacje sztuki współczesnej na obszarze całego Lublina. Miejsca te będą z czasem wypełniały się dziełami sztuki, powstającymi na potrzeby festiwalu Open City. Docelowo stworzą szlak sztuki współczesnej w przestrzeni miejskiej. Po szlaku powstanie mapa z przewodnikiem. Każde dzieło będzie podpisane co do autora, daty powstania oraz edycji Festiwalu, z którego pochodzi. Projekt wpłynie na podniesienie walorów estetycznych obszarów recepcji turystycznej miasta. Projekt powinien być realizowany w ścisłej koordynacji z dyrektorem artystycznym festiwalu Open City oraz z przedstawicielami biura planowania przestrzennego.
- **Lublin miasto otwarte na poezję** – zwiedzanie Lublina szlakiem poezji z uwzględnieniem obecnie istniejących w mieście murali z poezją. Wykonanie aplikacji „Lublin szlakiem poezji” z elementami audio-video prezentującymi wydarzenia odbywające się w ramach festiwalu. Stworzenie programu zwiedzania Lublina z interaktywnym przewodnikiem mobilnym, zachęcającym do zapisania własnego utworu poetyckiego.
- **Szlak Lubelskich Murali** – ścieżka łącząca miejsca, w których można podziwiać istniejące w Lublinie grafiki ściennie. Wsparta przewodnikiem mobilnym i rozwiązaniami rozszerzonej rzeczywistości. Powodzenie realizacji przedsięwzięcia zapewnić może powołanie specjalnej organizacji dbającej o zachowanie już istniejących murali w odpowiednim stanie, jak również inicjującej powstawanie nowych dzieł z odpowiednią częstotliwością.
- **Open Park** – projekt stworzenia unikatowej małej architektury, instalacji dzieł sztuki oraz przestrzeni widokowych w rewitalizowanych parkach Lubelskich (Park Ludowy, Park Rusalka, Błonia pod Zamkiem Lubelskim, Dolina Czechówki). Mowa tutaj zarówno o np. meblach z ziemi i trawy, miejscach oferujących inspirujące i kojące walory widokowe, dziełach sztuki współczesnej współgrających z otoczeniem parku. Open Park powinien obejmować docelowo wszystkie obszary parkowe w mieście i ujmować je jako jedną ofertę przemysłu czasu wolnego i turystyki.
- **Ławki/łóżka inspiracji** – połóż się lub usiądź – spójrz do góry i zainspiruj się widokiem. Ławki lub inne platformy do siedzenia / leżenia wykonane z nietypowych materiałów w inspirujących, rzadko spotykanych kształtach. Np. ławki ziemne porośnięte trawą, miękkie platformy tartanowe. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”).
- **Open City Festiwal** w specjalnej aplikacji, która prezentowałaby instalacje zrealizowane w poprzedniej edycji festiwalu i byłyby połączona z lokalizatorem GPS. Wykorzystując technikę Rozszerzonej Rzeczywistości turysta mógłby zobaczyć wszystkie instalacje z edycji festiwalu w 3D na ekranie urządzenia mobilnego, skanując odpowiedni marker. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- **Przewodnik multimedialny i wydawnictwo prezentujące galerie sztuki współczesnej** w mieście, w formie poręcznego wydawnictwa papierowego i aplikacji mobilnej do pobrania w LOITiK. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).

- **Agora Wschodnia w Lublinie** – wizerunkowe miejsce dla otwarcia Lublina na Wschód. Plac w śródmieściu lub w którymś z lubelskich parków, prezentujący w sposób symboliczny związki Lublina ze wschodem Europy. Na placu pawilon czasowy ukazujący atrakcje turystyczne krajów Europy Wschodniej oraz lubelską ofertę festiwalu, konferencji i projektów realizowanych w tej tematyce przez pryzmat zdjęć, filmów, nagrań audio. Atrakcja ta mogłaby być instalacją, która na stałe zlokalizowana byłaby w Lublinie, ale czasowo odwiedzałyby inne miejsca takie jak centra handlowe w Warszawie i innych dużych miastach Polski. Pomysł na jej formę powinien być przedmiotem konkursu architektonicznego. Może to być np. pawilon w kształcie trójkąta o wierzchołku skierowanym na wschód. W pawilonie wysokiej jakości ekrany z filmami prezentującymi atrakcje oraz interaktywne prezentacje. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin Bramą na Wschód”).

Rozwój oferty turystycznej produktu Open Culture wokół kultury akademickiej

- **Open.org.free** – program turystyki społecznościowej i darmowych wydarzeń kulturalnych, obejmujący miejsca noclegowe, wydarzenia, a nawet kulinaria. Strona internetowa lub fanpage, który zbierałby wszelkie inicjatywy, które realizowane są w formule bezpłatnej. Np. społecznościowe noclegi (analogicznie do programu kwatery kultury), społecznościowe treningi żonglerki, społecznościowe pikniki w parku, wspólne śniadania czy projekcje filmów, darmowe koncerty, przedstawienia teatralne. Stałym elementem programu jest katalog atrakcyjnych zniżek obejmujących noclegi, wejściówki do instytucji kultury, pozycje z oferty kawiarni i lokali gastronomicznych oraz możliwość udziału w niebiletowanych inicjatywach oddolnych.

Rozwój oferty turystycznej produktu Open Culture wokół kultury wiedzy:

- **Interaktywna atrakcja** – Centrum Nauki Poznawalnia w Lublinie – prezentująca w przystępnej i interaktywnej formie treści naukowe z zakresu fizyki, matematyki, nauk przyrodniczych i humanistycznych. Centrum będzie inspirowało odwiedzających do wzięcia aktywnego udziału w odkrywaniu zjawisk i praw zachodzących w otaczającym nas świecie, które zostały opisane w ramach praw i teorii naukowych. Największy nacisk w Poznawalni będzie położony na interakcje i angażowanie poprzez: „kręcenie, ustawianie, układanie, odsuwanie i zakrywanie, a przede wszystkim myślenie”. Centrum w swoich założeniach nawiązuje do istniejących w Europie od lat 80. XX wieku centrów nauki. W Polsce istnieje już kilka obiektów tego typu, a kluczową realizacją tego nurtu jest Centrum Nauki Kopernik w Warszawie. Sukces Centrum Kopernik pokazuje jak wielka jest potrzeba realizacji kolejnych centrów tego typu w Polsce.
- **Model Układu Słonecznego** – w mieście umieszczone zostaną makiety planet układu słonecznego w skali i odległości oddających ich wzajemne proporcje i ułożenie. Każda z planet będzie także dostępna w formie animowanej grafiki wraz z informacjami i danymi opisującymi ją, dzięki zastosowaniu możliwości narzędziowych, jakie stwarza Rozszerzona Rzeczywistość. Pozwoli to na stworzenie interaktywnego szlaku poznawczego o wysokiej wartości dla turystyki edukacyjnej.
- **Multimedialny peryskop wschód-zachód** znajdujący się np. przy Placu Litewskim pozwalający zobaczyć i dowiedzieć się więcej o miastach i atrakcjach z krajów partnerstwa wschodniego. W urządzeniu zostaną zastosowane wysokiej jakości wyświetlacze oraz

możliwość wysłuchania narracji w językach macierzystych dla poszczególnych krajów. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”).

- **Lublin – Open view** – urządzenia posiadające ekran dotykowy, kamerę i ruchomy wysięgnik, działające na zasadzie „dużego tabletu”. Na podstawie Rozszerzonej Rzeczywistości na widok pojawiający się na bieżąco z kamery nałożone będą treści wizualne o różnym charakterze np. prezentacje dzieł sztuki nowoczesnej z Open City Festiwal lub widoki historyczne Lublina. Lublin Open view może mieć również swoją wersję z prezentacjami panoram historycznych z punktów widokowych, takich jak Wieża Trynitaraska, wzgórze Czwartek. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).

Rozwój oferty turystycznej produktu Open Culture wokół oferty teatrów alternatywnych:

- **Lubelska Jesień Teatralna** – pakiet turystyczny zawierający zarówno wejściówkę na spektakle festiwalowe, jak i ofertę specjalnych zniżek na noclegi w hostelach, hotelach oraz wybranych lokalach gastronomicznych w mieście. Dodatkowo przed i po festiwalu można wdrożyć pakiety before i after the event, opisane w ramach działań rekomendowanych dla oferty wydarzeń kulturalnych.
- **Hostele i kawiarnie w klimacie teatru offowego**, realizujące podobne założenia do tych opisanych dla oferty wydarzeń kulturalnych.
- **Strona internetowa** prezentująca kalendarium wydarzeń oraz profil wszystkich zespołów, która może powstać na bazie strony teatru centralnego.
- **Teatroskop Lubelski** – instalacja multimedialna w przestrzeni miejskiej, prezentująca w atrakcyjnej formie, np. w kształcie sceny z kurtyną, lubelskie teatry alternatywne. W instalacji tej dostępny aktualny harmonogram wydarzeń oraz zdjęcia i ekran multimedialny z wybranymi fragmentami spektakli. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

Przed wszystkim obszar Starego Miasta i Śródmieścia, a w szczególności:

- Zamek Lubelski, Plac Zamkowy i Błonia Pod Zamkiem
- Plac po Farze
- Rynek
- ul. Krakowskie Przedmieście i Plac Władysława Łokietka
- Plac Litewski
- Park Ludowy
- Ogród Saski
- Park Rusalka
- Plac przed Teatrem im. H. Ch. Andersena
- Nowy Plac Targowy
- Wieniawa – dzielnica, w której zlokalizowana jest Galeria Labirynt.

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Comix Trail w Brukseli** – idąc tym szlakiem zwiedzamy najatrakcyjniejsze punkty w stolicy Belgii, za przewodników mając bohaterów komiksów i bajek namalowanych na ścianach w formie murali.
- **Wrocławskie Krasnale** – rozmieszczone w całym Wrocławiu figurki krasnali stały się wyróżnikiem miasta. Mają m.in. dedykowaną stronę internetową, organizowana jest także gra miejska o nazwie Krasnalo.
- **Esperanto Cafe w Białymstoku** – lokal poświęcony tematowi języka Esperanto, który narodził się w Białymstoku.
- **Szlaki sztuki współczesnej w Munster oraz w York**. Wykorzystują ekspozycje pofestiwalową.

4.1.2. Produkt wiodący Lublin Jagielloński

Lublin Jagielloński

IDEA

Produkt Lublin Jagielloński proponuje turystyce podróż dwiema ścieżkami, w odmienny sposób czerpiącymi z tradycji i kultury okresu Jagiellonów. Pierwsza ma charakter możliwie wiernej prezentacji historii, druga odważnie reinterpretuje tożsamość tego okresu w kulturze i sztuce.

Pierwsza ścieżka – historyczna – oferuje interaktywną podróż do czasów panowania dynastii Jagiellonów, które były złotym okresem w rozwoju Lublina i Polski. Turysta ma szansę przeżyć dzień w jednym z ważniejszych miast imperium, które rozpościło się od Morza Czarnego po Bałtyk, gdzie kwitła tolerancja religijna i wymiana handlowa. Ta propozycja wpisuje się w nurt nowoczesnej narracji historycznej i zakłada przekazanie wiedzy historycznej w możliwie najbardziej angażujący sposób. Oferta ta zainteresuje turystę familijnego i szukającego sprawdzonych ofert.

Druga droga traktuje tradycje okresu jagiellońskiego jako punkt wyjścia do jego reinterpretacji, czego przykładem jest Jarmark Jagielloński. Umożliwia ona turystyce zapoznanie się z dziełami sztuki ludowej i przykładami kultury tradycyjnej, jak i współczesnego designu. Nacisk położony jest na ukazanie jak silne i atrakcyjne mogą być związki między rzemiosłem i sztuką ludową, a oryginalną modą, designem i innymi dziedzinami przemysłów kreatywnych. Ta część oferty skierowana jest do turysty świadomie poszukującego nowości i świeżego spojrzenia w sztuce współczesnej, wzornictwie, jak i przejawach sztuki ludowej. Odbiorca oferty ma poczuć inspirację i dialog, jaki prowadzony jest w Lublinie ponad wiekami historii. Dialog ten ma w sposób angażujący oddziaływać na współczesnego odbiorcę, wskazując mu jak ważne jest zachowanie dziedzictwa kulturowego Europy Środkowo-Wschodniej.

OPIS

Odwiedzając Lublin możliwa będzie podróż w czasie do fascynującej epoki Jagiellonów. Podczas jej trwania turysta dowie się jak, generacja po generacji, Jagiellonowie budowali swoją potęgę w Europie. Punktem centralnym produktu będzie Ekspozycja Europa Jagiellonica. W jej ramach przedstawiony zostanie obraz Polski i Europy na przestrzeni od XIV do XVI wieku. Dostępny będzie również

przewodnik mobilny po Lublinie Jagiellonów, który pozwoli spojrzeć na miasto zanurzone w realiach historycznych.

W murach Starego Miasta będzie można przeżyć jeden dzień w Lublinie Jagiellonów. Realia epoki zostaną zaprezentowane w sposób namacalny, możliwy do doświadczenia wszelkimi zmysłami, stanie się tak między innymi dzięki: wizycie w karczmie-restauracji, serwującej potrawy inspirowane kuchnią z epoki, noclegowi w hostelu inspirowanym czasami Jagiellonów, czy możliwości potargowania się z kupcem z tamtej epoki. Turysta będzie mógł również skorzystać z oferty przewodnictwa wcieleniowego. Przewodnik ubrany w strój z epoki oprowadzi po Lublinie sprzed wieków. Podczas wycieczki po mieście odwiedzający zobaczy także wóz kupiecki, a przy odrobinie szczęścia usłyszy odgłosy uczty z udziałem króla z dynastii Jagiellonów lub zobaczy jego orszak. W produkcie zostaną użyte nowoczesne techniki prezentacji multimedialnej, on-line i rozszerzonej rzeczywistości w celu przybliżenia i uatrakcyjnienia tematyki historycznej współczesnym turystom, a w szczególności młodzieży.

Turysta zorientowany na poszukiwania w takich obszarach jak etnodesign czy pogranicze rękodzieła i wzornictwo przemysłowe, z powodzeniem odnajdzie propozycję dla siebie w ofercie Lublina Jagiellońskiego. W mieście odczuwalny będzie duch dziedzictwa kulturowego, który inspiruje sztukę współczesną. W Lublinie prezentowane będą oryginalne wyroby powstające jako efekt styku tradycyjnych technik i estetyki z najnowszymi trendami w projektowaniu, muzyce, modzie, sztukach plastycznych. Ten filar produktu związany będzie ściśle z marką Jarmarku Jagiellońskiego. Jarmarku, który nie tylko czerpie z rękodzieła, sztuki, muzyki i z historii, ale przede wszystkim wnosi świeże spojrzenie na te zjawiska. Jarmark stanie się wiodącą w skali kraju imprezą, która umożliwi stały dialog pomiędzy sztuką ludową i designem. W ramach tego komponentu będą prezentowane wybitne prace artystów i rzemieślników, wpisujące się w nurt etnodesign z Lubelszczyzny, a także z krajów Partnerstwa Wschodniego i Rosji. Jarmark Jagielloński zostanie silniej zaakcentowany w przestrzeni miasta i jego ofercie przez cały rok. Będzie to miało miejsce za sprawą projektu pod roboczą nazwą Jarmark – Etnodesign, w ramach którego będzie można wziąć udział w warsztatach rękodzielniczych, zakupić unikatowe wyroby rzemieślników i artystów. Zostanie stworzona także galeria projektów opartych o wzory inspirowane sztuką ludową i rękodziełem z obszaru Lubelszczyzny i Europy Środkowo-Wschodniej (postulowane utworzenie stałej ekspozycji z możliwością zakupu). Powstanie seria jakościowych pamiątek z miasta, których wzornictwo będzie czerpało ze sztuki ludowej oraz tradycji jagiellońskiej (koszulki, chusty, torby, etui na laptopa). W ten sposób w mieście powstanie oferta, którą będzie można nazwać Nowym Jarmarkiem. Pod tym hasłem odbywać się będą również w Lublinie zloty i konferencje twórców, projektantów, blogerów, zajmujących się wykorzystaniem tradycji rękodzieła i kultury ludowej we współczesnym świecie kultury i sztuki.

UZASADNIENIE

Wizja Europy Jagiellonów tylko w dwóch miastach w Polsce może być przedstawiona z pełną autentycznością i kolorytem. Są to Kraków i Lublin. Okres, który umownie mieści się pomiędzy koronacją Władysława Jagiełły w 1386 roku oraz śmiercią w 1572 roku Zygmunta II Augusta – ostatniego męskiego potomka rodu – był czasem, kiedy Rzeczpospolita była europejską potęgą. Dzięki przemyślanym układom politycznym Jagiellonowie uzyskali koronę Czech wraz ze Śląskiem (1471)

oraz Węgier (1490), a powstała w następstwie tych faktów wspólnota państw – Europa Jagiellonica – objęła swym zasięgiem olbrzymie terytoria o powierzchni ponad 2 mln km², sięgające od Bałtyku po Morze Czarne i Adriatyckie.³

Trwający prawie 200 lat okres panowania Jagiellonów w Polsce był czasem świetności w historii miasta. Dogodne położenie na szlaku między dwiema stolicami: Wilnem i Krakowem, czyniło z Lublina strategiczny punkt dla władców kraju oraz sprzyjało rozwojowi handlu. Na organizowane od połowy XV w. wielkie jarmarki, cztery razy do roku zjeżdżali kupcy ze wszystkich stron Europy oraz z Azji, zamieniając Lublin w wielobarwną mozaikę kultur, języków i wyznań. Z tego okresu pochodzi także wiele zabytków architektonicznych Lublina.

Organizowany od kilku lat Jarmark Jagielloński jest inicjatywą nawiązującą do złotego wieku w rozwoju Lublina. Podczas kilkudniowego wydarzenia, jak niegdyś zjeżdżają do miasta handlarze, kupcy i artyści nie tylko z Polski, ale też z zagranicy. Podczas Jarmarku miasto odwiedza od kilkudziesięciu do kilkuset tysięcy turystów. Ponadto przez organizację turystyczną „Szlak Jagielloński” podejmowana jest próba odtworzenia historycznych traktów królewskich i handlowych, na których Lublin jest istotnym punktem. Przytoczone fakty historyczne oraz obecnie organizowane przedsięwzięcia dają silną podstawę do rozwoju produktu turystycznego Lublin Jagielloński, który pozwoli odwiedzającym przenieść się do czasów świetności miasta oraz Korony Królestwa Polskiego. To opowieść o tym, jak miasto stało się jednym z najważniejszych ośrodków międzynarodowego handlu w średniowiecznej Europie, w którym w zgodzie żyli obok siebie przedstawiciele różnych narodów i wyznań.

Jarmark Jagielloński stanowi novum w ofercie eventów w Polsce. Jest to unikatowe połączenie jarmarku kupieckiego w dawnym, historycznym wydaniu oraz jarmarku kulturalnego, którego normy i ramy są wciąż wyznaczane. Impreza w naturalny sposób łączy unikatowe przejawy sztuki ludowej z regionu Europy środkowo-wschodniej oraz awangardowe ekspresje z obszarów takich jak teatr, muzyka, fotografia, kino. Jarmark jest miejscem spotkania odbiorcy z rzemieślnikiem, muzykiem, artystą czy projektantem, którzy w swoich działaniach poszukują ciągłości z tym, co obecne od wieków w kulturze i sztuce ludowej. Ten element łączy współczesność z przeszłością, ofertę regionu z ofertą miasta. Z tego powodu stanowi on bezcenną wartość w rozwoju oferty turystycznej miasta.

Impreza odbywa się w murach Starego Miasta w Lublinie, co dodaje jej autentyczności i kolorytu. Stanowią one doskonałą scenografię dla spektakli, korowodów, koncertów czy potańcówek organizowanych w ramach Jarmarku. Podczas wydarzenia jedną z atrakcji jest kondukt uczestników, któremu przewodzi miedziana kura wielkości ponad 2 m, będąca symbolem obfitości, dobrobytu i dostatku.

Jarmark przybliży także tematykę gier i zabaw tradycyjnych, które stanowią interesującą alternatywę dla rozrywk multimedialnych. Ich oferta skierowana jest głównie do najmłodszego odbiorcy. Jarmark oferuje wydarzenia dedykowane dzieciom takie jak: Muzyczny Plac Zabaw, park gier i zabaw tradycyjnych.

³ www.mnw.art.pl/index.php/pl/wystawy_czasowe/wystawy/art149.html

PODSTAWA BUDOWY PRODUKTU

Komponent historyczny:

- Makiety 3D Lublina opracowane w formie cyfrowej przez Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN z XIV i XVI wieku. Stworzono w ich ramach również wizualizację wybranych obiektów.
- Kupieckie tradycje Lublina sięgające czasów, gdy na wzgórzu Czwartek regularnie odbywał się targ, na którym spotykali się kupcy i handlarze z okolicy.
- Wiodący niegdyś przez Lublin „Szlak Jagielloński”, którym między Krakowem i Wilnem wielokrotnie podróżował orszak królewski, a także rycerze, urzędnicy, dyplomaci, uczeni, handlarze i artyści.
- Centrum Obsługi Turystycznej „Via Jagiellonica” w Lublinie prowadzone przez Organizację Turystyczną „Szlak Jagielloński”, której Miasto Lublin jest członkiem.
- Historyczny „Szlak Kupiecki” prowadzący z Wrocławia przez Lublin do Lwowa, którego wytyczenie w połowie XV w. przyczyniło się do znaczącego wzrostu roli Lublina jako miasta handlowego.
- Istniejące do dziś zabytki architektury związane z okresem panowania Jagiellonów np.:
  - Kaplica Trójcy Świętej i znajdujące się w jej wnętrzu freski
  - Zamek, na którym obradował sejm koronny. Efektem tych obrad było zawarcie unii lubelskiej.
  - Piwnica pod Fortuną, w której znajdują się cenne polichromie z okresu jagiellońskiego
  - Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej
  - Kościół św. Ducha
  - Kościół nawrócenia św. Pawła Apostoła
  - Kościół św. Mikołaja
  - Plac po Farze
  - Wieża wodna – interesująca pozostałość po systemie wodociągów lubelskich funkcjonujących w okresie Jagiellońskim
  - Bazylika i klasztor Ojców Dominikanów
  - Pomnik Unii Lubelskiej na Placu Litewskim
- Fakt podpisania w mieście Unii Lubelskiej (1569), która ustanowiła Rzeczpospolitą Obojga Narodów – największe państwo w ówczesnej Europie.
- Lublin był miastem często odwiedzanym przez Władysława Jagiełłę. Był on tutaj 35 razy. W kaplicy zamkowej znajdują się jego dwa portrety.
- Jagielloński Szlak Unii Lubelskiej – jeden z pięciu oznakowanych w mieście turystycznych szlaków kulturowych.

Komponent Nowy Jarmark Jagielloński:

- Jarmark Jagielloński, który jest jednym z najczęściej odwiedzanych wydarzeń w Lublinie i na Lubelszczyźnie.
- Sztuka i rzemiosło tradycyjne reprezentowane przez twórców ludowych z Polski, Ukrainy, Białorusi, Słowacji i Litwy i innych krajów reprezentowane podczas Jarmarku Jagiellońskiego (głównie krajów Europy Środkowo-Wschodniej).
- Warsztaty edukacyjne dla dzieci i dorosłych odbywające się podczas Jarmarku Jagiellońskiego.

- Kino Jarmarkowe – projekcje filmów ukazujących kulturę tradycyjną, jako pozostającą w dialogu ze sztuką współczesną.

DZIAŁANIA ROZWIJAJĄCE

Komponent historyczny

- Interaktywna wystawa muzealna „Europa Jagiellonica” – zwiedzający za sprawą interaktywnych ekspozycji będą mogli poznać historię miasta oraz Rzeczypospolitej za czasów panowania Jagiellonów. Na wystawie prezentowana zarówno genealogia Jagiellonów z biografiami kolejnych władców, jak również realia Polski i Europy okresu Jagiellonów. Dodatkowo do wystawy może być stała oferta warsztatów z zakresu rękodziela, prowadzona przez artystów występujących podczas Jarmarku Jagiellońskiego. Naturalnym miejscem zlokalizowania takiej wystawy może być Muzeum Lubelskie na Zamku (miejsca alternatywne to np. Podzamcze, Plac po Farze). Inspiracją lub nawet podstawą do stworzenia takiej wystawy może być wystawa Europa Jagiellonica 1386-1572, będąca owocem współpracy Polski-Niemiec i Czech.
- Lublin w ramach Międzynarodowego Parku Turystyczno-Kulturowego "Via Jagiellonica", tworzonego przez Organizację Turystyczną „Szlak Jagielloński”.
  - Rozbudowa Centrum Obsługi Turystycznej "Via Jagiellonica" w Lublinie (m.in. z ekspozycją muzealną, a docelowo Muzeum "Via Jagiellonica").
  - Powstanie Parku Unii Polsko-Litewskiej "Via Jagiellonica" w Lublinie – inicjatywy Organizacji Turystycznej "Szlak Jagielloński", we współpracy z Fundacją "Via Jagiellonica".
- Wzmocnienie pozycji Lublina jako jednego z najważniejszych miast na Głównej Drodze Kulturowej Rady Europy „Via Regia” poprzez:
  - Budowę Europejskiego Centrum Spotkań "Zachód - Wschód" w Lublinie (inicjatywy Unii Szlaków „Zachód-Wschód”).
  - Odtworzenie przebiegu ulicy Szerokiej – istotnego fragmentu „Szlaku Jagiellońskiego” i „Szlaku Kupieckiego” w ramach planowanej modernizacji Podzamcza.
- Uwzględnienie – oprócz obchodów 700-lecia lokacji miasta w 2017 roku – rocznic międzynarodowych:
  - 2016 r. – 630. rocznica podróży księcia Jagiełły do Polski na trasie Wilno - Lublin – Kraków, gdzie odbyła się koronacja na króla Polski;
  - 2019 r. – 450. rocznica podpisania Unii Lubelskiej.
- Karczma z noclegiem – odtworzenie średniowiecznej karczmy, w której turysta będzie mógł poczuć się jak kupiec z okresu panowania Jagiellonów. Bryła budynku, jego wystrój oraz serwowane dania powinny jak najlepiej oddawać klimat tamtych czasów. Karczma mogłaby także stać się miejscem organizacji różnych wydarzeń związanych z rozwojem produktu.
- Doroczne inscenizacje historyczne przedstawiające wjazd do miasta kupców i handlarzy z różnych części Polski i Europy, akt podpisania Unii Lubelskiej, turnieje rycerskie. Inscenizacja co roku skupia się na innej grupie np. sitarzach z Biłgoraja, węgierskich winiarzach czy podlaskich plecionkarskich. Opracowanie stałego, corocznego programu inscenizacji historycznych, w ramach których zaprezentowany byłby historyczny charakter produktu.

- Wprowadzenie linii markowych produktów Jagiellońskie na miody pitne, słodkości i inne specjały wytwarzane według receptur nawiązujących do czasów Jagiellonów.
- Wprowadzenie odznaki lub paszportu Jagiellońskiego, które to można byłoby wykupić jedynie po odwiedzeniu miejsc związanych z Jagiellonami w Lublinie i po skorzystaniu z usług oferowanych w ramach produktu turystycznego Lublin Jagielloński.
- Oferta Jeden dzień w Lublinie Jagiellonów – obejmująca nocleg, strawę i przewodnictwo wcieleniowe w realia z epoki.
  - Hostel tematyczny i restauracja, których motywem przewodnim będzie LUBLIN JAGIELLOŃSKI. Stroje, menu i sprzęty inspirowane realiami epoki.
  - Przewodnictwo wcieleniowe – usługa oprowadzania po mieście przez przebranego w stroje z epoki przewodnika. Dodatkowo wrażenia podczas spaceru będą potęgowane przez zaaranżowane postacie z epoki (rzezimieszek, kat, rycerz).
  - Możliwość wykonania zdjęć turystów przebranych w stroje z epoki.
  - Gadzety z epoki – dukaty, mieszki, akt podpisania Unii Lubelskiej.
 (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspirowane”)
- W ramach programu horyzontalnego Lublin Bramą Regionu – warto wskazać informacje rozszerzające produkt Lublin Jagielloński o inne działania, w tym parki tematyczne realizowane przez Organizację Turystyczną „Szlak Jagielloński” w innych częściach Lubelszczyzny.
- Gra miejska, w której turysta odkrywa wszystkie miejsca związane z LUBLINEM JAGIELLOŃSKIM. Powinny powstać 2 wersje takiej gry. W pierwszej zwiedzający odkrywa kolejne punkty z mapą dostępną w Internecie oraz w LOITIK-u, a w drugiej z pomocą aplikacji mobilnej. Po zeskanowaniu odpowiedniego kodu, na ekranie smartfona wyświetlane są kolejne zadania do wykonania oraz inne interaktywne treści. Grę mogą opracować przewodnicy turystyczni po Lublinie. Obszarem stanowiącym „planszę do gry” powinien być fragment Lublina obejmujący: Zamek Lubelski, Stare Miasto, Kościół pobrygidkowski M.B. Zwycięskiej. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”)
- Mobilny przewodnik – Lublin Jagiellonów. Przewodnik preinstalowany na urządzenie z ekranem dotykowym i słuchawkami, wyposażone w kompas i moduł lokalizacji GPS. W przewodniku wykorzystane makiety miasta z XIV i XVI wieku. Turysta po wypożyczeniu urządzenia będzie mógł obejrzeć wygląd poszczególnych fragmentów miasta w jednej z dwóch epok historycznych. Odpowiednie widoki 3D będą się wyświetlały we właściwym miejscu, zgodnie z lokalizacją i kątem skierowania urządzenia przez turystę. Dodatkowo ważniejsze obiekty będzie można również poznać od wewnątrz, podczas wirtualnej wycieczki. Wartością dodaną przewodnika będą materiały wideo, nagrane podczas inscenizacji historycznych. Przewodnik może być wykorzystywany zarówno przez gości indywidualnych, jak i grupowych, turystów z Polski i ze świata. Dodatkowo na podstawie przewodnika można będzie przeprowadzać multimedialne gry miejskie np. jako oferta incentive dla firm. Ciekawą opcją dla przewodnika może być również gra/quiz historyczny, podczas którego nt. każdego prezentowanego miejsc zostanie zadane pytanie. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).

Komponent Nowy Jarmark Jagielloński

- Seria jakościowych wyrobów i pamiątek sygnowanych marką NJJ (Nowy Jarmark Jagielloński), których wzornictwo będzie czerpało ze sztuki ludowej oraz tradycji jagiellońskiej (koszulki, chusty, torby, kosze, opakowania na laptopa i inne). Projektant każdego z przedmiotów wskazany z imienia, nazwiska i kraju pochodzenia. Wspólna seria opakowań, opisów, metek na produkty podkreślająca ich charakter wpisujący się w założenia Nowego Jarmarku Jagiellońskiego.
- Nowe Twarze Jarmarku (lub Nowe Jarmarki) – pod tym hasłem odbywać się będą w Lublinie zloty i konferencje twórców, projektantów, blogerów, teoretyków i menedżerów kultury, zajmujących się wykorzystaniem tradycji rękodzieła i kultury ludowej we współczesnym świecie kultury, sztuki, przemysłów kreatywnych. Spotkaniom z tego cyklu będą towarzyszyły spontaniczne „jarmarki” polegające na wymianie know how, warsztatach, ale także sprzedaży – targach. Każdorazowo nowe jarmarki będą dostosowane formułą do tematyki.
- Postulat – wydłużenie Jarmarku Jagiellońskiego do 8 a nawet 16 dni, gdyż właśnie tyle dni trwały lubelskie jarmarki w XV i XVI wieku. Możliwość podziału imprezy na wydarzenia cykliczne, polegające na odtwarzaniu historii i wydarzenia oparte o współczesną, awangardową sztukę z krajów Europy Środkowo-Wschodniej.
- Całoroczny projekt Nowy Jarmark Jagielloński Etnodesign – miejsce ogniskujące aktywność artystów i rzemieślników wpisujących się nurt etnodesignu i interpretacji sztuki ludowej przez okres całego roku. Jego atrakcyjność wynikać będzie z możliwości zakupu wyjątkowych produktów, spotkania się z twórcami oraz udziału w warsztatach rękodzielniczych, spektaklach, koncertach. W jego ramach zostanie stworzona także galeria projektów opartych o wzory inspirowane sztuką ludową i rękodziełem z obszaru Lubelszczyzny i Europy Środkowo-Wschodniej. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin Bramą na Wschód”).
- Projekt ukierunkowania tematycznego poszczególnych edycji Jarmarku Jagiellońskiego – opracowanie formuły np. kraju/regionu partnerskiego Jarmarku, którego kultura ludowa, sztuka, a także przemysły kreatywne będą stanowiły przedmiot szczególnej prezentacji. Region lub kraj powinien pochodzić każdorazowo z rejonu Państw Partnerstwa Wschodniego, Rosji lub Unii Europejskiej. Dodatkowo każdego roku inny aspekt twórczości eksponowany byłby jako motyw przewodni – np. obrządek weselny lub przedmioty codziennego użytku, strój ludowy, taniec, gra itp. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin Bramą na Wschód”).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

- Wzgórze Zamkowe
- Błonia pod Zamkiem
- Stare Miasto
- Śródmieście
- Wzgórze Czwartek
- Podzamcze
- Park Ludowy
- Park Rusałka

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

Komponent historyczny

- **La Guitarra Hostel** – to dwa hostele tematyczne zlokalizowane w Gdańsku i Poznaniu, które oddają hołd wirtuozom gitary z całego świata. Wiele detali w obiekcie nawiązuje do historii rocka, a każdemu z pokoi patronuje inny gwiazdor. Swoją pokój mają między innymi Carlos Santana, Eric Clapton, Jimmy Page czy Al di Meola.⁴ Przykład ten pokazuje, jak w prosty sposób wyróżnić ekonomiczny obiekt noclegowy, jednocześnie zachęcając turystę do zapoznania się z tematem przewodnim. Klasyczna usługa noclegu zostaje tym samym wzbogacona o dodatkowe przeżycie, przez co zostaje w pamięci na dłużej.
- **Przewodnik mobilny po ruinach zamku Hardenburg w Niemczech.** Możliwość obejrzenia odtworzonych murów zamkowych, wejścia do wirtualnych komnat, podejrzenia zastawionych przed średniowieczną ucztą stołów. Do dyspozycji turystów urządzenie mobilne wyposażone w ekran dotykowy, geolokalizację i kompas (technologia przewodników firmy expedo).
- **Inscenizacja historyczne oblężenie Malborka** – wydarzenie co roku odbywa się według tego samego scenariusza, odgrywane jest oblężenie Malborka nawiązujące do nieudanej próby zdobycia Zamku Krzyżackiego przez wojska Polsko-Litewskie.

Komponent Nowy Jarmark Jagielloński

- **Działalność Zamku Cieszyn** – skupiająca się na rozwoju designu pozostającego w ciągłości z kulturą tradycyjną Śląska. Między innymi sklepik z autorskimi projektami twórców w stałej sprzedaży na miejscu i on-line, prowadzenie warsztatów otwartych z artystycznych technik twórczych, wymiana know-how i współpraca twórców z Polski i Czech.
- **Targi Arena Design w Poznaniu** – prezentujące możliwości interakcji pomiędzy twórcami, a przedstawicielami przemysłu. Targi odwiedza około 15 tys. gości, należą do nich głównie projektanci, architekci i przedsiębiorcy. Podczas targów przyznawana jest nagroda TOP DESIGN. Podczas targów odbywają się wykłady moderowane oraz seminaria z najlepszymi twórcami i teoretykami designu z Polski i Europy.
- **Gdynia Design Days** – początkowo, kiedy w Gdyni nie było jeszcze zorganizowanego środowiska wokół przemysłów kreatywnych, jej organizatorem był Instytut Wzornictwa Przemysłowego w Warszawie. Wydarzenie odbywa się w szczycie sezonu letniego, kiedy to na Pomorzu nie brakuje turystów z całej Polski. W ramach festiwalu dobre wzornictwo prezentują jego twórcy. Wydarzenia odbywają się w przestrzeni miejskiej np. w tymczasowych kontenerach oraz w wielu lokalizacjach w mieście. Impreza była pierwszym krokiem do stworzenia stałego centrum designu w Gdyni.

⁴ www.lagitarra.com

4.1.3. Produkt wiodący Lublin Żydowski

LUBLIN ŻYDOWSKI

IDEA

Produkt Lublin Żydowski zachęca turystę do wędrowki po Lublinie, śladami jego dawnych mieszkańców wyznania mojżeszowego. Wykorzystuje przy tym zarówno nieliczne zachowane, materialne świadectwa kultury żydowskiej w mieście, jak i zgromadzone zasoby audiowizualne w przestrzeni Internetu.

OPIS

Skorzystanie z oferty produktu pomoże zrozumieć barwną i fascynującą kulturę mieszkańców Lublina wyznania mojżeszowego. Podczas poznawania produktu w Lublinie, turyści będą mieli także możliwość zapoznania się z podstawowymi założeniami religii żydowskiej (element ekspozycji). Ciężar atrakcyjności produktu będzie jednak położony na „przeniesienie się w czasie” do okresu, kiedy to istotny odsetek mieszkańców miasta stanowili Żydzi. Proponuje się wybranie dwóch okresów w historii miasta: lata 20-30 XX wieku oraz XIX wiek. Produkt poprowadzi ścieżkami dawnego Lublina. Turysta zobaczy niegdyś tętniącą życiem dzielnicę żydowską. Będzie mógł zaobserwować żydowskich mieszkańców miasta podczas ich codziennych rutynowych czynności (np. zabawa dzieci, wizyta w sklepie, ożywiona dyskusja na targu), jak również podczas obyczajów odświętnych (np. przygotowania do szabasu). Takie osadzenie produktu ma na celu zwrócenie uwagi odwiedzających na aspekt harmonijnego współistnienia, przez okres ponad 600 lat, mieszkańców religii żydowskiej i w Lublinie. W celu uporządkowania kilkusetletniej historii koegzystencji warto także stworzyć ekspozycję multimedialną, prezentującą główne fakty dotyczące historii Żydów w Lublinie i na Lubelszczyźnie. W ramach takiej ekspozycji powinny się też znaleźć podstawowe założenia pozwalające poznać religię i kulturę żydowską.

Założeniem realizacji produktu jest również pokazanie jak wyglądały Lublin i Lubelszczyzna w różnych epokach historycznych przez pryzmat kultury żydowskiej i życia tej społeczności. Żydowskie dziedzictwo będzie można odkrywać za pomocą nowoczesnych technologii – takich jak aplikacje mobilne czy rozszerzona rzeczywistość (Augmented Reality). Pozwoli to na stworzenie interesującej narracji dla odbiorcy z różnych części świata – z Polski, z Europy czy z Izraela. Ujrzenie na ekranie smartfona jak przed wojną wyglądała dzielnica żydowska oraz domu, w którym mieszkał Widzący z Lublina, będzie niezapomnianym wspomnieniem. Równie cenna może być wizyta w lubelskim miasteczku Sztetl, w którym tradycyjnie Żydzi stanowili większość mieszkańców.

Proponuje się, aby wirtualnymi przewodnikami po produkcie stały się barwne postacie literackie lub realnie związane z kulturą żydowską z Lublinie. Dla przełomu wieku XIX i XX mógłby to być charyzmatyczny Jasza Mazur – Sztukmistrz z Lublina, którego stworzył pisarz noblista pochodzenia żydowskiego Isaac Bashevis Singer.

Produkt zakłada ukazanie ciągłości historycznej współistnienia Chryścian i Żydów na przestrzeni ponad 600 lat. Aby odwiedzający mógł lepiej poznać i zrozumieć, jak daleko idąca koegzystencja miała miejsce w Lublinie, będzie miał do wyboru przeniesienie się w realia dwóch epok historycznych (z czasem możliwość rozbudowania o kolejne epoki, w zależności od dostępności materiałów

archiwalnych i ilustracyjnych). Po każdej z nich oprowadzał go będzie inny przewodnik np. Lublin Jaszy Mazura.

Podróż do każdej z epok będzie wspomagana mobilnymi przewodnikami, elementami ekspozycji stałych, pamiątkami (np. reprodukcjami pocztówek i zdjęć z epoki, albumami, książkami, grafikami, obrazami), rzeźbami (np. rzeźba Jaszy Mazura czy Widzącego z Lublina) lub instalacjami w przestrzeni publicznej. Podstawowym sposobem ukazania ich realiów będzie możliwość podróżowania po Lublinie z przewodnikiem mobilnym, wyposażonym w najwyższej jakości materiały audiowizualne obrazujące realia życia społeczności żydowskiej w danych czasach.

Oddzielnym elementem produktu będzie ukazanie wspomnień o lubelskich i polskich Żydach. Połączenie wystawy w Bramie Grodzkiej wraz z ekspozycją Państwowego Muzeum na Majdanku stanowić będzie podstawę do opowieści o tragicznym rozdziale w historii lubelskich i polskich Żydów. Rekomenduje się prowadzenie takich działań popularyzatorskich i promocyjnych, aby Lublin stał się narratorem barwnej i pełnej jasnych kart historii Żydów w mieście, regionie i Polsce. Należy dołożyć wszelkich starań, aby turyści zechcieli najpierw poznać Lublin Żydowski w odsłonach historycznych w przestrzeni miasta, a dopiero w kolejnym kroku np. następnego dnia skorzystali z oferty Państwowego Muzeum na Majdanku.

UZASADNIENIE

Od średniowiecza istotną część społeczności miasta Lublina stanowili Żydzi, którzy w XVI wieku założyli tu Akademię Talmudyczną, hebrajską drukarnię. W mieście został także powołany żydowski „Sejm Czterech Ziem”. Przez lata gmina żydowska w Lublinie stała się jedną z najliczniejszych i najzasobniejszych na obszarze Rzeczypospolitej Obojga Narodów, walczy przyczyniając się do rozwoju gospodarczego miasta. Lublin był także istotnym ośrodkiem chasydyzmu – mistycznego odłamu judaizmu. W mieście mieszkał, oraz został pochowany, słynny chasydzki rabin, Jakub Izaak Horowitz zwany także Widzącym z Lublina. Lata 20 i 30 XX wieku to okres silnego rozwoju społeczności żydowskiej w Lublinie, wtedy powstaje Jesziwa Chachmej Lublin – czyli Lubelska Szkoła Mędrców. W mieście zamieszkuje około 40% ludności żydowskiej. Zgromadzone obecnie i opracowane przez Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN archiwalia, dotyczące tego okresu pozwalają na stworzenie unikatowej w skali kraju i Europy oferty turystycznej. Lublin i Majdanek są obecnie, obok Krakowa i Oświęcimia oraz Warszawy, miejscem często znajdującym się na trasie wycieczek z Izraela. Poprzez realizację produktu Lublin Żydowski zostanie wzmocniona pozycja miasta w tej grupie oraz powstanie unikatowa oferta turystyki kulturowej dla mieszkańców Polski i Europy.

Nieznane fakty dotyczące lubelskich Żydów można poznawać dzięki pracy wykonanej przez Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN, na rzecz zachowania pamięci o żydowskich mieszkańcach Lublina i ich wkładzie w kulturę i dobrobyt miasta.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

Działalność Ośrodka Brama Grodzka – Teatr NN, związana z dbaniem o pamięć o przedwojennej historii miasta oraz popularyzację wiedzy na temat wielokulturowego niegdyś Lublina.

Miejsca związane z Żydami w Lublinie, takie jak:

- Państwowe Muzeum na Majdanku – z nowoczesną ekspozycją multimedialną (m.in. z hologramami) w jednym z poobozowych baraków

Zebrane w ramach przewodnika – śladami lubelskich Żydów opracowanego przez Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN oraz w ramach Szlaku Pamięci Żydów Lubelskich, oznakowanego w przestrzeni miejskiej

- Brama Grodzka
- Latarnia Pamięci
- Plac Zamkowy. Tablica upamiętniająca miasto żydowskie
- miejsce po domu Widzącego z Lublina
- miejsce po synagodze Maharszala
- studzienka z dawnej ulicy Szerokiej
- stary cmentarz żydowski przy ulicy Kalinowszczyzna
- nowy cmentarz żydowski przy ulicy Walecznych
- Jesziwa Chachmej Lublin (Jesziwa Mędrców Lublina, Wyższa Uczelnia Rabinacka)
- dawny szpital żydowski
- dawny Dom Pereca
- synagoga Chewra Nosim
- miejsce po bramie do getta
- ulica Kowalska
- siedziba komitetów żydowskich
- sierociniec dla dzieci żydowskich (ochronka)
- pomnik ofiar getta

Dodatkowo:

- Działalność Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Lublinie
- Powieść „Sztukmistrz z Lublina” napisana przez noblistę Isaaca B. Singera
- Dom Anny Langfus
- Dom Henia Żytomirskiego
- Ekspozycja Miasteczko w Muzeum Wsi Lubelskiej

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Stworzenie miejsca flagowego dla produktu Lublin Żydowski, zawierającego kompleksową ekspozycję nowoczesnego muzealnictwa, dotyczącą historii Żydów w Lublinie i na Lubelszczyźnie, z naciskiem na nowe media i interaktywność. W miejscu tym znalazłaby się również ekspozycja multimedialna, poświęcona podstawowym założeniom religii żydowskiej oraz prezentacji lubelskich synagog. Ukazanie najbardziej barwnych postaci „żydowskiego Lublina” (realnych i fikcyjnych) na przestrzeni wieków. Miejsce takie pozwoliłoby zrozumieć w pełni kontekst religijno-kulturowy ponad sześćsetletniej obecności Żydów w Lublinie i na Lubelszczyźnie. Miejsce takie ma stanowić centrum ruchu turystycznego w ramach projektu Lublin Żydowski. Potrzeba jego powołania wynika z rozproszonej i fragmentarycznej, w chwili opracowywania dokumentu, prezentacji tematyki w Bramie Grodzkiej, Jesziwie i Izbie Pamięci na Nowym Cmentarzu Żydowskim. Preferowanym obszarem na realizację takiego działania jest miejsce po synagodze Maharszala. Na prawdopodobnie ocalałych fundamentach świątyni można zrealizować miejsce flagowe projektu pod nazwą – Multimedialne Muzeum Historii Żydowskiego Lublina.

- Lublin Widzącego – przeniesienie w czasy XVIII/XIX w., kiedy w mieście żył Widzący z Lublina. Ukazanie historii chasydyzmu, a także kabały, w której chasydyzm ma swoje korzenie. Stworzenie interesującej narracji o lekko zagadkowym charakterze, z wieloma niedopowiedzeniami, których nie brakuje chociażby w legendzie o lewitującym Jakubie Izaaku Horowitzu. Taka narracja może się przejawiać w grach miejskich stworzonych w wersji papierowej lub na aplikacje mobilne, w wydawnictwach promocyjnych oraz w przewodnikach multimedialnych (możliwe połączenie z miejscem flagowym produktu).
- Utworzenie jednego zintegrowanego szlaku w przestrzeni miejskiej skupiającego wszystkie najważniejsze miejsca pamięci żydowskiego Lublina, zamiast dwóch konkurencyjnych szlaków funkcjonujących obecnie w mieście.
- Wydawnictwa o Lublinie w języku hebrajskim i angielskim, dotyczące historii żydowskiego Lublina oraz produktu turystycznego Lublin Żydowski, dostępne w LOITIK-u, Państwowym Muzeum na Majdanku oraz w Bramie Grodzkiej.
- Stworzenie przewodnika typu audio-guide – wspomnienia, piosenki, dźwięki żydowskiego miasta.
- Galeria Sztukmistrza – miejsce, w którym w sposób ciekawy i interaktywny prezentowana będzie historia Jaszy Mazura. Jednocześnie może to być miejsce połączenia treści „Sztukmistrza z Lublina” z tematem nowego cyrku, jaki jest obecny w Lublinie podczas Carnawalu Sztuk-Mistrzów (możliwe połączenie z miejscem flagowym produktu). Dzięki realizacji tego działania powstanie pożądane połączenie między tematem głównej imprezy wizerunkowej miasta i postaci literackiej, która stanowiła dla niej inspirację. Taka ekspozycja może być zrealizowana w opisanym powyżej miejscu flagowym produktu Lublin Żydowski, jak i w zaplanowanej atrakcji, rozwijającej imprezę Carnaval Sztuk-mistrzów. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”).
- Umożliwienie pobrania, za pomocą darmowego szybkiego Internetu, aplikacji mobilnej z przewodnikiem Lublin Żydowski. Dodatkowo możliwość wypożyczenia przewodnika mobilnego tj. urządzenia z ekranem dotykowym, słuchawkami i preinstalowanym przewodnikiem turystycznym (możliwe połączenie z miejscem flagowym produktu). (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”)
- Stworzenie i promocja kompleksowej oferty kilkudniowego pobytu w Lublinie, skierowanej do turystów z Izraela opartego także na rekonstrukcji różnych epok historycznych żydowskiego Lublina. Może to być oferta corocznych warsztatów skupiających się na innym okresie historycznym.
- Promocja i zintegrowanie w ramach produktu aplikacji multimedialnych i Augmented Reality wytworzonych przez Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN, zawierających mapy miasta i modele 3D z czasów przedwojennych, a także z wieków wcześniejszych. Aplikacje można następnie rozbudowywać do jednego wzorca, zawierającego zdjęcia, pocztówki, nagrania dźwiękowe i filmowe z XX wieku. Cały system stworzy interaktywną mapę, pozwalającą się przenieść w dowolny okres z historii miasta, za pomocą urządzenia mobilnego. Tworzenie takiego systemu powinno zostać pilotażowo rozpoczęte od produktu Lublin Żydowski, a z czasem zostać rozszerzone także na inne produkty wiodące. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”)
- Prezentacja realiów życia Żydów w tak zwanych Sztetl oraz fenomenu kulturowego, jaki stanowiły niewielkie miasteczka na Lubelszczyźnie i Podlasiu przed wybuchem II wojny światowej. Opracowanie aplikacji rozszerzonej rzeczywistości udostępnianej na przewodniki mobilne na terenie Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie. Promocja oferty także w miejscu

flagowym produktu. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin Bramą Regionu”).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

- Podzamcze
- Stare Miasto
- Kalinowszczyzna
- Wieniawa
- Państwowe Muzeum na Majdanku
- Muzeum Wsi Lubelskiej

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Aplikacja mobilna wydana przez The Museum of London**, zawierająca zdjęcia historyczne przedstawiające scenki z ubiegłych wieków z ulic Londynu, pochodzące z biblioteki muzeum, nakładane na obraz z kamery urządzenia mobilnego w czasie rzeczywistym.
- **Naturalnej wielkości posąg żydowskiego uczonego Maimonidesa**, znajdujący się na jednym z podwojek żydowskiej dzielnicy w Kordobie.
- Muzeum Żuławskie w Nowym Dworze Gdańskim, prezentujące kulturę materialną i duchową przedwojennych mieszkańców Żuław Wiślanych – Mennonitów.
- **Stieg Larsson Millennium Tour** – Szlak miejsc z powieści Stiega Larssona w Sztokholmie, oferta zwiedzania miasta wraz z przewodnikiem, podczas której turysta poznaje miejsca z powieści Larssona oraz interesujące fakty dotyczące miasta. Alternatywą jest zwiedzanie miasta z mapą wskazującą około 20 miejsc z powieści Millenium. Mapa dostępna jest w kilku językach.
- **Stała oferta zwiedzania Berlina** – Jewish Life in Berlin Half Day Walking Tour – w cenie 15,5 euro, wliczona jest opieka przewodnika, mapka. Zwiedzanie rozpoczyna się w wyznaczonym miejscu, codziennie o godzinie 10:00. Rezerwacja miejsc via Internet.

4.1.4. Produkt wiodący Lublin Turystyki Biznesowej

Lublin turystyki biznesowej

IDEA

Turystyka biznesowa w Lublinie podkreśla istotny wkład miasta w rozwój takich tematów jak kultura uczestnicząca, kompetencje wschodnie, wykorzystanie technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych do rozwoju miasta oraz akademickość. Wymienione tematy stanowią podstawę kreacji całorocznego produktu przemysłu spotkań, opartego na kongresach, konferencjach, wystawach, prezentacjach i szkoleniach. Ponadto oferta Targów Lublin S.A. stale zyskuje na atrakcyjności, poprzez poprawę infrastruktury targowej, transportowej, hotelowej i gastronomicznej.

OPIS PRODUKTU

W Lublinie będzie odbywać się proporcjonalnie najwięcej spotkań biznesowych, w których uczestniczą goście z całej Polski i Europy w tematach, w których miejskie firmy, instytucje, uczelnie i organizacje są liderami. Ich aktywność merytoryczna i gospodarcza będzie przekładać się na organizację licznych wydarzeń typu kongresy, targi, konferencje, wystawy, prezentacje, seminaria, szkolenia i warsztaty.

Regionalnym liderem przemysłu spotkań są Targi Lublin S.A. Ilość i jakość organizowanych przez nie wydarzeń targowych sprawia, że Lublin staje się wiodącym ośrodkiem przemysłu spotkań Polski Wschodniej i tej części Europy. Dogodne połączenia komunikacyjne, wsparte jakościową i przystępną cenowo bazą noclegową i gastronomiczną na najwyższym poziomie, będą stanowiły ofertę wysoko ocenianą przez profesjonalistów przemysłu spotkań z kraju i Europy.

Rozwój będzie uzależniony od powołania przez miasto Convention Bureau, które weźmie na siebie ciężar związany z promocją i koordynacją wydarzeń biznesowych. Do zadań tej jednostki będzie należało odpowiednie skatalogowanie dostępnych sal konferencyjnych, szkoleniowych oraz obiektów kongresowych i wystawienniczych, a także zapewnienie niezbędnej promocji. Dla dalszego rozwoju turystyki biznesowej w Lublinie konieczna jest również poprawa w zakresie dostępności miejsc noclegowych.

UZASADNIENIE

Zmodernizowana infrastruktura Targów Lublin, Port Lotniczy Lublin, czy też budowane Lubelskie Centrum Konferencyjne, to tylko niektóre inwestycje potwierdzające fakt, że Lublin stawia na biznes. Także dzięki poprawiającej się infrastrukturze komunikacyjnej – modernizacji dróg i kolei – strumień inwestycji napływających do Lublina będzie w nadchodzących latach wzrastał. Inauguracja w połowie 2012 roku gospodarczej marki miasta „Lublin. Inspiruje Biznes” jest dowodem, iż miasto jest świadome pojawiającej się przed nim szansy i chce ją w pełni wykorzystać. W niedalekiej przyszłości zagraniczni turyści biznesowi, ceniący sobie wschodnią gościnność i korzystny klimat dla inwestycji, będą częstymi gośćmi w mieście, korzystając z lokalnych hoteli, a także bogatej oferty kulturalnej Lublina. Rozwój biznesu w mieście powinien być dodatkowo wspierany przez miejscowe uczelnie wyższe, które stanowią istotne zaplecze badawcze oraz intelektualne.

Współpraca miasta z Wschodnim Klastrem ICT skutkuje rozwojem przemysłów kreatywnych w Lublinie oraz efektywniejszym wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Aplikacje mobilne, rozszerzona rzeczywistość i technologia 3D jest w Lublinie stosowana z powodzeniem do odkrywania dziedzictwa historycznego oraz w innych dziedzinach bliskich tożsamości miasta. Rozwój Lublina w zakresie wykorzystania technologii informacyjnych jest także mocno akcentowany w obowiązującej Strategii Rozwoju Lublina do roku 2020.

Lublin świadomie buduje pozycję lidera w tematach spotkań profesjonalistów, zajmujących się partnerstwem wschodnim. Działalność powołanego w 2012 roku Centrum Kompetencji Wschodnich owocuje kongresami, na które zjeżdżają do miasta osoby zarządzające kulturą w wielu krajach Europy. Zacieśnianie współpracy w ramach partnerstwa wschodniego postępuje także podczas licznych festiwali kulturalnych, na które zapraszani są artyści z krajów wschodnich.

ELEMENTY ISTNIEJĄCE

- Zmodernizowana infrastruktura Targów Lublin S.A. i odbywające się tam wydarzenia biznesowe, np. Lubelskie Targi Energetyczne – Energetics, Targi Rolnicze Agro-Park, Targi Budowlane Lubdom, Targi Przemysłu Piekarskiego i Cukierniczego BAKEPOL.
- Port Lotniczy Lublin z rozwijającą się siatką połączeń lotniczych.
- Baza konferencyjna i kongresowa lubelskich hoteli, szkół wyższych (np. Aula Collegium Maius Uniwersytetu Medycznego, Centrum Kongresowe Uniwersytetu Przyrodniczego) i centrów kongresowo-wystawienniczych, mogąca jednocześnie przyjąć nawet 10 tysięcy osób
- Wielofunkcyjna hala sportowo-widowiskowa Globus, która może być miejscem odbywania się dużych kongresów, wystaw i imprez targowych.
- Lubelskie Centrum Konferencyjne (w budowie), które pomieści halę wystawienniczą (2500 m²) oraz salę konferencyjną (2200 m²), będzie mogło stanowić zaplecze dla największych wydarzeń z zakresu turystyki biznesowej.
- Centrum Spotkania Kultur (w budowie). Znajdą się w nim m.in. sale konferencyjne, seminaryjne oraz przestrzeń wystawienniczą, które mogą być także zapleczem dla wydarzeń biznesowych w Lublinie. Wielofunkcyjna sala, która będzie miejscem centralnym CSK, oprócz przedstawień teatralnych, operowych i koncertów, będzie służyła także jako sala kongresowa.
- Gospodarcza marka miasta „Lublin. Inspiruje Biznes” – powstała w 2012 roku. Poszerzenie tożsamości miasta o komponent gospodarczy podkreśla koncentrację Lublina na odbiorcy biznesowym.
- Projekt Lubelska Wyżyna IT realizowany przez Urząd Miasta Lublin we współpracy ze Wschodnim Klastrem ICT, który ma na celu rozwój w zakresie nowoczesnych technologii informacyjnych.
- Projekt „Lublin. Location 2.0” – wykorzystanie nowoczesnych technologii do odkrywania dziedzictwa historycznego i tożsamości miasta.
- Działalność Centrum Kompetencji Wschodnich, Warsztatów Kultury oraz Fundacji Trans Kultura na rzecz partnerstwa wschodniego – odbywające się w Lublinie kongresy są biznesowymi spotkaniami profesjonalistów, zajmujących się kulturą.
- Działalność Stowarzyszenia Lubelski Klub Biznesu, które zrzesza ponad 250 lokalnych przedsiębiorców i aktywnie działa na rzecz promocji rodzimych firm, m.in. organizując wydarzenia biznesowe takie jak seminaria, fora czy szkolenia.
- Działalność Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Lublinie, która zrzesza 31 organizacji rzemieślniczych. W strukturach 25 Cechów na terenie województwa lubelskiego zrzeszonych jest ok. 2000 przedsiębiorców – rzemieślników. Izba aktywnie działa na rzecz rozwoju przedsiębiorczości w całym województwie, posiada rozbudowaną sieć kontaktów oraz organizuje i współorganizuje wiele imprez / wydarzeń.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

Istotne dla wdrożenia produktu są następujące działania:

- Rozwój bazy noclegowej, zwłaszcza w zakresie obiektów o standardzie *** i **** w przystępnych cenach i dobrej lokalizacji.
- Próba zbudowania partnerstwa celowego i finansowego wokół kluczowych obszarów działalności gospodarczej, naukowej i kulturowej w Lublinie, w celu wskazania możliwości

zbudowania kalendarza spotkań o europejskim poziomie atrakcyjności. Zbudowanie modelu finansowania najważniejszych wydarzeń przemysłu spotkań, z uwzględnieniem unijnych, samorządowych i krajowych środków finansowych.

- Organizacja Forum Promocji Regionów Polski Wschodniej – kilkudniowej konferencji, która będzie polem wymiany doświadczeń i pomysłów między działaczami samorządowymi z terenów Polski Wschodniej.
- Biznes-miksery dla Polski Wschodniej – kongresy, targi i fora organizowane przez Lublin jako jedyną wschodnią metropolię, lidera Polski Wschodniej. Podczas organizowanych dorocznych mikserów możliwa będzie wymiana doświadczeń, transfer wiedzy, przy jednoczesnym zacieśnianiu partnerstwa regionów Polski Wschodniej.
- Eksport innowacji na wschód – jako miasto liderujące partnerstwu wschodniemu na terenie Polski i Europy, Lublin powinien położyć nacisk na eksport opracowanych i sprawdzonych w mieście działań z zakresu przemysłów kreatywnych i ich wykorzystania w myśl idei smart cities.

W zakresie rozwoju turystyki biznesowej szansę upatruje się w powołaniu Lublin Convention Bureau, które będzie stanowiło niezbędną platformę koordynacji i promocji nowej infrastruktury konferencyjno-kongresowej, która pojawi się wraz z zakończeniem prowadzonych obecnie inwestycji. Do zadań Convention Bureau będzie należało przede wszystkim:

- Zapewnienie odpowiedniego wykorzystania lubelskich obiektów szkoleniowych, konferencyjnych i kongresowych.
- Przeprowadzenie audytu infrastruktury szkoleniowej i konferencyjnej oraz odpowiednie jej skatalogowanie.
- Wydanie katalogu dla planerów konferencji.
- Prowadzenie regularnych badań w zakresie biznesowego ruchu turystycznego w mieście. Cykliczne wyniki badań pozwolą na bieżąco reagować na zmieniające się warunki oraz stworzą możliwość weryfikacji pozycjonowania Lublina na tle miast konkurencyjnych.
- Prowadzenie działań wizerunkowych – wsparcie promocyjne konferencji i spotkań w zakresie kluczowych kompetencji Lublina: nowych technologii, kultury, partnerstwa wschodniego i akademickości.
- Promocja Lublina i jego oferty na targach turystyki biznesowej za granicą, np. IMEX we Frankfurcie, Confex w Londynie, International MICE Forum w Moskwie, EIBTM w Barcelonie czy Convene w Wilnie (poświęcone krajom bałtyckim).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

- Park Ludowy, gdzie znajdują się Targi Lublin S.A. oraz ulica Dworcowa, łącząca hale targowe z Dworcem PKP.
- Ciąg Stare Miasto – Krakowskie Przedmieście – Aleje Racławickie, wzdłuż którego znajduje się wiele lokali gastronomicznych, dwa 4-gwiazdkowe hotele (Europa oraz Lublinianka) oraz Lubelskie Centrum Konferencyjne i Centrum Spotkania Kultur.
- Okolice Dworca PKP i Dworca Autobusowego, gdzie w przyszłości planowana jest budowa nowoczesnego centrum komunikacyjnego miasta.
- Miejsca w sąsiedztwie licznych obiektów noclegowych, dysponujących zapleczem kongresowym i konferencyjnym.

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Działalność Warsaw Destination Alliance (WDA)** – promocja Warszawy jako celu podróży turystycznych, w tym biznesowych. Fundacja skupiająca kilkadziesiąt podmiotów z branży hotelarskiej, rozrywkowej, ekspozycyjnej. Jej działalność statutowa finansowana jest ze składek członków oraz dobrowolnych darowizn o wysokości 1 Euro, przekazywanych przez gości hoteli zrzeszonych w Fundacji. Dzięki tym funduszom, WDA udało się zrealizować kilka kampanii promocyjnych w mediach globalnych, takich jak BBC World, promujących aspekty turystyki biznesowej w Warszawie.
- **Powstanie Katowice Convention Bureau (KCB)** – w momencie rozpoczęcia istotnych inwestycji infrastrukturalnych z zakresu przemysłu spotkań, w tym flagowej inwestycji w Międzynarodowe Centrum Kongresowe, Katowice utworzyły przy Urzędzie Miasta nową komórkę pod nazwą Katowice Convention Bureau. Finansowanie jej kluczowych działań zostało zapewnione przez pozyskanie funduszy unijnych na realizację projektu Promocja oferty MICE Katowic. W ramach projektu realizowanego z RPO 2007-2013 woj. śląskiego opracowano między innymi: system identyfikacji wizualnej Katowice Convention Bureau, wykonano stronę www oraz katalog z ofertą obiektów dla turystyki biznesowej, sfinansowano cykl konferencji i warsztatów dla branży turystycznej w Aglomeracji Górnośląskiej oraz prezentacji oferty MICE Katowic w Warszawie i Poznaniu. Dzięki powołaniu KCB udało się wpisać Katowice jako jedno z kluczowych centrów przemysłu spotkań w Polsce.
- **Forum Ekonomiczne w Krynicy** – Impreza, której pierwsza edycja odbyła się w 1991 roku, obecnie jest największym spotkaniem sfer biznesu i polityki w tej części Europy. Stała się marką parasolową, pod którą realizowany jest szereg spotkań na linii Unia Europejska – państwa europejskie sąsiadujące z UE od wschodu. Uzupełnieniem tematyki poruszanej w Krynicy są konferencje organizowane przez Instytut Wschodni, takie jak: Forum Energetyczne, Forum Europa-Rosja, Forum Europa-Ukraina, Forum Unia Europejska – Partnerstwo Wschodnie.

4.1.5. Produkt wiodący Lublin Smaków

LUBLIN SMAKÓW

IDEA

Lublin jest miejscem, w którym przez cały rok prezentowana jest tradycja dobrego, regionalnego smaku, opartego o najwyższej jakości produkty, pochodzące z rolniczego regionu Lubelszczyzny. Ofertę kulinarną miasta w skali kraju i Europy wyróżnia połączenie wielokulturowej tradycji i najnowszych trendów. Mowa tutaj przede wszystkim o umiejętnym połączeniu wysokiej jakości składników zaczerpniętych z kultury slow food'u oraz kreatywnej kuchni autorskiej. Dodatkową wartością i wyróżnikiem miasta na kulinarniej mapie Polski i Europy jest oferta unikatowych wydarzeń kulinarnych realizujących założenia miasta inspiracji.

OPIS PRODUKTU

Turysta odwiedzając miasto przez cały rok, będzie mógł skorzystać z bogatej oferty kulinarnej opartej na kilku filarach: jakościowych restauracjach czerpiących z i interpretujących tradycję kulinarną,

możliwości degustacji i zakupu najświeższych produktów regionalnych, możliwości zapoznania się z procesem produkcyjnym i szansie zakupu wyrobów uznanych marek spożywczych działających w mieście, uczestnictwie w festiwalach i imprezach kulinarnych o charakterze premium underground.

W mieście będzie funkcjonować także oferta warsztatów kulinarnych, współtworzonych z Kresową Akademią Smaku, w ramach których będzie można zapoznać się z najświeższymi lokalnymi składnikami, tradycyjnymi recepturami i własnoręcznie przygotować ciekawe potrawy pod okiem szefów kuchni.

Probiernia Lubelskich Smaków – tutaj wszystko się zaczyna. Dzięki zintegrowaniu oferty producentów spożywczych, lokalnych restauratorów, piekarzy, producentów rolnych itp. w Lublinie w jednym miejscu będzie można zapoznać się z całościową ofertą kulinarną. Miejsce to spełni rolę „ambasady” wszystkich elementów produktu Lublin Smaków. Tutaj będzie można zacząć swoją podróż degustacyjną po mieście, wziąć udział w warsztatach, spróbować najważniejszych produktów kulinarnych, otrzymać broszurę, pobrać aplikację mobilną, czy porozmawiać z pasjonatami lubelskich kulinariów oraz zakupić koszyk lokalnych specjałów, który będzie stanowić wyjątkową pamiątkę z pobytu w mieście. Miejsce to powinno znajdować się w dogodnej lokalizacji dla turystów. Jego wystrój powinien nawiązywać do charakteru największej imprezy kulinarnej miasta i regionu. Tutaj także powinny być prezentowane nagrania wideo oraz zdjęcia z kolejnych edycji imprezy.

Odkrycie smaku Lublina ułatwi połączenie najciekawszych autorskich restauracji w ramach szlaku kulinarnego. Restauratorzy współpracujący w ramach szlaku wspólnie wykreują ofertę wydarzeń cyklicznych o charakterze sezonowym, wypromują nowe menu czy warsztaty kulinarne. Ich działania będą miały na celu także wzmocnienie obecności regionalnych produktów na stołach lubelskich restauracji oraz wzrost świadomości istnienia tradycyjnych lubelskich dań wśród turystów.

Turyści chętni by dotrzeć do źródeł smaku będą mogli podróżować szlakiem lubelskich produktów spożywczych. Kluczowymi atrakcjami w jego ramach będą wizyty w zakładach lub sklepach przyzakładowych, oferujących największy wybór produktów danej marki. Odwiedzenie jednego dnia kilku producentów, umożliwi przygotowany pakiet turystyczny. Znajdą się w nim zarówno degustacje (np. miodów, czekolad lub piwa), jak również wizyty poznawcze w zakładach do tego przystosowanych. Oferta tego typu zwiedzania miasta będzie również wykorzystywana przez tour-operatorów przyjazdowych.

W ramach produktu LUBLIN SMAKÓW miasto zaoferuje kalendarz wydarzeń kulinarnych przyciągających turystów z całego kraju i Europy. Poza Europejskim Festiwalem Smaku, będą to także eventy takie jak specjalne edycje Nocy Restauracji i Dnia Restauracji. Ich charakter będzie spójny z marką Lublin. Miasto Inspiracji. Swoją ofertę będą kierować do wymagających mieszkańców europejskich metropolii, poszukujących autentyczności i kreatywności. Będą wpisywały się w nurt wydarzeń outdoorowych opartych o założenia underground, ale z dbałością o każdy szczegół, co ustawi je wśród najciekawszych wydarzeń tego typu w Europie.

Miasto przyciągnie turystów kulinarnych z całej Europy, stając się najważniejszym punktem na mapie kulinarnej w Europie środkowo-wschodniej, podczas międzynarodowej imprezy skupiającej się na slow food i nowych trendach w kulinariach, wzorowanej na włoskim Salone del Gusto.

UZASADNIENIE

Lublin, jako stolica kojarzącej się ekologicznie Lubelszczyzny, jest miejscem predestynowanym do budowy produktu kulinarnego, opartego o lokalne smaki, naturalne wyroby i tradycyjne potrawy.

Takie marki jak: Perła, Apis, Herbapol czy Lubella są tego potwierdzeniem. Europejski Festiwal Smaków będzie wspaniałą okazją do ich wypromowania. Impreza nada tonu i unikatowego charakteru lubelskim kulinariom.

W mieście z powodzeniem można utworzyć komercyjnie osadzony Szlak kulinarny, na którym znajdą się nie tylko restauracje, ale także renomowani producenci żywności. W mieście warto także skomponować koszyk regionalnych smaków oraz wypromować silniej typowo lubelskie produkty takie jak cebularz czy forszmak.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Europejski Festiwal Smaku – jedna z największych i najbardziej interesujących imprez kulinarnych w Polsce. Silnie oparta o tradycje kulinarne Lubelszczyzny, kreatywnie łącząca jedzenie z kulturą, otwarta na nowe trendy, wpisująca się w założenia marki Lublina i regionu, inspirowana rozwój biznesu turystycznego.
- Lubelskie Święto Chleba – jedno z najważniejszych wydarzeń branży piekarskiej i cukierniczej we wschodniej Polsce. Impreza odbywa się od 15 lat, w unikalny sposób łączy prezentacje rzemieślnicze, tradycję i kulturę oraz rozrywkę, dzięki czemu cieszy się dużym zainteresowaniem zarówno ze strony mieszkańców, jak i turystów.
- Muzeum Wsi Lubelskiej – skansen organizuje imprezy związane z kulturą rolną, a także kulinariami.
- Renomowane restauracje lubelskie takie jak np.: Czarcia Łapa, Mandragora, Przedwojenne Smaki Lublina, Sielsko-Anielsko, Grodzka 15, Ulice Miasta, Hades, Szeroka, Czarny Tulipan.
- Rozpoznawalne w skali kraju marki sektora spożywczego, będące znaczącymi graczami lub liderami na rynku, takie jak: Lubella, Apis, Solidarność, Perła – Browary Lubelskie S.A., Herbapol Lublin, Polmos Lublin.
- Spożywcze produkty regionalne i kulinarne, charakterystyczne dla Lublina, takie jak cebularz czy forszmak lubelski.
- Działalność Stowarzyszenia „Partnerstwo Producentów Cebularza Lubelskiego”, które podjęło się trudu zarejestrowania cebularza jako pierwszego lubelskiego produktu posiadającego Chronione Oznaczenie Geograficzne.
- Działalność Cechu Rzemiosł Spożywczych, który skupia większość inicjatyw związanych z utrzymaniem wysokiej jakości produktów oraz z ich promocją w kraju i za granicą. Cech jest także głównym organizatorem Lubelskiego Święta Chleba.
- Klaster Restauratorów i Hotelarzy, którego misją jest m.in. promowanie dziedzictwa kulinarnego Lubelszczyzny.
- Klaster Dolina Ekologicznej Żywności, promujący ekologiczną żywność pochodzącą z Lubelszczyzny.
- Kresowa Akademia Smaku, stowarzyszenie stymulujące rozwój oferty turystyki kulinarnej w Lublinie, w tym współorganizujące Europejski Festiwal Smaku w Lublinie. Stowarzyszenie stara się także odtworzyć i wykorzystać do celów turystycznych tradycje kulinarne Lublina.
- Stowarzyszenie Polskich Kucharzy i Cukierników Region Lubelski, które za cel stawia sobie m.in. promocję i kultywowanie kuchni lubelskiej.
- Odbywające się od 2013 roku Targi Przemysłu Piekarskiego i Cukierniczego BAKEPOL.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Probiernia Lubelskich Smaków – ambasada smaków, centralne miejsce dla produktu, zarówno oferujące jego istotne elementy, jak i pełniące funkcje informacyjne. Mieszczące się w Śródmieściu. Byłoby to połączenie targu spożywczego, miejsca degustacji produktów spożywczych, miejsca prowadzenia warsztatów. Wiodącą atrakcją Probierni mógłby być „kompozytor smaków” pozwalający np. przygotować mieszankę ziół lubelskiego Herbapolu lub miodów Apis, według preferencji turystów. Stanowiłoby to jedyną w swoim rodzaju pamiątkę z miasta (nawiązanie do Herbaty inspiracji, opracowanej pod szyldem miasta w lubelskim Herbapolu). W Probierni znajdowałyby się także wszelkie wydawnictwa dotyczące kulinariów. Tutaj można by zarówno pobrać aplikację mobilną – przewodnik kulinarny po Lublinie, jak również zakupić wycieczkę po szlaku lubelskich produktów spożywczych. W tym miejscu znajdowałyby się również centrum warsztatów kulinarnych, wykorzystujących regionalne produkty i przepisy, prowadzone wspólnie z Kresową Akademią Smaku. Probiernia powinna łączyć wielu partnerów w tym Miasto Lublin, Kresową Akademię Smaku, Klaster Dolina Ekologicznej Żywności, Stowarzyszenie Polskich Kucharzy i Cukierników Region Lubelski.
- Lubelski Szlak Kulinarny z podszlakiem restauracji i lubelskich produktów spożywczych. W ramach podszlaku restauracji prezentacja około 20 autorskich restauracji, które pracują na produkcie regionalnym lub serwują kuchnię regionalną. W ramach szlaku prowadzone działania cykliczne, takie jak wydanie i dystrybucja mapki, prowadzenie portalu i profilu facebook, imprezy tematyczne pokrywające się z sezonowością. Dodatkowo imprezy specjalne, takie jak Noc Restauracji i Dzień Restauracji w Lublinie, charakteryzujące się podejściem undergroundowym – offowym. W podszlaku lubelskich produktów spożywczych spójna prezentacja oferty wiodących producentów żywności. Opracowanie jednej oferty z mapką, dedykowanym środkiem transportu i formułą zwiedzania, które umożliwią bezproblemowe poznanie wyrobów firm takich jak Lubella, Apis, Herbapol, Perła.
- Kalendarz wydarzeń kulinarnych o charakterze festiwalowym (Europejski Festiwal Smaku), społecznościowym (Dzień Restauracji) i wizerunkowym (Noc Restauracji), utrzymanych w charakterze nawiązującym do założeń marki miasta. Połączenie estetyki nowego cyrku, undergroundu i oferty kulinarnej premium. Stała promocja wydarzeń poprzez media społecznościowe oraz wydawnictwo i portal.
- Organizacja wizerunkowej imprezy targowej dla smakoszy i miłośników slow food z całej Europy, nawiązującej do Salone del Gusto w Turynie. Współpraca z Targami Lublin S.A. oraz Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubelskiego.
- Stworzenie wydawnictwa o charakterze i jakości dobrej gazety kulinarnej, ukazującego się cyklicznie i promującego Lublin Smaków między innymi w hotelach, na lotnisku, na pokładzie samolotów i PKP Intercity.
- Stworzenie portalu turystyki kulinarnej Lublina i Lubelszczyzny pod nazwą Taste of Lublin. Strona poświęcona całości oferty turystyki kulinarnej miasta i regionu, produktom regionalnym, daniom, imprezom. Dodatkowo prezentowałaby treści analogiczne do tych opisanych w prezentacji mobilnej.
- Przepisy na smaki Lublina – zdiagnozowanie, selekcja, przygotowanie dokładnych receptur, publikacja na stronie szlaku kulinarnego, w wydawnictwie.
- Obwoźne budki z cebularzami, gryczakami i innymi lubelskimi smakołykami/przekąskami, pojawiające się w różnych miejscach miasta. Stworzenie dodatkowo ulicznych punktów

kulinarnych w stylistyce underground premium, np. w oparciu o całoroczne grille drzewne i piece chlebowe, co będzie wyróżniało miasto.

- Przewodnik Kulinaryny po Lublinie – zarówno wydawnictwo w formie papierowej, jak i aplikacja mobilna. Umożliwi wyszukanie lokalu według preferowanego typu kuchni, opisze i zaprezentuje tradycyjne lubelskie potrawy, poinformuje o atrakcjach na kulinarnym szlaku, pokaże film jak wypieka się cebularze itp. Żywe kompendium wiedzy, które pozwoli w całości odkryć Lublin Smaków. Działanie prowadzone z lokalnymi autorytetami kulinarnymi, w tym szefami kuchni oraz red. Waldemarem Suliszem – znawcą kulinariów Lublina i regionu. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- Organizacja Dnia Kuchni Wschodniej podczas Europejskiego Festiwalu Smaków w Lublinie, gdzie na pierwszym planie będą tradycyjne dania krajów Partnerstwa Wschodniego: Białorusi, Ukrainy, Mołdawii, Gruzji, Azerbejdżanu i Armenii. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin Bramą na Wschód”).
- Kreatywne pamiątki kulinarne typu: cebularz „do it yourself” – przepis plus odmierzona porcja każdego ze składników. Drobne wyroby piekarnicze i cukiernicze nawiązujące, poprzez wykorzystane składniki lub przyjętą formę do dziedzictwa kulinarnego Lublina. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”).
- Koszyk Regionalnych Smaków – opracowane różne wersje (mini, medium, maxi), zakup w restauracjach na szlaku kulinarnym, w probierni i w innych punktach obsługi ruchu turystycznego takich jak LOITiK oraz lubelskie hotele. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą regionu”).
- Promowanie wraz z LROT-em i Kresową Akademią Smaku kulinarnego dziedzictwa Lublina i Lubelszczyzny, jako możliwe pola współdziałania; należy wskazać między innymi: imprezy, które od Lublina mogłyby promieniować na cały region; opracowanie kanonu kulinarnych specjałów i zebranie przepisów na tradycyjne dania Lublina i Lubelszczyzny; promowanie tradycyjnych lubelskich dań wśród restauratorów – próba szerszego ich wprowadzenia do stałego menu. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą regionu”).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

Głównie Stare Miasto i Śródmieście jako obszar:

- gdzie występuje największa kumulacja lokali gastronomicznych. Tutaj też znajdują się najbardziej rozpoznawalne lubelskie restauracje.
- gdzie odbywa się większość wydarzeń podczas Europejskiego Festiwalu Smaku (w szczególności Plac po Farze).
- miejsce, gdzie zlokalizowany jest LOITiK – punkt nabywania pamiątek, w tym również tych kulinarnych.
- gdzie powinny stanąć obwoźne punkty z lubelskimi smakołykami i przekąskami.
- gdzie powinna zostać zlokalizowana Probiernia Lubelskich Smaków.

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Kulinaryny Poznań** – szlak kulinarny skupiający autorskie restauracje w mieście, cechujące się dbałością o produkt, kreatywnymi, choć czerpiącymi z regionalnej tradycji przepisami,

wysmakowanym wystrojem wnętrza, a przede wszystkim pasją do kulinariów ich właścicieli i szefów kuchni. Szlak działa przez okres całego roku, animując wydarzenia kulinarne w restauracjach. W jego ramach wydawana i dystrybuowana jest mapa z restauracjami. Działa także fanpage na Facebooku i strona internetowa szlaku. Działania mają na celu promowanie wśród turystów kultury jedzenia w restauracjach.

- **Restaurant Day** – impreza otwarta, pod której marką każdy chętny może otworzyć jednodniową restaurację. Pomysł narodził się w Finlandii w 2012 roku. Obecnie kilkaset miast na całym świecie bawi się co kwartał w ramach Restaurant day. Menu i wystrój, a także pomysły na jednodniowe restauracje, wahają się w zależności od pory roku oraz inwencji autorów.
- **Tyskie Browarium** – centrum wycieczkowe z ekspozycją nt. piwowarstwa, na terenie Tyskich Browarów Książęcych. W jego ramach można skorzystać z: kina 3 D, wycieczki po zabytkowych obiektach browaru, pubu. Centrum stanowi atrakcję turystyczną, wchodzącą w skład Szlaku Zabytków Techniki na Śląsku.

4.2. Produkty uzupełniające

4.2.1. Lublin Filmowy

LUBLIN FILMOWY

IDEA

Lublin jest miejscem docenianym przez filmowców za jego unikatową zabudowę architektoniczną oraz wyjątkowe plenery. Dzięki produktowi LUBLIN FILMOWY turysta ma szansę odkryć w mieście plenery z wielu słynnych produkcji, poznając przy tym ciekawostki związane z tworzeniem filmu.

OPIS PRODUKTU

Lekka i przyjemna narracja związana z tematem polskiej i zagranicznej kinematografii, da turystom możliwość poznania Lublina od innej strony. Głównym elementem całorocznego produktu LUBLIN FILMOWY będzie szlak słynnych filmów i seriali, które zostały tu nakręcone. Szlak dyskretnie oznakowany w przestrzeni miejskiej oraz wsparty przez przewodniki drukowane i multimedialne, dostępne na urządzenia mobilne. Najważniejsze informacje oraz ciekawostki związane z filmami powstającymi w Lublinie uzyskać będzie można z dedykowanej strony internetowej, która w atrakcyjny wizualnie sposób zaprezentuje produkt LUBLIN FILMOWY.

W ramach produktu turysta będzie mógł także spędzić weekend w mieście, poznając miejsca akcji popularnego serialu „Wszystko przed nami” lub na warsztatach filmowych z profesjonalistami. Powstające w ramach Lubelskiego Funduszu Filmowego produkcje dotyczące Lublina dostępne będą do nabycia w LOITIK-u. Poświęcone będą im także cykliczne seanse filmowe i pogadanki z autorami, podczas których pogłębione zostaną tematy poruszone w filmach.

UZASADNIENIE

Lublin był wielokrotnie doceniany przez twórców filmowych, którzy decydowali się wykorzystać miasto jako plener filmowy. Rynek Starego Miasta odegrał Paryż w filmie „Chopin – pragnienie miłości” z Piotrem Adamczykiem w roli głównej. Lubelski Zamek wystąpił w międzynarodowej produkcji z 2004 roku „Aryjska Para” oraz w adaptacji słynnej powieści Henryka Sienkiewicza „Ogniem i Mieczem” reżyserowanej przez Jerzego Hoffmana. Z kolei obiekty Państwowego Muzeum na Majdanku można zobaczyć w „Lektorze”, za który Kate Winslet otrzymała w 2009 roku Oscara dla najlepszej aktorki pierwszoplanowej. W mieście powstawały też seriale, takie jak kultowe „Czarne Chmury”, w których Lublin udawał siedemnastowieczną Warszawę czy naszpikowany polskimi gwiazdami kina „Determinator” (w obsadzie m.in. Olaf Lubaszenko, Robert Gonera, Jan Wieczorkowski, Marian Dziędziel). W telewizji publicznej emitowany jest obecnie serial „Wszystko przed nami”, którego fabuła osadzona jest w Lublinie.

Miasto Lublin od kilku lat organizuje konkurs Lubelskiego Funduszu Filmowego, na dofinansowanie filmów związanych z Lublinem i przyczyniających się do promocji miasta. Dzięki pozyskanym środkom powstać mogą produkcje różnego typu: filmy fabularne, seriale telewizyjne, filmy dokumentalne lub animowane, przeznaczone do emisji w telewizji, w Internecie, a ponadto wyświetlane w kinach oraz prezentowane podczas festiwali filmowych.

W 2008 roku zrealizowany został projekt pod nazwą „Lublin – Lwów: Miasta Filmowe”, którego założeniem była promocja plenerów filmowych w obu miastach. W ramach projektu powstał m.in. trailer, ukazujący atrakcyjność Lublina i Lwowa, którego prezentacja miała miejsce na słynnym festiwalu filmowym w Cannes. Projekt został nominowany w konkursie „Polska Pięknieje – 7 cudów Funduszy Europejskich” w kategorii „Turystyka transgraniczna i międzynarodowa”.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Miejsca na terenie miasta, w których kręcone były znane filmy i seriale, takie jak:
  - „Aryjska Para”
  - „Chopin – pragnienie miłości”
  - „Kronika wypadków miłosnych”
  - „Lektor”
  - „Ogniem i Mieczem”
  - „Wiosna 1941”
  - „Czarne Chmury”
  - „Determinator”
  - „Wszystko przed nami”
- Lubelski Fundusz Filmowy i powstające w jego ramach filmy dotyczące Lublina
- Kino w Browarze, wyświetlające w sezonie letnim bezpłatnie filmy na dziedzińcu przy Starym Browarze.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Wytczenie szlaku LUBLINA FILMOWEGO na terenie Starego Miasta i Śródmieścia, po wybranych miejscach, w których kręcono znane filmy i seriale. Początkowo szlak mógłby być dyskretnie oznakowany niewielkimi znacznikami na ścianach budynków lub płytach chodnikowych, co nie spowoduje dodatkowego „zaśmiecenia” przestrzeni publicznej,

a pozwoli oprowadzić turystę po mieście, zaciekawiając go nietypowym tematem przewodnim. Na szlaku mogą stać kinematografy lub niewielkie ekrany, w których będą prezentowane sceny z filmów. Przy każdym z punktów na szlaku zostanie umieszczony kod (marker), służący do pobrania mobilnego przewodnika lub odtworzenia treści zamieszczonych w Rzeczywistości Rozszerzonej. Każde z miejsc na szlaku będzie wyróżniało się zaskakującą ciekawostką dotyczącą wybranej produkcji lub aktora, który w niej zagrał.

- Wydawnictwa promujące LUBLIN FILMOWY, w których znajdzie się mapka centrum miasta z oznaczonym szlakiem oraz opis każdego z punktów znajdujących się na nim. Wydawnictwa dostępne w Internecie oraz w punkcie informacji turystycznej.
- Utworzenie atrakcyjnej wizualnie strony internetowej LUBLIN FILMOWY, gdzie prezentowane będą aktualności, ciekawostki i fotosy dotyczące produkcji zrealizowanych w Lublinie. Będzie można z niej również ściągnąć przewodniki po szlaku LUBLIN FILMOWY w wersji PDF, do samodzielnego wydrukowania lub multimedialne przeznaczone na urządzenia mobilne.
- Cykliczne seanse filmów dofinansowanych z Lubelskiego Funduszu Filmowego, połączone ze spotkaniem z twórcami i bohaterami tych produkcji. Jako że wiele dotychczas powstałych filmów ma charakter dokumentalny, a nie fabularny, to seanse mogą pełnić istotną rolę edukacyjną wśród młodzieży z miasta i regionu.
- Możliwość nabycia w LOITIK-u filmów związanych z Lublinem, które powstały w ramach Lubelskiego Funduszu Filmowego.
- Gra planszowa LUBLIN FILMOWY, stworzona we współpracy z Fabryką Gier Historycznych z Lublina. Tematyka gry związana z kinematografią oraz miejscami znajdującymi się na szlaku Lublina Filmowego.
- Geocaching LUBLIN FILMOWY – gra terenowa polegająca na poszukiwaniu przy pomocy urządzenia wyposażonego w GPS ukrytych skrzynek, których lokalizacja oraz zawartość związana jest z plenerami filmowymi w Lublinie.
- Przewodniki multimedialne do ściągnięcia na urządzenia mobilne. Dostępne w sieci na dedykowanej stronie internetowej oraz na stronach miasta i LOITIK-u, a także w przestrzeni miejskiej, dzięki umiejscowieniu odpowiednich markerów na szlaku LUBLINA FILMOWEGO. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- Warsztaty filmowe dla młodzieży z Lublina i z regionu, podczas których będzie możliwość zapoznania się techniką kręcenia filmów oraz wykorzystania profesjonalnego sprzętu zdjęciowego. Prowadzone przez zawodowych filmowców – reżyserów, scenarzystów, dźwiękowców i operatorów. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”).
- Reaktywacja Międzynarodowych Dni Filmu Dokumentalnego "Rozstaje Europy", festiwalu, który odbywał się w Lublinie w latach 2000-2009. (Idea festiwalu jest zgodna z założeniami programu horyzontalnego „Lublin Bramą na Wschód”).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

- Przede wszystkim Stare Miasto i Śródmieście, a w szczególności:
  - Rynek, ulice Rybna, Olejna, Grodzka, Złota, Bramowa, Jezuicka, Dominikańska, Archidiakońska, Szambelańska
  - ul. Krakowskie Przedmieście

- Zamek Lubelski wraz Kaplicą Trójcy Świętej i Donżonem
- Muzeum Wsi Lubelskiej
- Państwowe Muzeum na Majdanku

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Portal filmowy Wyspy Man**⁵ – skierowany do turystów, producentów filmów oraz mieszkańców wyspy. Znaleźć można na nim m.in. mapę lokalizacji, w których kręcono produkcje z gwiazdami światowego kina, np. Patrickiem Swayze, Seanem Beanem czy Heleną Bonham-Carter.
- **Portal internetowy film london.org.uk** – znajdziemy na nim wiele ofert zwiedzania miasta skierowanych do turystów. Na przykład The South Bank Movie Trail to szlak spacerowy umiejscowiony na południowym brzegu Tamizy, który prowadzi przez znane miejsca, jak Parlament, Katedra Świętego Pawła czy Tower Bridge. Do innych propozycji należy Filmowa Mapa Metra (Underground Movie Map), wskazująca znane filmy, które kręcono na stacjach londyńskiego metra (np. Harry Potter) oraz pełna ciekawostek mapa Londynu Bridget Jones.
- **Zwiedzanie Szkocji z „Meridą Waleczną”** (ang. „Brave”)⁶ – biuro promocji turystycznej Szkocji wykorzystało oscarowy sukces animowanego filmu do stworzenia oferty turystycznej osadzonej w klimacie „Meridy”.
- **Oferty turystyki filmowej wokół Dirty Dancing** – Hotel Mountain Lake w Pembroke w Virginii, USA – promocja hotelu jako miejsca, gdzie czeka wielka miłość na miarę romansu Patricka Swayze i Jennifer Grey. Organizowane są weekendy Dirty Dancing, z zachowaniem scenariusza z filmu: nauka tańca, pokazy, karaoke
- **Wydawnictwa przewodnikowe turystyki filmowej w polskich miastach** – Filmowy przewodnik po Warszawie, Filmowy spacerownik po Trójmieście, Szlak dziedzictwa filmowego i Przewodnik po filmowej Łodzi. Niezbędne kompendia wiedzy dla miłośników turystyki filmowej, chcących przez jej pryzmat poznać miasto.
- **Szlak Pianisty w Warszawie** – aplikacja mobilna prowadząca turystów śladami ekipy filmowej, która w 2001 roku na warszawskiej Pradze wykonywała zdjęcia do filmu Pianista Romana Polańskiego.

4.2.2. Lublin. Drogi do Wolności

LUBLIN. DROGI DO WOLNOŚCI

IDEA

Lublin inspirowało do zastanowienia się nad rzeczami ważnymi, takimi jak wolność i demokracja. LUBLIN. DROGI DO WOLNOŚCI to produkt, który ukazuje zmagania polskiego społeczeństwa w celu obalenia poprzedniego ustroju. Multimedialna i nieszablonowa prezentacja faktów, w

⁵ www.isleofmanfilm.com

⁶ www.visitscotland.com/brave

połączeniu z interaktywnością, wyróżniają prezentowane w Lublinie podejście do tematu na tle innych miast polskich i europejskich.

OPIS PRODUKTU

Głównym punktem produktu LUBLIN. DROGI DO WOLNOŚCI, będzie ekspozycja w Domu Wolnego Słowa, która nie pozostawi obojętnym i sprawi, że odwiedzający zastanowi się nad zakresem wolności jakim dysponujemy dzisiaj. Multimedialna prezentacja w połączeniu z unikatowymi maszynami drukarskimi oraz innymi eksponatami przypomni nieodległe czasy, gdy wolność słowa zastąpiona była cenzurą, a za manifestowanie przeczących władzy poglądów można było trafić do więzienia. Oprócz odkrycia wystawy bogatej w materiały zdjęciowe, audio i wideo, w Domu Wolnego Słowa będzie można wziąć udział w warsztatach drukarskich, podczas których każdy stworzy unikatową pamiątkę z Lublina – personalizowany wydruk na bibule.

Dzięki szlakom „Lublin Szeptany” turysta zwiedzi miasto, mając za indywidualnych przewodników przedstawicieli lubelskiej opozycji. Przy okazji poznawania miejsc związanych z ich działalnością odkryje również inne ciekawe punkty na mapie miasta.

Do promocji produktu wykorzystywane będą między innymi żuki – samochody silnie kojarzące się z Lublinem oraz okresem PRL-u. Obwoźna ekspozycja prezentująca elementy produktu będzie zachęcać turystów przechadzających się po deptaku do odwiedzenia Domu Wolnego Słowa, a także może zostać wykorzystana na targach turystycznych.

UZASADNIENIE

Lublin jako miasto silnie zapisał się w polskiej drodze do wolności. Od 1954 roku z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim związany był Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II. Był on kierownikiem Zakładu i Katedry Etyki Wydziału Filozoficznego. Jego związki z KUL trwały aż do 1978 roku, kiedy to zaczął pełnić funkcję głowy Kościoła Katolickiego. W 1977 roku, w mieście, trzech studentów założyło podziemną drukarnię, wśród nich był między innymi Bogdan Borusewicz, późniejszy marszałek Senatu. W podlubelskim Świdniku w lipcu 1980 roku rozpoczęły się strajki, które dały początek fali protestów na Pomorzu i w całym kraju.

Obecnie, głównie dzięki działalności Ośrodka Brama Grodzka – Teatr NN, odkrywany na nowo działalność lubelskiej opozycji z okresu PRL. Dbanie o dziedzictwo historyczne w tym zakresie doprowadziło do otwarcia interaktywnego muzeum, Izby Drukarstwa. Perspektywa jej przekształcenia w Dom Wolnego Słowa, w którym ekspozycja będzie poświęcona sile słowa w dążeniu do wolności, daje silną podstawę budowy produktu Lublin. Drogi do Wolności.

PODSTAWA BUDOWY PRODUKTU

- Działalność Ośrodka Brama Grodzka – Teatr NN:
  - Izba Drukarstwa – w przyszłości Dom Wolnego Słowa
  - Wydawnictwa „Lublin. Drogi do Wolności”
  - Szlak Lubelskiego Lipca– jako punkt wyjściowy do kreacji opowieści nt. Lubelskiego Lipca. Na szlaku m.in.: Tablica pamiątkowa w 10 rocznicę Lubelskiego Lipca na Dworcu

PKP w Lublinie, z cytatem z Jana Pawła II – Kolejarze nie dajcie się dzielić, pozostaniec zjednoczeni. Słowa te wypowiedział JP II w 1987 roku.

- Lubelski Szlak Historii Najnowszej
- Szlak stanu wojennego na Lubelszczyźnie
- Szlaki Lublin Szeptany: Ścieżki Lubelskiej Opozycji oraz Lublin Drukarzy, opracowane przez Stowarzyszenie Homo Faber
- Kilkudziesięciometrowy mural Lubelski Lipiec przy ul. Mełgiewskiej
- Historyczna gra planszowa „W Zakładzie. Lubelski Lipiec ’80”

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Animowane obchody Lubelskiego Lipca – rekonstrukcja wcieleniowa, podczas której prezentowane są wydarzenia z lipca 80. Turyści mogą „na żywo” dowiedzieć się o co walczyli strajkujący.
- Gra miejska „LUBLIN – DROGI DO WOLNOŚCI” – wydrukowana (dostępna w LOITIK-u oraz w Izbie Drukarstwa) oraz opracowana na aplikacje mobilne gra, która zachęci turystów do poznania miasta ścieżkami lubelskiej opozycji.
- Hostel LUBELSKI LIPIEC – hostel tematyczny, w którym wystrój każdego pokoju nawiązuje do innego strajkującego zakładu produkcyjnego. W recepcji oraz innych ogólnodostępnych pomieszczeniach, na krótkiej wystawie prezentowane są najważniejsze fakty, związane z wydarzeniami lipca 1980 roku.
- „Żuki wolności” – mini ekspozycje mobilne z rzeczami z epoki PRL. Samochód jakim jest Żuk jednoznacznie kojarzy się z Lublinem oraz z okresem Polski Ludowej. Warto wykorzystać ten fakt do promocji miasta oraz produktu turystycznego LUBLIN. DROGI DO WOLNOŚCI w przestrzeni publicznej oraz na targach turystycznych.
- Warsztaty w Izbie Drukarstwa – interaktywna wycieczka, podczas której w ciągu kilku godzin turysta pozna różne techniki druku i będzie miał możliwość stworzenia od podstaw swojego własnego tekstu na bibule. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”).
- Aplikacja mobilna z przewodnikiem multimedialnym LUBLIN – DROGI DO WOLNOŚCI, która za pomocą rozszerzonej rzeczywistości przenosi turystę do lat 80. ubiegłego wieku. Na ekranie smartfona czy tabletu wyświetlane są m.in. zdjęcia z czasów strajków oraz relikty z epoki takie jak samochody marki Żuk. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

- Izba Drukarstwa oraz inne miejsca związane z podziemnym ruchem wydawniczym w Lublinie
- Miejsca strajków podczas wydarzeń Lubelskiego Lipca 1980
  - Lubelskie Zakłady Napraw Samochodów
  - Fabryka Maszyn Rolniczych
  - Fabryka Samochodów Ciężarowych
  - Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne
  - Lokomotywnia PKP
  - Herbapol

- Port Lotniczy Lublin i znajdująca się w pobliżu zakładu Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego
- ul. Mełgiewska, przy której znajduje się mural „Lubelski Lipiec”

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku** –projekt realizowany w Gdańsku, którego przyszła siedziba będzie mieściła się w dzielnicy historycznie związanej z działalnością Lecha Wałęsy i Stoczni Gdańskiej. Projekt architektoniczny przyszłej siedziby jest na tyle oryginalny, że ECS z pewnością stanie się jedną z głównych ikon architektonicznych i atrakcji turystycznych Trójmiasta. Działalność centrum ma na celu szerzenie idei solidarności i wolności w społeczeństwie polskim jak również wśród narodów, które kroczą drogą ku wolności.
- **Drukarnia w Muzeum Powstania Warszawskiego** – w ekspozycji muzeum znajduje się kilka działających maszyn z okresu powstania. Są one zaaranżowane w formie wiernie oddającej realia konspiracyjnej drukarni. Odwiedzający Muzeum ma szansę własnoręcznie wydrukować biuletyny z użyciem matryc i materiałów, charakterystycznych dla czasów konspiracji.
- **Muzeum Czerwca 1956 w Poznaniu** – stała ekspozycja ukazująca realia roku 1956 kiedy to Poznań poderwał się do zrywu niepodległościowego. Czerwiec 1956 zwany także Powstaniem Poznańskim ukazał komunistycznym władzom głęboką niechęć i możliwość aktywnego oporu ze strony zwykłych Polaków. W Muzeum znajduje się między innymi mieszkanie poznańskich z lat 50., sala zgromadzeń komitetu wojewódzkiego z mównicą i nagrany przemówieniem, poznańska ulica z czołgiem i tramwajem, cela więzienna i inne oddające realia epoki eksponaty.

4.2.3. Lublin Aktywny 365

LUBLIN AKTYWNY 365

IDEA

Dla pasjonatów i amatorów aktywnego spędzania czasu w niemal każdej formie, od roweru, przez kajak, narty, żaglówkę, a na szczudłach skończywszy.

OPIS PRODUKTU

Niezależnie od pory roku amatorzy i pasjonaci aktywności znajdą w Lublinie interesującą propozycję, z której wybiorą swoją ścieżkę aktywności. Produkt ukierunkowany do mieszkańców regionu oraz kraju, którzy poszukują miejsca pierwszego kontaktu z daną aktywnością, pragną uczestniczyć w wydarzeniu skierowanym do hobbystów danego sportu lub zamierzają wziąć udział w dużym wydarzeniu sportowym, jako widzowie. Dodatkowo produkt oprze się na wypracowanych typowo lubelskich specjalizacjach rozwijanych w sieci zmodernizowanych parków. Możliwe jest także wykorzystanie atrakcyjności tematu nowego cyrku do propagowania aktywności ruchowej.

Nowoczesna infrastruktura sportowa oraz atrakcyjne obszary rekreacji zachęcą turystów, by w Lublinie pozostać na dłużej.

UZASADNIENIE

Istniejąca oraz powstająca infrastruktura sportowa i rekreacyjna w Lublinie jest silną podstawą do budowy produktu turystycznego, opartego o szeroko pojętą aktywność fizyczną. Ulubionym miejscem weekendowego i popołudniowego wypoczynku jest znajdujący się w granicach miasta Zalew Zemborzycki, nad którym atrakcje zapewnia kompleks rekreacyjny Słoneczny Wrotków oraz wyciąg do nart wodnych „Reland”. Poprowadzone dookoła zbiornika szlaki rowerowe stanowią wyjątkowy, jak na duże miasto, potencjał rozwoju turystyki rowerowej w naturze. Ponadto Zalew jest jednym z głównych punktów na trasie spływów kajakowych organizowanych na rzece Bystrzycy – przy jego brzegach kończy się lub rozpoczyna wiele spływów. Przepływająca przez miasto Bystrzyca daje z kolei możliwość podziwiania Lublina z innej, nietypowej perspektywy – z pokładu kajaka. W centrum miasta, nad Bystrzycą, położone są dwa duże parki – Ludowy i Rusalka, dla których opracowano niezwykle śmiałe koncepcje zagospodarowania, zakładające stworzenie nowoczesnych miejsc rekreacji dla turystów i mieszkańców. Oprócz boisk sportowych znajdują się w nich także miejsca do jazdy na rowerach, łyżworolkach, do biegania, wspinania i uprawiania wielu innych rodzajów aktywności. W mieście znajdują się także miejsca nie pozwalające nudzić się zimą, jak stok narciarski „Globus SKI” czy lodowisko „Iceman”.

W Lublinie mieści się najnowocześniejsza na wschód od Wisły hala widowiskowo-sportowa. W „Globusie” oprócz wydarzeń sportowych odbywa się szereg imprez innego typu jak targi, koncerty czy superprodukcje operowe. W najbliższym czasie Lublin wzbogaci się o nowoczesne obiekty sportowe, które pozwolą miastu na organizację dużych imprez sportowych. Mowa tu w szczególności o stadionie piłkarskim przystosowanym także do organizacji koncertów oraz o basenie olimpijskim, który będzie jednym z nielicznych tego typu obiektów w kraju. Realizacja planowanego przy basenie Aquaparku będzie oznaczać kolejny duży magnes turystyczny w Lublinie. Z kolei budowa Hali Lodowej da możliwość organizacji imprez na lodzie, przez większą część roku.

Wspomniana baza sportowo-rekreacyjna wraz z atrakcyjnym położeniem nad rzeką i urozmaiconym ukształtowaniem terenu, predestynuje Lublin do rozwoju wszelkich form aktywności i do budowy produktu LUBLIN AKTYWNY 365.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

Baza sportowa i rekreacyjna, a w szczególności:

- Hala sportowo-widowiskowa „Globus”
- Stok narciarski „Globus SKI”
- Lodowisko „Iceman”
- Strefa H2O
- „BikePark” Lublin
- Ścieżki rowerowe w centrum miasta, wokół Zalewu Zemborzyckiego oraz wzdłuż Bystrzycy
- Szlaki wykorzystywane zimą do uprawiania narciarstwa biegowego (np. w okolicach Zalewu Zemborzyckiego i Lasu Dąbrowa)
- Szlaki rowerowe, piesze i kajakowe łączące Lublin z okolicą i regionem

- Zalew Zemborzycki wraz z atrakcjami:
  - Kompleks rekreacyjny „Słoneczny Wrotków”
  - Wyciąg do nart wodnych „Reland”
- Boiska sportowe „Orlik”
- Infrastruktura powstająca i planowana w przyszłości:
  - Stadion Miejski
  - Basen olimpijski wraz z aquaparkiem
  - Hala Lodowa
  - Akademia Golfa
  - „Europejska Stolica Turystyki Rowerowej” – projekt, w ramach którego w Lublinie powstanie sieć wypożyczalni rowerów miejskich oraz blisko 30 km nowych dróg rowerowych
- Parki miejskie takie jak: Ludowy, Rusalka czy Ogród Saski

Miejskie wydarzenia sportowe:

- Maraton Lubelski,
- Lublin MTB Maraton,
- inne imprezy sportowe najwyższej rangi organizowane przez podmioty zewnętrzne, których Lublin będzie gospodarzem.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Portal www LUBLIN AKTYWNY 365, który będzie skupiał wszelkie inicjatywy sportowe i rekreacyjne, mogące generować ruch turystyczny do miasta. Powinien być wyposażony w zakładki tematyczne takie jak biegi, rower, kajaki, sporty zimowe, sporty drużynowe i fitness. Na stronie powinno się też znaleźć kalendarium wydarzeń, które kompleksowo obejmie eventy z różnych dziedzin sportu i rekreacji. Przy każdym wydarzeniu powinna się znaleźć informacja czy dana impreza ma charakter otwarty dla amatorów czy też zamknięty, na który warto się wybrać, by zobaczyć w akcji profesjonalistów.
- Powiązanie w ramach pakietów weekendowych wydarzeń kulturalnych z wydarzeniami sportowymi, na wzór Maratonu Lubelskiego i Nocy Kultury.
- Karta Lublin Pro Active obejmująca infrastrukturę turystyki aktywnej zarządzanej przez MOSIR i nie tylko, uprawniająca do zniżek. Karta mogłaby być dostępna dla turystów, a także mieszkańców za niewielką opłatą lub, przy udziale sponsorów, darmowo.
- Wydarzenia pod marką Lublin Active – adresowane do pasjonatów sportów wodnych, rowerowych, biegania, pływania. Organizowane w formule dwudniowych imprez (najczęściej weekendowych) obejmujących zniżki w określonych obiektach bazy noclegowej, określonych restauracjach, gabinetach odnowy. W ramach cyklu mogłyby się znaleźć zarówno istniejące imprezy, jak i nowe wydarzenia.
- Stworzenie oferty dla turystów pieszych pochodzących z Polski i z terenu całej Europy w oparciu o Szlak Jagielloński i Szlak Kupiecki. Możliwy renesans turystyki pieszej na terenach innych niż górskie. Przekonuje o tym także przykład popularności Szlaków Jakubowych w Polsce i Europie.
- Organizacja w parkach miejskich codziennych zajęć sportowych i rekreacyjnych z różnych dziedzin i dyscyplin rozwoju fizycznego np. jogging, joga, pilates, zumba czy zajęcia typu cross fit. Atrakcyjna przestrzeń parkowa, w połączeniu z urozmaiconym programem oraz

fachową opieką trenerów mogą przyciągnąć duże grupy osób w każdym wieku, nie tylko w letnią pogodę. Projekt ten mógłby być realizowany poprzez inicjatywy oddolne, przy wsparciu promocyjnym Urzędu Miasta.

- Wykorzystanie boisk sportowych „Orlik” do organizacji różnych imprez sportowo-rekreacyjnych z udziałem dzieci, młodzieży i dorosłych z innych miast i państw.
- Specjalizacja rewitalizowanych lubelskich parków, w kierunku określonych aktywności. Np. przygotowanie ścieżek do joggingu, torów do gry w bulles, miejsc treningowych do chodzenia na szczudłach, ścianek wspinaczkowych. Opracowanie wskazanych obszarów i oznakowanie ich w jednorodny, systemowy sposób.
- Rozwój w parkach lubelskich oferty animacji aktywności nowego cyrku, takich jak monocykling, szczudła, żonglerka, slacklining, kiwido, itp.
- Wykreowanie oferty zwiedzania miasta na rowerze, z przewodnikiem. Dzięki wykorzystaniu rowerów turyści będą mieli możliwość w ramach jednej wycieczki rowerowej poznać atrakcyjne miejsca, które są od siebie zbyt oddalone, żeby udać się do nich pieszo. Turyści będą mogli skorzystać z rowerów oferowanych w ramach miejskiego systemu wypożyczalni.
- Budowa miejsc wypoczynku wzdłuż szlaków rowerowych i pieszych, które będą wyposażone w zadaszone stoły, siedziska, kosze na śmieci oraz miejsca do grillowania.
- Utworzenie na Zalewie Zemborzyckim toru regatowego, co będzie punktem wyjścia do organizacji zawodów wioślarskich i kajakarskich.
- Starania na rzecz organizacji międzynarodowych zawodów pływackich, na nowo wybudowanym basenie olimpijskim.
- Organizacja towarzyskiego spotkania międzynarodowej reprezentacji Polski w piłce nożnej na nowym stadionie miejskim.
- Organizacja meczy międzynarodowych z udziałem młodzieżowych reprezentacji Polski w piłce nożnej (np. do lat 21) na nowym stadionie miejskim.
- Organizacja wycieczek szkolnych i obozów żeglarskich dla młodzieży z regionu nad Zalewem Zemborzyckim.
- Aplikacja mobilna LUBLIN AKTYWNY 365 stworzona w oparciu o treści zamieszczone na dedykowanym portalu. Do głównych funkcjonalności będzie należało informowanie użytkownika o nadchodzących wydarzeniach sportowych i rekreacyjnych odbywających się w mieście (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- Aplikacja mobilna „Rowerowy Lublin” wykorzystująca system GPS i dająca możliwość wytyczenia trasy po mieście, jaką turysta będzie chciał pokonać rowerem. Aplikacja powinna uwzględniać istniejące trasy i ścieżki rowerowe oraz być aktualizowana o nowopowstające. Dogodną funkcjonalnością byłaby możliwość wybrania różnych opcji trasy np. najdogodniejszej dla rowerów, najbardziej malowniczej lub najkrótszej do celu. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- Organizacja letniego rajdu rowerowego na trasie Lublin-Lwów dla mieszkańców obu miast oraz regionu. Start następuje w Lublinie, a po dotarciu do Lwowa powrót do stolicy Lubelszczyzny odbywa się wspólnie z rowerzystami z Ukrainy. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”).
- Przygotowanie oraz oznakowanie zimą tras dla narciarzy biegowych, w okolicach Zalewu Zemborzyckiego (np. wzdłuż ścieżek rowerowych) oraz organizacja wypożyczalni nart biegowych. Inicjatywy tego typu mogą przyciągnąć miłośników tego sportu z całego regionu

Lubelszczyzny i nie tylko. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą regionu”).

- Lobbowanie wraz z województwem lubelskim na rzecz włączenia Lublina w sieć rowerowych szlaków Eurovelo. Na przykład poprzez poprowadzenie nowego połączenia z Warszawy do Lwowa przez Lublin, poprzez wytyczenie dodatkowej nitki szlaku Eurovelo, łączącej już istniejące drogi numer 11 i 4 lub 2 i 4. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą regionu”).
- Koszyk inspiracji – do kupienia/wypożyczenia – na plantach i w parkach lubelskich. W jego skład wejdą przedmioty umożliwiające kreatywne i aktywne spędzenie czasu wolnego w Lublinie. Będą to np.: szczudła, leżaki w ciekawych kształtach, latawce o oryginalnej formie, gry planszowe i towarzyskie inspirowane tożsamością miasta. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”).
- Organizacja sportowych imprez akademickich o charakterze ogólnopolskim.

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

- Zalew Zemborzycki wraz z okolicznymi terenami zielonymi
- Lasy położone w granicach miasta: Dąbrowa, Rudki i Stary Gaj (Stary Las)
- Rzeka Bystrzyca i jej okolice (w przyszłości być może bulwary wzdłuż Bystrzycy)
- Lubelskie parki i ogrody, w szczególności Park Ludowy i Rusalka, a także inne: Ogród Botaniczny UMCS, Ogród Saski, Błonia pod Zamkiem, obszar zieleni leżący w dolinie Czechówki (potencjalny obszar)
- Teren należący do MOSiR-u, zlokalizowany przy Al. Zygmuntowskich
- Okolice wzdłuż szlaków terenowych (pieszych i rowerowych)

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Liverpool Active City** – program popularyzacji aktywności ruchowej wśród mieszkańców Liverpoolu wprowadzony przez miasto w 2005 roku na mocy strategii „Liverpool Active City Strategy” oraz kontynuowany w strategii na lata 2012-2017.⁷ Wyróżnikiem podejścia prezentowanego w dokumencie jest kompleksowe ujęcie wielu form aktywności oraz współpraca między różnymi grupami podmiotów: instytucjami publicznymi, podmiotami prywatnymi oraz organizacjami pozarządowymi. W ramach strategii rozwinięto szereg projektów, które mają znaczący wpływ także dla rozwoju ruchu turystycznego w mieście. Oprócz korzystnych zmian wprowadzonych w przestrzeni publicznej, które sprzyjają bieganiu, jeździe na rowerze oraz innym formom aktywności ruchowej warto wskazać utworzoną stronę internetową www.liverpoolactivecity.co.uk, która pełni rolę platformy informacyjnej. Mieszkańcy, a także turyści mogą wyszukać za jej pomocą różnych propozycji spędzenia wolnego czasu w Liverpoolu – od rowerów, przez pływanie, aż po taniec. Nowoczesne i atrakcyjne wizualnie wykonanie strony zachęca jest również może być stawiane za wzorzec.

⁷ www.ljmu.ac.uk/Faculties/SCS/SCS_Docs/ActiveCityStratFinal.pdf

- **Inicjatywy biegowe takie jak Parkrun⁸ czy Night Runners** – coraz popularniejsze w Polsce i na świecie cykliczne spotkania amatorów biegania, w których nieodpłatnie może uczestniczyć każdy chętny. Często w wydarzeniach tego typu bierze udział wykwalifikowany instruktor, który odpowiada za profesjonalne przeprowadzenie treningu.
- **Wielkopolskie otwarcie i zamknięcie sezonu wodnego** – wielki wspólny spływ kajakarzy i motorowodniaków, odbywający się wiosną i jesienią na Warcie. Z roku na rok impreza przyciąga coraz większe grono amatorów aktywności wodnej.
- **SightRunning Augsburg** – to ciekawe połączenie aktywności fizycznej z doświadczeniem kulturalnym. Zwiedzamy Augsburg podczas biegu z wykwalifikowanym przewodnikiem miejskim.
- Karta zniżkowa The Stockholm Card – zakup karty upoważnia do skorzystania z oferty kilkudziesięciu muzeów, komunikacji miejskiej oraz wielu innych aktywności np. zwiedzania miasta rowerem lub łodzią.

4.2.4. Lublin Historyczny

LUBLIN HISTORYCZNY

IDEA

Kilkusetletnia historia Lublina prezentowana w ramach jednego produktu. Turysta odkrywa miasto poznając te miejsca, które odegrały najistotniejszą rolę na przestrzeni poszczególnych epok. Poznanie LUBLINA HISTORYCZNEGO stanowi także idealny wstęp do dalszego odkrywania miasta.

OPIS PRODUKTU

Istotny odsetek turystów odwiedzających Lublin po raz pierwszy lub kolejny, może zechcieć uporządkować wiedzę historyczną o Lublinie, rozwoju miasta, stylach architektonicznych i założeniach urbanistycznych, realizowanych w mieście. Ciekawość turystów w tym zakresie pobudzi Lubelska Trasa Podziemna z makietami miasta z różnych epok. W mieście znaleźć będzie można szlak po obiektach reprezentujących niemal każdy styl architektoniczny, od romańskiego po modernizm. Dodatkowym wzbogaceniem atrakcyjności produktu będzie Muzeum Wsi Lubelskiej, którego eksponaty stanowią interesujący kontekst ukazujący historię regionu na przykładzie zabudowań wiejskich, dworskich i małomiasteczkowych.

Trasa zwiedzania produktu Lublin historyczny, poprowadzi przez miejsca i zabytki związane z obszarami i atrakcjami na mapie Lublina, reprezentatywnymi dla różnych epok historycznych. Stanowiąc będzie doskonały element oferty skierowanej do odbiorców rodzinnych, edukacyjnych oraz szczególnie zainteresowanych historią i architekturą.

⁸ www.parkrun.com

Miasto znane jest z doskonałej pamięci, na której zbudowana zostanie oferta turystyczna oparta o różnorodną tematykę historyczną. Szczególnie w historii miasta zapisał się okres II RP. Wtedy to w Lublinie intensywnie rozwijał się najnowocześniejszy przemysł lotniczy, a miasto wchodziło w skład Centralnego Ośrodka Przemysłowego. Miasto było wspólnym domem przedstawicieli wielu kultur, narodowości i religii. W mieście może powstać Muzeum II RP, w którym prezentowane będą takie aspekty jak wieloreligijność i wieloetniczność, rozwój gospodarczy i kulturowy, sztuka. Placówka ta powinna wpisywać się w założenia nowoczesnego, interaktywnego muzealnictwa. Muzeum będzie dodatkowym, a często podstawowym powodem wyboru Lublina jako destynacji turystycznej, szczególnie przez osoby zainteresowane historią i turystę rodzinnego.

Podróż przez różne odsłony historycznego Lublina turysta rozpocznie w miejscu, gdzie można odkryć jak wyglądały prapoczątki człowieka na terenie dzisiejszego miasta. Mowa o otwartej w 2013 roku stałej wystawie archeologicznej w Muzeum Lubelskim na Zamku. Następnie uda się do miejsca, gdzie rozpoczęło się osadnictwo słowiańskie na terenie dzisiejszego miasta, czyli na Wzgórzu Czwartek. Tam dzięki kapsule czasu pozna koleje losu osady od VII wieku n.e. Trzecim miejscem, które zaoferuje bogatą narrację w ramach produktu jest Lubelska Trasa Podziemna. Ukazuje ona turystyce rozwój miasta na przestrzeni od VIII do XVIII wieku. Ostatnim centrum skupiającym ruch turystyczny w ramach produktu będzie Muzeum Wsi Lubelskiej. W Skansenie znajdują się bowiem wiernie odtworzone wnętrza miejskich budynków, prezentujące realia życia w różnych epokach historycznych w Lublinie. Pozostałe atrakcje znajdują się już w tkance miejskiej. Obejmą one takie zagadnienia jak Renesans Lubelski, Lublin Rezydencji Magnackich, Lublin Industrialny, Lublin Modernistyczny. Przez wszystkie epoki historycznego rozwoju miasta poprowadzi przewodnik multimedialny w formie aplikacji mobilnej, wykorzystujący rozszerzoną rzeczywistość. Każdy okres historyczny i styl architektoniczny będzie posiadać oddzielną zakładkę i trasę na szlaku. Dodatkowo, typowo lubelskim oznaczeniem przynależności danego obiektu do odpowiedniego okresu historycznego, będą tak zwane „repery czasu”⁹ – symboliczne oznaczenia odwołujące się do przedmiotów lub osób silnie kojarzących się z danym miejscem i okresem w historii.

UZASADNIENIE

Kilkusetletnia historia Lublina jako miasta jest możliwa do odtworzenia dzięki licznym obiektom zabytkowym, które rozsiane są po całym mieście. Przeróżne style architektoniczne możliwe do zaobserwowania są pretekstem do poprowadzenia ciekawej narracji o tym, jak powstał i zmieniał się Lublin na przestrzeni wieków.

Początki obecności człowieka na terenie dzisiejszego Lublina datuje się na koniec III tys. p.n.e., a Lublin uważa się za jedno z najstarszych miejsc osadnictwa w Polsce. Najstarszy gród z zabudowaną osadą istniał zapewne na lubelskim wzgórzu Czwartek już na przełomie VI i VII wieku n.e. Osada stała się miastem w XIII wieku. Z tamtego okresu pochodzi jeden z najważniejszych zabytków Lublina – donżon, będący reliktem po grodzie kasztelańskim.

⁹ Określenie podane przez uczestnika warsztatów w pracach nad Strategią, Pana Grzegorza Miliszkiewicza.

Jako datę lokacji Lublina uznaje się 15 sierpnia 1317 roku. Data ta została potwierdzona na pergaminowym akcie lokacyjnym Władysława Łokietka. Po nadaniu królewskiego przywileju w mieście nastąpiła fala inwestycji. Powstały zabudowania Wzgórza Staromiejskiego, w tym domy mieszkalne i zespół klasztoru dominikanów. Znaczącym impulsem dla rozwoju miasta stała się unia personalna Korony i Litwy, związana z zaślubinami Jagiełły, Wielkiego Księcia Litewskiego, z Jadwigą, Królem Polski. Z inicjatywy Jagiełły w 1418 roku w Kaplicy Trójcy Świętej powstały freski rusko-bizantyjskie, do dziś jedna z największych atrakcji miasta.

Na przełomie XVI i XVII wieku miasto przechodziło falę przebudowy, podczas której duża część budynków zmieniała się z drewnianych w kamienne. Wiele budowli zyskało wtedy charakterystyczny rys renesansu lubelskiego. W mieście funkcjonuje Muzeum Wsi Lubelskiej, w którym znajdują się obiekty dające pewne wyobrażenie o tym jak wyglądało miasto w czasach kiedy większość jego zabudowy była drewniana. Dalszy rozwój miasta związany jest z licznymi rodami szlacheckimi, które w Lublinie lub na jego przedmieściach stawiały swoje pałace. Do dziś podziwiać można barokowe rezydencje Potockich, Czartoryskich czy Lubomirskich. W pierwszej połowie XIX wieku miała miejsce przebudowa jednego z najbardziej rozpoznawalnych budynków w mieście – Zamku Lubelskiego, który od tego czasu ma charakter neogotyku angielskiego. Zbliżony styl reprezentuje Most na Bystrzycy przy ulicy Zamojskiej, który został wzniesiony w 1908 roku.

Ślady pierwszej fali industrializacji Lublina najwyraźniej widać w dzielnicy Kośminek. W czasach II RP Lublin mieścił się na obszarze Centralnego Okręgu Przemysłowego, gdzie intensywnie rozwijał się przemysł ciężki, zbrojeniowy, chemiczny i lotniczy. Ten szczególny okres w Polskiej historii cechował się także wielokulturowym i wieloreligijnym społeczeństwem. Lublin jako jedno z miast w centrum II RP stanowił istotny ośrodek gospodarczy, społeczny, akademicki i kulturowy.

Z kolei z czasami współczesnymi związane jest Osiedle im. J. Słowackiego zaprojektowane przez Oskara i Zofię Hansenów na początku lat 60. Jego budowa trwała od 1964 do 1972 roku i uznawana jest za pierwsze i najbardziej udane urzeczywistnienie idei Formy Otwartej – autorskiej teorii Hansena, uważanej za jedną z najważniejszych nowoczesnych myśli polskiej architektury.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Piwnica pod Fortuną, prezentująca interaktywną ekspozycję dotyczącą historii Lublina
- Lubelska Trasa Podziemna, w której można podziwiać makiety z różnych epok
- Zabytkowe obiekty prezentujące różne style architektoniczne, np.:
  - romański Donżon,
  - gotycka Brama Krakowska i mury obronne,
  - neogotycka Wieża Trynitarzka,
  - kościoły w stylu renesansu lubelskiego,
  - barokowe pałace magnackie i Archikatedra,
  - klasycystyczne i manierystyczne kamienice na Starym Mieście,
  - modrzewiowy Dworek Wincentego Pola,
  - Zamek Lubelski w stylu neogotyku angielskiego.
- Ważne miejsca związane z historią rozwoju osady poprzedzającej miasto, jak np. Wzgórze Czwartek
- Muzeum Wsi Lubelskiej prezentujące charakterystyczne zabudowania z różnych epok rozwoju lubelskich wsi i miasteczek

- Fakt, iż w czasie istnienia dwudziestolecia międzywojennego Lublin leżał praktycznie w samym centrum kraju, jako podstawa do opowiedzenia historii o II RP.
- Edukacyjny szlak stylów w architekturze Lublina opracowany przez Ośrodek Brama Grodzka – Teatr NN.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Wyznaczenie w Lublinie trasy historycznej, obejmującej okresy od jego lokacji do czasu powstania III RP. Trasa zrealizowana w formie umożliwiającej działania edukacyjne w oparciu o nią. Wszystkie obiekty oznaczone – znakami czasu – „reperami czasu”. Na szlaku mogłyby znaleźć się następujące punkty:
  - Wzgórze Czwartek, jako miejsce najstarszego osadnictwa w mieście;
  - Donżon na Zamku wzniesiony za panowania dynastii Piastów;
  - Kaplica Trójcy św. z freskami z okresu jagiellońskiego;
  - Rynek Starego Miasta z Trybunałem Koronnym pochodzącym z czasów istnienia wspólnego państwa polsko-litewskiego;
  - Rezydencje magnackie wzniesione w XVII i XVIII w.;
  - Piwnica pod Fortuną z cennymi freskami świeckimi z XVI w.;
  - Obiekty na terenie Muzeum Wsi Lubelskiej, ilustrujące rozwój wsi i miasteczek Lubelszczyzny w epoce przedindustrialnej;
  - XIX-wieczny Dworek Wincentego Pola;
  - Fabryki i inne obiekty z czasów rewolucji przemysłowej, takie jak np. Browar Vettera i obiekty poprzemysłowe dzielnicy Kośminek;
  - Dzielnica Podzamecze, na której rozciągała się przed wojną dzielnica żydowska;
  - Zamek Lubelski, w którym aż do lat 50. ubiegłego wieku mieściło się więzienie;
  - Neogotycki Most na Bystrzycy pochodzący z początku XX w.;
  - Osiedle Słowackiego projektu Oscara Hansena jako przykład mieszkalnego budownictwa powojennego.
- Przy okazji prezentacji zabytkowych obiektów charakterystycznych dla danego stylu lub epoki, możliwe jest wskazanie na inne interesujące obiekty z danego okresu lub nurtu architektonicznego na Lubelszczyźnie. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą regionu”).
- Przygotowanie tematycznych ofert dedykowanych dla szkół z regionu, a także innych województw. Przykładowe tematy mogłyby dotyczyć poznawania różnych stylów architektonicznych, okresu II RP lub okresu średniowiecza poznawanego na przykładzie Lublina. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą regionu”).
- Muzeum II Rzeczypospolitej – prezentujące Polskę w granicach z lat 1921-1939 wraz z jej dorobkiem kulturalnym, społecznym. Elementy ekspozycji ukazywałyby również jako tło realia Europy tych lat oraz życie w Lublinie. Muzeum prezentowałoby 3 poziomy: Lublin w II RP, II RP, Europa w czasach II RP. Szczególna waga położona byłaby na tematy takie jak wielokulturowość, wieloetniczność, wieloreligijność, ukazanie II RP jako kraju wielu narodów, które świetnie dogadywały się ze sobą. Ekspozycja Muzeum nie miałaby charakteru narodowościowego czy rewizjonistycznego. Podkreślałaby ona możliwości współdziałania ze wschodem na wielu płaszczyznach, w obliczu wspólnej historii i kultury, które łączą narody europejskie. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”).

- Przygotowanie aplikacji mobilnej wykorzystującej nawigację GPS oraz kompas. Aplikacja wskaże na mapie najdogodniejszą trasę do kolejnego punktu na historycznym szlaku, w zależności od tego czy turysta będzie się poruszał pieszo, rowerem czy samochodem. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- Lunety historyczne – widok w danym miejscu z możliwością przełączenia między wiekami, wirtualnego cofnięcia się do przeszłości. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Turystyka w Lublinie inspiruje”).

OBSZAR ROZWOJU PRODUKTU W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

- Wzgórze Czwartek na Podzamczu
- Stare Miasto i Śródmieście gdzie zlokalizowane są liczne zabytki architektoniczne reprezentujące różne style, a także Podziemia Lubelskie i Piwnica pod Fortuną
- Kalinowszczyzna, gdzie znajduje się Dworek Wincentego Pola
- Sławin – dzielnica, w której zlokalizowane jest Muzeum Wsi Lubelskiej
- Osiedle Słowackiego

PRZYKŁADY PODOBNYCH DZIAŁAŃ ZE ŚWIATA

- **Muzeum Powstania Warszawskiego** – w otwartym w 2005 roku Muzeum, w nowoczesny i interaktywny sposób prezentowane są eksponaty przybliżające wydarzenia z 1944 roku. Umiejętne połączenie dźwięków, obrazów i światła, wraz z aranżacją wnętrza nawiązującą do Warszawy z okresu II wojny światowej, pozwala poczuć panujący wtedy klimat. Zwiedzający mogą poczuć się przez chwilę jak powstańcy, przeciskając się przez kanalizację miejską lub słuchając odgłosów walczącej Warszawy. Duże wrażenie robi też wykonana w skali 1:1 replika samolotu bombowego B-24, który był wykorzystywany przez Amerykanów do zrzucania pomocy walczącym. Takie oddziaływanie na wszystkie zmysły, w połączeniu z ogromną ilością zgromadzonych eksponatów, powoduje autentyczne przeżycia, które na długo zostają w pamięci.
- **Szlaki architektury w Brnie** (ang. The Brno Architecture Trails)¹⁰ – to sieć 9 oznakowanych w przestrzeni miejskiej szlaków poświęconych architektonicznemu rozwojowi Brna w latach 1918-45. W ramach projektu wytyczenia szlaków powstały także foldery promocyjne, przewodniki, mapy oraz dedykowana strona internetowa, która stanowi bazę danych na temat 400 obiektów architektonicznych w tym czeskim mieście.
- **New Manchester City Walks**¹¹ – to oferta skierowana do mieszkańców i turystów chcących odkryć Manchester w ramach spacerów z przewodnikiem. Każdy z licznych spacerów do wyboru, ma temat przewodni związany np. ze sztuką, architekturą czy piłką nożną.
- **Szlak Architektury w Singapurze**¹² – jeden z kilku szlaków tematycznych wytyczonych w Singapurze.

¹⁰ www.bam.brno.cz/en

¹¹ www.newmanchesterwalks.com

4.3. Produkty regionalne

4.3.1. Legendy Lubelskie

LEGENDY LUBELSKIE

IDEA

Turysta poznaje Lublin i Lubelszczyznę przez związane z nimi niezwykle historie – legendy, baśnie czy podania ludowe.

OPIS PRODUKTU

Dzięki legendom, baśniom i innym fantastycznym opowiadaniom turyści otrzymają absorbujący temat, zachęający do odkrywania Lublina oraz Lubelszczyzny. Przewodniki multimedialne dostępne w LOITiK-u lub na urządzenia mobilne, zachęcą turystów do odkrycia tajemnic Lublina, a pochowane w przestrzeni miejskiej skrytki do geocachingu nadadzą zwiedzaniu dodatkowy cel. Festiwal Legend Lubelszczyzny będzie jednym z najciekawszych wydarzeń w mieście, skierowanym do najmłodszych odbiorców. W czasie jego trwania miasto ożyje w niezwykle sposób i zapełni się postaciami z baśni i legend. W Lublinie oraz innych miejscowościach zlokalizowanych na Szlaku Legend Lubelszczyzny odbywać się wtedy będą wspólne gry terenowe z nagrodami. W każdym z miejsc na szlaku młodzi odkrywcy będą mieli do dyspozycji inspirowane legendami nowoczesne place zabaw, a w punktach informacji turystycznej czekać na nich będą unikatowe karteczki, naklejki i pamiątki z postaciami z legend.

UZASADNIENIE

Ponoć w każdej z legend jest ziarno prawdy. Nawet jeśli nie zawsze tak jest, to z pewnością prawdą jest to, że legendy mogą stanowić interesujący motyw podróży po Lubelszczyźnie. Temat ten będzie szczególnie ciekawy dla turysty rodzinnego oraz dla osób młodych np. wycieczek szkolnych. Dla tych grup odbiorców tradycyjny sposób narracji związany z historią może być mało przystępny i nie dość angażujący. Fascynujące legendy związane z Lublinem oraz innymi miejscowościami w regionie nawiązują do historycznych wydarzeń, zabytkowych budowli oraz nazw własnych i mogą stanowić wyróżnikowy element oferty turystycznej o charakterze kulturowym.

¹² www.marina-bay.sg/funtrails.html

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Liczne legendy związane z Lublinem, np. „Sąd Diabelski” (Legenda o Czarciej Łapie), „Kamień nieszczęścia”, „Sen Leszka Czarnego”, „Podanie o ojcu Ruszlu”, „Nieszczęsna Rusalka”, „Piękna złotniczanka”, „Na początku był lin”, „Duch z zegara”
- Monografie dotyczące tematu lubelskich legend takie jak:
  - „Legends lubelskie”, Józef Czechowicz,
  - „Encyklopedia lubelskich legend, sensacji i anegdot” cz. I, II i III, Zbigniew Włodzimierz Fronczek,
  - „Legends Lublina dla dzieci”, Magdalena Mazur-Ciseł.
- Liczne legendy związane z Lubelszczyzną i jej miejscowościami, np. „Tajemniczy kamień koło Wohynia”, „Zamek na Bugu”, „Herb na bramie wjazdowej do Muzeum w Kozłowie”, „Tajemnice Zamkowej Góry w Motyczu” czy legendy z cyklu „skąd ta nazwa?” o rzekach (Wieprz, Huczwa) i wielu miejscowościach (m.in. Niemce, Dorohusk, Końskowola, Młynki, Murzynowa Górka)
- Projekt „Anioły i Diabły – Zaczarowany Lublin. Festiwal legend Lubelszczyzny”, który obejmował m.in.:
  - Przeprowadzenie warsztatów edukacyjnych dla dzieci, młodzieży, osób dorosłych – w tym z niepełnosprawnościami, których efektem były gry planszowe, publikacja i animacje na temat legend lubelskich.
  - Organizację dwudniowego festiwalu, podczas którego odbywają się m.in. animacje legend lubelskich w Podziemiach oraz turniej gier planszowych.
  - Stworzenie gier planszowych: „Wesoły Koziołek” (wiek 3+), „Błaszany Kogucik”, „Zaczarowany Lublin” (7+) i „Legends Lubelskie”(12+).
  - Wydanie publikacji pn. „Anioły i Diabły – Zaczarowana Lubelszczyzna. Materiały edukacyjne do gier i zabaw, opartych na tradycjach ludowych regionu.”
  - Przygotowanie animacji dla dzieci i młodzieży na temat legend lubelskich.
- Koncepcja szlaku legend Lubelszczyzny opracowana przez LROT
- Impreza skierowana do najmłodszych pt. Szlakiem Lubelskich Legend, organizowana w Lublinie przez LOITiK i Wydział Sportu i Turystyki UM
- Działalność Lubelskiego Centrum Gier Historycznych

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Szlak Legend Lubelszczyzny
  - Utworzenie mini-centrów poświęconych legendom w każdej z miejscowości znajdującej się na szlaku w regionie. Każdy z tych punktów składałby się z atrakcyjnego placu zabaw, urządnego w nawiązaniu do wybranej legendy, tablicy z jej treścią oraz stylizowanych obiektów małej architektury.
  - Stworzenie przewodników multimedialnych po Szlaku Legend Lubelszczyzny, wyposażonych w GPS oraz odtwarzanie legend w wersji audio. Przewodniki mogą być dostępne do wypożyczenia w LOITiK-u lub oferowane do ściągnięcia na urządzenia mobilne w postaci aplikacji.
- Utworzenie gier terenowych w stylu geocaching. Skrytki zlokalizowane w tajemniczych miejscach na terenie Lublina zachęcałyby turystów do odkrycia mniej popularnych miejsc. Temat

legend wydaje się być idealnym motywem dla utworzenia tego typu scenariuszy gier miejskich.

- Segregator LEGENDY LUBELSZCZYZNY, w którym najmłodszy turyści będą kolekcjonować karteczki oraz naklejki z każdej miejscowości znajdującej się na regionalnym szlaku legend.
- Stworzenie serii animowanych ekranizacji wybranych legend Lublina, na podstawie dostępnych wydawnictw.
- Legendy lubelskie oraz gry planszowe im poświęcone, dostępne w punkcie informacji turystycznej.
- Rozwój Festiwalu Legend Lubelszczyzny do wydarzenia ogólnowojewódzkiego, odbywającego się w wielu miejscach jednocześnie lub np. tydzień po tygodniu. Atrakcjami festiwalu będą inscenizowane legendy, przewodnictwo wcieleniowe, a także gry planszowe i terenowe (geocaching) z nagrodami. W Lublinie jako kluczowym miejscu festiwalu, następuje kulminacja wydarzeń podczas sesji gier planszowych powiększonych do naturalnej wielkości rozmiarów w przestrzeni miasta. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”).

4.3.2. Aktywna Lubelszczyzna

AKTYWNA LUBELSZCZYZNA

IDEA

Turysta aktywny dotrze do Lublina dzięki spójnej sieci oznakowanych szlaków turystycznych na Lubelszczyźnie. Miasto znajduje się w centrum tej sieci, stanowiąc dla turystów rowerowych, kajakowych i pieszych bramę do eksploracji całego regionu.

OPIS PRODUKTU

Lublin jako kluczowy punkt na trasie podróży po Lubelszczyźnie dla grupy turystów aktywnych, którzy podczas dłuższej wycieczki rowerowej, kajakowej czy pieszej chętnie spędzą w mieście dzień lub dwa na poznawaniu walorów kulturowych. Przyciągać ich będzie atrakcyjna oferta wydarzeń, ciekawe ekspozycje muzealne oraz niepowtarzalne zabytki architektoniczne. Walory te, w połączeniu z centralnym położeniem Lublina na mapie regionu, wykreują miasto na idealny punkt docelowy lub startowy w podróży po województwie. Turyści aktywni będą licznie odwiedzać Lublin, korzystając z atrakcyjnej krajozrazowo i poznawczo sieci szlaków turystycznych wytyczonych na terenie Lubelszczyzny.

Szlaki te będą wzorcowo oznakowane na obszarze Lublina. Tablice z mapami w punktach węzłowych oraz znaki kierunkowe wskazujące odległości do interesujących miejsc, utworzą atrakcyjną i przyjazną dla turystów aktywnych przestrzeń. Całość oznakowania stworzy spójny system, nawiązujący graficznie do Systemu Informacji Miejskiej i Turystycznej Miasta Lublin.

UZASADNIENIE

Turystyka aktywna rozwija się przede wszystkim w miejscach o ponadprzeciętnych walorach przyrodniczych, nie stanowi więc podstawy ruchu turystycznego w dużych miastach. Możliwe jest

jednak przyciągnięcie tej grupy turystów do Lublina dzięki połączeniu miasta z regionem siecią dobrze oznakowanych i wypromowanych szlaków terenowych. Atrakcyjność przyrodnicza Lubelszczyzny zapewni turystom aktywnym poszukiwany kontakt z naturą oraz dostarczy wielu niezapomnianych widoków, a Lublin stanie się kluczowym punktem w podróży, zachęcając walorami kulturowymi.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Szlaki rowerowe łączące Lublin z dalszymi zakątkami regionu:
  - Szlak wyżynny Lublin – Nałęczów – Kazimierz Dolny (szlak czerwony)
  - Szlak Lublin – Wola Uhruska (czerwony)
- Szlaki rowerowe rozpoczynające się w Lublinie lub na jego obrzeżach i prowadzące po terenach nieodległych od miasta:
  - Szlak po Gminie Konopnica (czarny, 30 km)
  - Szlak Doliną Nędznicy (zielony – 18 km, niebieski – 12 km)
- Szlaki piesze, na których Lublin jest jednym z punktów na dłuższej trasie na obszarze województwa:
  - Szlak Szastarka – Lublin – Kaniwola (żółty, ok. 101 km)
  - Czerwony szlak pieszy po regionie prowadzący z Kazimierza Dolnego przez Lublin do Chełma
- Szlaki piesze w bliższych okolicach Lublina:
  - Szlak Doliny Ciemięgi (niebieski, 31 km)
  - Szlak Lasów Podlubelskich (zielony, 43 km)
- Szlak kajakowy na rzece Bystrzycy, łączący Lublin z większymi rzekami regionu: Wieprzem i Wisłą

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Stworzenie na terenie Lublina systemu oznakowania terenowych szlaków turystycznych (przede wszystkim rowerowych), na który złożą się:
  - Tablice w kluczowych punktach węzłowych oraz „na rogatkach” miasta np. przy Państwowym Muzeum na Majdanku, Muzeum Wsi Lubelskiej, Zalewie Zemborzyckim oraz w okolicach Gminy Wólka. Na każdej z tablic powinna znaleźć się duża mapa przedstawiająca szlaki terenowe w całym regionie, a także mniejsza, wskazująca na szlaki w Lublinie i najbliższej okolicy. Na tablicach powinny znajdować się także znaczniki umożliwiające ścigniecie mobilnych przewodników AKTYWNEJ LUBELSZCZYZNY. Warto także umiejscowić jedną z tablic w centrum Lublina, na trasie jednej ze ścieżek rowerowych wykorzystywanych przez mieszkańców, aby nakłonić ich do odbycia wycieczki poza miasto.
  - Znaki wskazujące odległość do innych miejscowości regionu, w których znajdują się miejsca warte odwiedzenia, np. Zamek w Janowcu, Świątynia Sybilli w Puławach, Muzeum Bolesława Prusa w Nałęczowie, Pałac w Kozłowie, Cerkiew w Hrubieszowie, Synagoga w Zamościu. Znaki te umieszczone w węzłowych punktach zachęcą turystów do odbycia dłuższej wycieczki po regionie. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”)

- Utworzenie w centrum Lublina stacji kajakowej wyposażonej w pomost, plac rekreacyjny z miejscem na ognisko oraz zadaszone stoły i siedziska. Na terenie stacji powinna znajdować się także tablica informacyjna wskazująca możliwość odbycia dłuższego spływu kajakowego po regionie, np. z Lublina do Dębina Bystrzycą, Wieprzem i Wisłą.
- Organizacja Wielkiego Spływu Kajakowego Lubelszczyzny – wydarzenia odbywającego się latem, podczas którego duża grupa kajaków płynie z Zalewu Zemborzyckiego na Wisłę.
- Wytyczenie tras narciarstwa biegowego, łączących Lublin z gminami powiatu lubelskiego.
- Utworzenie przewodników AKTYWNA LUBELSZCZYŻNA w postaci aplikacji mobilnych z funkcją nawigacji. Takie narzędzie umożliwi turystom lepsze poznanie regionu – nakieruje na atrakcyjne, lecz mało znane miejsca, wskaże najlepsze punkty widokowe oraz zabezpieczy przed niepożądanym zboczeniem z obranego szlaku. Ściągnięcie aplikacji będzie możliwe przez Internet, w punkcie informacji turystycznej oraz za pomocą „markerów” umieszczonych na tablicach i znakach wchodzących w skład oznakowania sieci szlaków. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).

4.3.3. Renesans Lubelski

RENEANS LUBELSKI

IDEA

Lublin, z licznymi zabytkami w stylu renesansu lubelskiego, jest centralnym punktem na regionalnym szlaku renesansu lubelskiego. Rozpoczynając odkrywanie tego charakterystycznego dla regionu nurtu architektonicznego, właśnie w Lublinie turysta otrzymuje dużą porcję wiedzy przekazaną w atrakcyjny wizualnie i przystępny sposób.

OPIS PRODUKTU

Lublin, dzięki licznej reprezentacji zabytków wzniesionych w stylu renesansu lubelskiego, stanowi doskonałe miejsce do zapoznania się z historią oraz cechami tego nurtu. Podziwiając charakterystyczne elementy tego stylu na świątyniach zlokalizowanych w mieście, turyści zdobędą wiedzę jak rozpoznać lubelską odmianę renesansu, także w obiektach znajdujących się w innych miejscowościach regionu. Służyć temu będzie interaktywna prezentacja na dotykowym ekranie umieszczonym przy trzech kościołach, znajdujących się na regionalnym szlaku renesansu lubelskiego. Dzięki tym multimedialnym punktom turyści odwiedzający Lublin zostaną także zachęcani do odkrycia innych budowli z tego nurtu, znajdujących się na obszarze Lubelszczyzny.

UZASADNIENIE

Renesans lubelski to oryginalny nurt w architekturze, widoczny zwłaszcza w budynkach sakralnych. Kościoły budowane w tym stylu charakteryzują się wysmukłością i lekkością bryły, węższym od nawy prezbiterium i dostawianymi do korpusu głównego kaplicami fundatorów. Dodatkowym znakiem rozpoznawczym renesansu lubelskiego jest bogate zdobienie detalami architektonicznymi fasad i użycie ozdobnego stiuku na sklepieniach. Świątynie powstające w tym stylu lub czerpiące z jego założeń są charakterystyczne dla Lubelszczyzny oraz dla Lublina. W mieście zlokalizowane są

głównie na Starym Mieście, a także przy ulicach Krakowskie Przedmieście i Kalinowszczyzna. Na obszarze regionu styl ten można zaobserwować w wielu miejscowościach np. w Zamościu, Radzynie Podlaskim, Łęcznej, Kazimierzu Dolnym czy Szczebrzeszynie.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Obiekty sakralne w stylu renesansu lubelskiego w Lublinie, to przede wszystkim:
  - Kościół Nawrócenia Św. Pawła Apostoła, ul. Bernardyńska
  - Kościół Rektoralny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Zwycięskiej, ul. G. Narutowicza
  - Kościół pw. Świętego Ducha, ul. Krakowskie Przedmieście
  - Kościół Karmelitów Bosych pw. św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Marii Panny, ul. Świętoduska
  - Bazylika pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, ul. Złota
  - Kościół pw. św. Wojciecha Biskupa i Męczennika, ul. Podwale
  - Kościół pw. św. Mikołaja na Czwartku, ul. ks. Michała Słowikowskiego
  - Kościół pw. św. Agnieszki, ul. Kalinowszczyzna
- Obiekty w stylu renesansu lubelskiego na Lubelszczyźnie, takie jak:
  - Zamość – Katedra Zmartwychwstania Pańskiego i św. Tomasza Apostoła
  - Uchanie – kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny
  - Radzyń Podlaski – kościół parafialny pw. św. Trójcy
  - Kodeń – Sanktuarium Matki Bożej Kodeńskiej
  - Łęczna – kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny
  - Czemierniki – kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika
  - Kazimierz Dolny – kościół farny pw. św. Jana Chrzciciela i św. Bartłomieja; Spichlerz Kobiałki
  - Turobin – kościół parafialny pw. św. Dominika
  - Szczebrzeszyn – kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej
- Szlak renesansu lubelskiego na Lubelszczyźnie opracowany przez Lubelską Regionalną Organizację Turystyczną, na trasie którego znajdują się trzy zabytkowe budynki z Lublina.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Ekspozycja multimedialna RENESANS LUBELSKI w postaci dużego dotykowego ekranu, znajdująca się przy przynajmniej jednym z kościołów w Lublinie, reprezentującym ten charakterystyczny styl. Docelowo mogłaby zostać powielona przy wszystkich trzech świątyniach w mieście, które znajdują się na szlaku regionalnym. Interaktywna ekspozycja wykorzystująca wzrok i słuch, którą każdy turysta może dowolnie sterować, dotykając wyświetlacza zapewni duże możliwości edukacyjne. Prezentacja powinna składać się z czterech głównych komponentów:
  - Czym jest renesans lubelski? – wprowadzająca część prezentacji, przedstawiająca podstawowe informacje oraz historię wykształcenia się tego oryginalnego nurtu architektonicznego.
  - Cechy renesansu lubelskiego – kluczowa część edukacyjna ekspozycji, wskazująca cechy nurtu różniące go od „tradycyjnego” renesansu. Turysta, obserwując znajdujący się przed

nim kościół, z pomocą wyświetlanych treści uczy się rozpoznawać lubelską odmianę tego stylu.

- Obiekty w stylu renesansu lubelskiego w Lublinie – komponent wskazujący wszystkie obiekty znajdujące się w mieście i posiadające cechy tego stylu. Prezentacja daje możliwość poznania ich historii, spojrzenia na budowle z lotu ptaka oraz zajrzenia do ich wnętrza. Na każdym ze zdjęć wyróżnione zostają te elementy architektoniczne, które nadają zabytkowi cech renesansu lubelskiego. Ta część prezentacji wyposażona jest także w mapę umożliwiającą wyznaczenie trasy do każdej ze świątyń.
- Szlak renesansu lubelskiego na Lubelszczyźnie – element prezentacji, zachęcający do odwiedzania innych obiektów charakterystycznych dla tego nurtu, znajdujących się na terenie województwa i ujętych w ramach regionalnego szlaku.

(Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód” oraz „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”)

- Opracowanie scenariuszy jednodniowych zajęć edukacyjnych dla młodzieży szkolnej oraz studentów architektury i uczelni artystycznych, które pozwolą prowadzić zajęcia poświęcone renesansowi lubelskiemu. W połączeniu z produktem LUBLIN HISTORYCZNY można utworzyć weekendowe pakiety, które poświęcone będą różnym stylom architektonicznym możliwym do zaobserwowania w Lublinie.
- Wydanie albumu RENESANS LUBELSKI, prezentującego zabytki w tym stylu architektonicznym w Lublinie oraz w regionie.

4.3.4. Rezydencje Magnackie

REZYDENCJE MAGNACKIE

IDEA

Historia szlacheckich rodów, które przed wiekami rządziły Polską, ożywa w Lublinie dzięki zachowanym do dziś okazałym rezydencjom magnackim.

OPIS PRODUKTU

W ramach produktu przedstawiona zostanie w sposób angażujący turystów historia znamienitych rodów magnackich, których przedstawiciele licznie osiedlali się na terenie Lubelszczyzny, wznosząc swe okazałe rezydencje. Najwięcej z nich zachowało się w dobrym stanie właśnie w Lublinie, więc to właśnie tu turyści zaczną swą podróż po regionie. Centralnym punktem na szlaku będzie multimedialna ekspozycja zlokalizowana w jednym z lubelskich pałaców, w której turyści będą mogli poznać genealogię takich rodów jak Czartoryscy, Potoccy, Radziwiłłowie czy Zamoyscy. Dzięki tej interaktywnej prezentacji będzie można dowiedzieć się także wielu ciekawostek np. jakie różne funkcje przez lata pełnił pałac należący niegdyś do Króla Jana III Sobieskiego.

UZASADNIENIE

Przedstawiciele rodów magnackich odgrywali znaczącą rolę w rozwoju i historii miasta oraz regionu. Ich rezydencje pełniły funkcję ośrodków sztuki i nauki. Lublin, jako jeden z największych centrów

politycznych, gospodarczych i kulturowych w okresie I RP, przyciągał szlachciców i magnatów z całego kraju. Niemały wpływ na rozwój miasta miało również utworzenie Trybunału Koronnego. Niemal sto lat po tym wydarzeniu w Lublinie istniało aż dziewięćdziesiąt pałaców i dworów. Rezydencje magnackie i szlacheckie są interesującym przykładem architektury i sztuki okresu od XVI do nawet XIX wieku, kiedy wiele z nich poddanych zostało przebudowom. Część z tych zabytkowych budowli została ujęta w ramach Szlaku Rezydencji Magnackich na terenie województwa lubelskiego.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Szlak Rezydencji Magnackich na Lubelszczyźnie, na którym znajdują się m.in. Pałac Czartoryskich w Puławach oraz Muzeum Zamoyskich w Kozłowie. W Lublinie na szlaku zlokalizowanych jest pięć pałaców: Sobieskich, Lubomirskich (zwany również Radziwiłłowskim), Rafała Leszczyńskiego, Lubienieckich (obecnie Seminarium Duchowne) oraz Czartoryskich
- Oprócz wskazanych powyżej, w mieście znajdują się również inne interesujące przykłady zabudowań pałacowych, takie jak:
  - Pałac Krebsa,
  - Pałac Suchodolskich/Konsystorski,
  - Pałac Tarłów/Olizar,
  - Pałac Parysów,
  - Pałac Potockich,
  - Pałac Pawęzkowskiego,
  - Pałac Morskich,
  - Pałac Gubernialny.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Multimedialne Centrum Szlaku Rezydencji Magnackich zlokalizowane w jednym z pałaców w Lublinie. To miejsce początkowe szlaku, w którym turysta dowie się podstawowych informacji na temat każdego z ważnych rodów szlacheckich, pozna ich genealogię oraz wypożyczy przewodnik multimedialny po mieście, prowadzący do innych pałaców. Prezentowana jest tu również historia samych rezydencji, które były wielokrotnie przebudowywane w różnych stylach architektonicznych. Ekspozycja obfituje też w ciekawostki związane z najrozmaitszymi funkcjami, jakie przez wieki pełniły pałace na szlaku (np. młyn, klasztor czy koszary).
(Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”)
- Światowid magnacki – słup informujący o odległości do poszczególnych rezydencji magnackich na Lubelszczyźnie z podaniem ich lokalizacji, herbu rodowego i odległości, znajdujący się w okolicy Placu Litewskiego w Lublinie. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”)
- Stworzenie przewodników multimedialnych do wypożyczenia lub ściągnięcia na aplikacje mobilne. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”)
- Planszowa gra historyczna „Szlakiem rezydencji magnackich na Lubelszczyźnie”
- Wydanie albumu zdjęć pt. „Szlakiem rezydencji magnackich na Lubelszczyźnie”.

4.3.5. Wielokulturowa Lubelszczyzna

WIELOKULTUROWA LUBELSZCZYZNA

IDEA

Dzięki produktowi WIELOKULTUROWA LUBELSZCZYZNA turysta ma szansę odkryć dziedzictwo historyczne Lublina i województwa lubelskiego, związane z przedstawicielami różnych kultur: możeszowymi, grekokatolikami, muzułmanami, ewangelikami czy wyznawcami prawosławia. Produkt wykorzystuje zachowane do dziś świadectwa materialne, a także angażujące przewodnictwo i nowoczesne technologie.

OPIS PRODUKTU

Skorzystanie z oferty da możliwość poznania wielobarwnej mozaiki społecznej, jaka przez wieki wykształciła się na obszarze Lubelszczyzny. Rozpoczęcie wycieczki po regionie będzie następować w Lublinie, gdzie znajdzie się atrakcyjna ekspozycja multimedialna prezentująca historię, wierzenia i tradycyjne obrządkie różnych religii – judaizmu, islamu oraz kościołów chrześcijańskich: katolicyzmu, protestantyzmu i prawosławia. Celem wystawy będzie wprowadzenie w temat wielokulturowości, przybliżenie innych wyznań, zainteresowanie ich tradycją. Każda z religii traktowana będzie na równi z innymi. Ekspozycja zlokalizowana w Muzeum Wsi Lubelskiej lub Centrum Spotkania Kultur, wykorzysta nowoczesne techniki prezentacji i różne multimedia, którymi zwiedzający będą mogli dowolnie sterować, odkrywając kolejne treści w indywidualnym tempie.

Poznanie tematu wielokulturowości i wielonarodowości byłoby jednak niepełne bez wykwalifikowanego przewodnika, który wyjaśni kluczowe zagadnienia, zadba o odpowiedni poziom zrozumienia u odbiorców, zachęcając do tolerancji religijnej, etnicznej i narodowej. Pomogą mu w tym specjalnie przygotowane scenariusze zwiedzania Lublina, wykorzystujące parateatralizację, która maksymalnie zaangażuje grupę odbiorców w przedstawiany temat. Rekwizyty oraz elementy strojów charakterystyczne dla różnych kultur, w połączeniu z aktywnym uczestnictwem turystów w odgrywane scenki, zapewnią dobrą zabawę i lepsze zapamiętanie odkrywanej wiedzy.

Miasto wielobarwnie ożyje podczas festiwalu „Wielokulturowy Lublin”, przybliżającego kulturę mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych. Liczne koncerty, wystawy, wycieczki i degustacje potraw pozwolą różnymi zmysłami pojąć jak Lublin i Lubelszczyzna wyglądały przez wieki.

UZASADNIENIE

Dzisiejszy region Lubelszczyzny od wieków był obszarem, gdzie spotykały się różne narody, kultury i wyznania. Ze względu na swoje położenie był pograniczem etniczno-religijnym i politycznym, gdzie mieszały się różne wpływy. Słowianie wschodni i zachodni, katolicy, grekokatolicy, prawosławni, wyznawcy judaizmu czy też muzułmanie współżyli na tych ziemiach, tworząc unikatowe wielokulturowe społeczeństwo. Do dzisiejszych czasów przetrwało wiele miejsc przypominających ten okres, w znacznej większości są to zabytkowe obiekty sakralne. Na obszarze całego regionu znajdują się synagogi, cerkwie prawosławne, czy stare cmentarze, które świadczą o nie tak odległej wielokulturowej historii. Najatrakcyjniejsze z nich ujęto w ramach Szlaku Przenikania Kultur po województwie lubelskim. Również w Lublinie miejsca związane z różnymi kulturami i religiami

zostały zebrane w jeden tematyczny szlak oznakowany w przestrzeni miejskiej. Ponadto bardzo istotnym w tym temacie punktem na mapie miasta jest Muzeum Wsi Lubelskiej. Wśród prezentowanych tam zbiorów znajdują się m.in. żydowska chata i cerkiew greckokatolicka.

ISTNIEJĄCE ELEMENTY

- Miejsca na Szlaku Wielokulturowym wytyczonym w Lublinie:
  - Pomnik Unii Lubelskiej na Placu Litewskim,
  - Kościół ewangelicko-augsburski p.w. Świętej Trójcy,
  - Pałac Lubomirskich przy Placu Litewskim,
  - Dawna cerkiew grecka, obecnie kościół rzymskokatolicki pw. Św. Jozafata,
  - Zespół Szkół Ekonomicznych im. Augusta i Juliusza Vetterów,
  - Plac Katedralny,
  - Rynek Starego Miasta,
  - Brama Grodzka,
  - Wzgórze Zamkowe,
  - Miejsce, gdzie wznosił się duży zespół synagogałny (przy Zamku),
  - Cerkiew prawosławna p.w. Przemienienia Pańskiego,
  - Wzgórze Czwartek.
- Nekropolia przy ul. Lipowej w Lublinie, obejmująca cztery cmentarze, w tym rzymskokatolicki, prawosławny i ewangelicko-augsburski oraz wojskowo-komunalny.
- Ekspozycja w Muzeum Wsi Lubelskiej, zawierająca wiele elementów związanych z różnymi wyznaniem i kulturami, np. cerkiew greckokatolicka czy żydowska chata.
- Festiwal „Wielokulturowy Lublin” organizowany przez Centrum Kultury w Lublinie.
- Miejscowości na terenie regionu, w których zachowały się obiekty związane z innymi kulturami i religiami, m.in.:
  - Zamość – Cerkiew prawosławna p.w. Św. Mikołaja Cudotwórcy, Synagoga,
  - Włodawa – Cerkiew prawosławna p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, Wielka Synagoga; wydarzenie Festiwal Trzech Kultur,
  - Lebedziew i Studzianka – to dawne osady Tatarów, z których do dnia dzisiejszego zostały się jedynie cmentarze muzułmańskie (tzw. mizary),
  - Szczepieszyn – Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy Synagoga, cmentarz żydowski.
- Szlak Przenikania Kultur wytyczony na terenie województwa lubelskiego, który rozpoczyna się w Lublinie i prowadzi przez wiele miejscowości na Lubelszczyźnie, m.in.:
  - Studzianka,
  - Ortel Królewski,
  - Biała Podlaska,
  - Lebedziew,
  - Kostomłoty,
  - Kodeń,
  - Jabłeczna,
  - Włodawa,
  - Chełm,
  - Zamość.

PROJEKTY ROZWIJAJĄCE

- Multimedialna ekspozycja WIELOKULTUROWA LUBELSZCZYZNA – miejsce, gdzie przez cały rok turysta będzie mógł poznać historię, główne wierzenia oraz symbole wyznawców każdej z religii, którzy swą kulturą przez wieki wzbogacali miasto i region. Nie brakuje też fascynujących ciekawostek, np. związanych ze strojami kapłanów lub obowiązującymi kalendarzami. Ekspozycja mogłaby zostać na stałe zlokalizowana w Muzeum Wsi Lubelskiej lub budowanym Centrum Spotkania Kultur. Miejsce to będzie również jedną z bram do regionu – prezentowany będzie tu Szlak Przenikania Kultur, prowadzący przez cerkwie, synagogi, kirkuty i mizary zlokalizowane na terenie województwa. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą na Wschód”).
- Angażujące przewodnictwo – opracowanie scenariuszy oprowadzania po Lublinie, których celem będzie maksymalne zaangażowanie turystów w poznawany temat. Jednym ze sposobów na skuteczne zrealizowanie tego założenia jest parateatralizacja, polegająca na odgrywaniu przez grupę zwiedzających krótkich scenek tematycznych, pod kierownictwem przewodnika i z wykorzystaniem elementów kostiumowych. Charakterystyka oraz różne przedmioty związane z poszczególnymi religiami zapewnią dokładniejsze zrozumienie, a aktywne uczestnictwo turystów będzie gwarancją lepszego zapamiętania poznawanego tematu. Zastosowanie tej metody wprowadza do zwiedzenia element zabawy, co jest kluczowe podczas oprowadzania najmłodszych odwiedzających. Przygotowane zestawy gadżetów niezbędnych do zrealizowania każdego ze scenariuszy powinny znajdować się w LOITiK-u i być nieodpłatnie wypożyczane lubelskim przewodnikom.
- Drukowane przewodniki WIELOKULTUROWA LUBELSZCZYZNA, prezentujące wybrane treści ze stałej ekspozycji zlokalizowanej w Lublinie, dotyczącej różnych kultur i religii, a także zachęcające do odwiedzenia Szlaku Przenikania Kultur. Wydawnictwa obfitujące w atrakcyjne zdjęcia i najważniejsze informacje, mogą zostać wzbogacone o samochodową mapkę regionu oraz przewodnik po szlaku nagrany na płycie CD audio, co będzie stanowiło kompleksową ofertę dla turysty zmotoryzowanego.
- Przewodniki multimedialne po Lublinie opracowane w dwóch wersjach – do ściągnięcia na urządzenia mobilne oraz wypożyczenia w kilku punktach na terenie miasta np. w LOITiK-u, w Skansenie oraz Centrum Spotkania Kultur. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- Aplikacje mobilne wykorzystujące GPS, nawigujące turystów zmotoryzowanych oraz rowerowych po Szlaku Przenikania Kultur na Lubelszczyźnie. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Nowoczesne narzędzia IT w turystyce”).
- Projekt Okna na Wschód – billboardy lub telebimy prezentujące zdjęcia historyczne, współczesne atrakcje turystyczne oraz aspekty wielokulturowości miast Europy Wschodniej. (Projekt realizuje założenia programu horyzontalnego „Lublin bramą regionu”).

4.4. Programy Horyzontalne

Programy horyzontalne – konieczne do zapewnienia wyróżnikowego charakteru w całości działań turystycznych w mieście

Realizacja programów horyzontalnych ma zapewnić osiągnięcie zapisów zawartych w wizji turystycznej miasta Lublina, we wdrażaniu produktów turystycznych. Ich założenia ogniskują się na

najistotniejszych obszarach tematycznych, których uwzględnienie w lubelskich produktach turystycznych zapewni ich konkurencyjność rynkową, wyjątkowość i autentyczność.

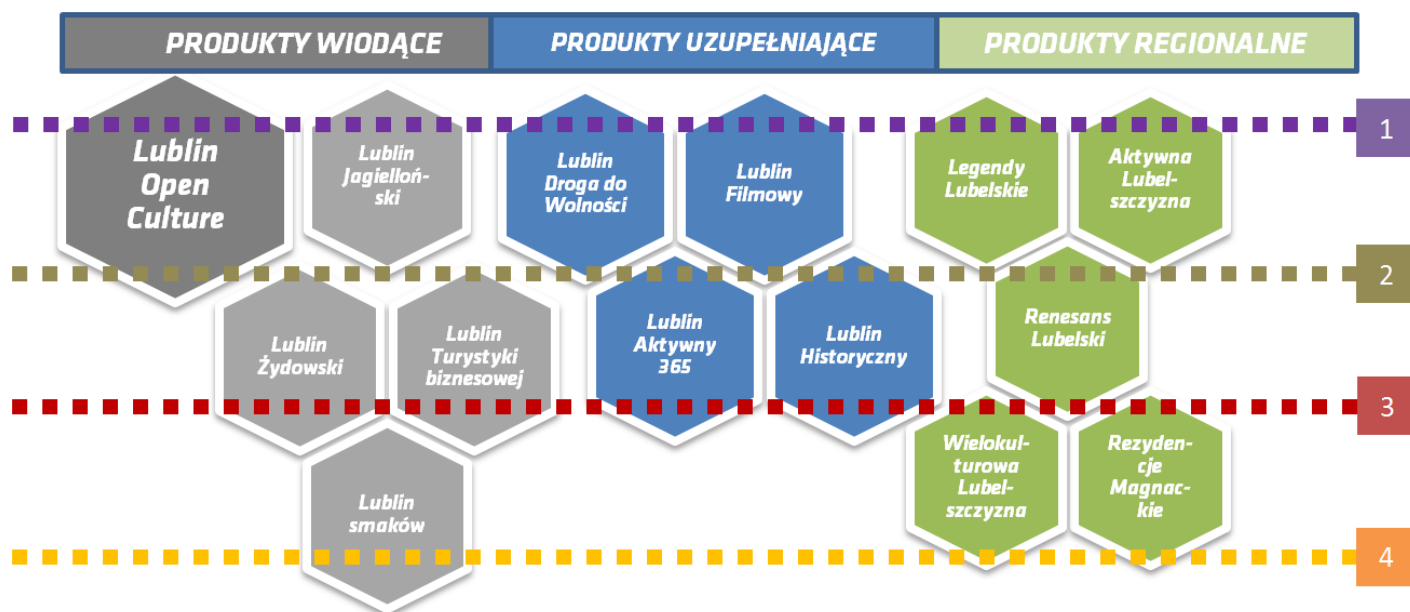
Każdy z programów horyzontalnych będzie gwarantował nacechowanie oferty turystycznej pewną szczególną ideą, która została przybliżona w znajdujących się poniżej opisach. W każdym z programów wskazane także będą konkretne projekty i działania, które realizowane będą w ramach poszczególnych produktów.

Dzięki temu powstanie pewna wspólna jakość w ofercie turystycznej miasta. Nie będzie ona dominująca w każdym z produktów z osobna. Będzie za to mocno wpływała na budowanie spójnego przeżycia turystycznego, podkreślającego unikatowość Lublina.

Poniżej przedstawiono cztery programy horyzontalne rekomendowane do realizacji w perspektywie do 2025 roku:

- **Turystyka w Lublinie inspirowana**
- **Lublin bramą regionu**
- **Nowoczesne narzędzia IT w turystyce**
- **Lublin bramą na Wschód**

Ilustracja 2 Schemat powiązania programów horyzontalnych z produktami turystycznymi Lublina

Źródło: opracowanie własne landbrand.

Legenda: Programy horyzontalne

1. Turystyka w Lublinie inspirowana
2. Lublin bramą regionu
3. Nowoczesne narzędzia IT w turystyce
4. Lublin bramą na Wschód

Każdy z programów będzie posiadał partnera wiodącego, którego rola będzie kluczowa na etapie wdrożenia.

W pierwszym będzie to komórka Urzędu Miasta w Lublinie odpowiedzialna za marketing miasta, w drugim Lubelska Regionalna Organizacja Turystyczna, w trzecim Ośrodek „Brama Grodzka-Teatr NN” oraz ACK „Chatka Żaka” z inkubatorem multimedialnym, w czwartym komórka Urzędu Miasta w Lublinie, odpowiedzialna za budowanie relacji z krajami położonymi za wschodnią granicą Unii Europejskiej.

TURYSTYKA W LUBLINIE INSPIRUJE

Inspiracja wpisuje się tutaj w nurt założeń turystyki 3E – Entertainment, Education, Excitement (rozrywka, edukacja, emocje). W ramach programu realizowane będą niestandardowe działania, które pozwolą turystyce na wyjście poza stereotypowe postrzeganie oferty miasta.

Program będzie podkreślał możliwość zwolnienia i „naładowania akumulatorów” w mieście. Realizacja programu „turystyka w Lublinie inspiruje” ma również na celu zmianę perspektywy postrzegania przez turystę. Z codziennej, często bezrefleksyjnej i mechanicznej, na nastawienie poznawcze i zaangażowanie. Dzięki temu wizyta turystyczna w Lublinie umożliwi poznanie wszelkimi zmysłami, przełamanie stereotypów, a także regenerację sił życiowych.

Mowa tutaj zarówno o wprowadzeniu markerów i małej architektury w przestrzeni miejskiej, jak i możliwości interaktywnej kompozycji produktu, zdobycia nowej umiejętności, nietypowego wykorzystania danego miejsca w przestrzeni, wprowadzenie gry scenariuszowej, itp.

Poniżej przedstawiono wybrane przykłady działań realizujących program:

- Markery oferty festiwalowej w przestrzeni miejskiej w formie rzeźb, instalacji, małej architektury (Lublin Open Culture)
- Wypożyczalnia leżaków i koców Jagiellońskich na plantach (Lublin Jagielloński)
- Lunety historyczne – widok w danym miejscu z możliwością przełączenia między wiekami (Lublin Historyczny)
- Ławki/łóżka inspiracji – położyć się lub usiąść – spojrz do góry i zainspiruj się widokiem. Wykonane z nietypowych materiałów w nietypowych kształtach. Np. ławki ziemne porośnięte trawą, miękkie platformy tartanowe (Lublin Open Culture)
- Koszyk inspiracji – do kupienia/wypożyczenia – na plantach i w parkach lubelskich. W jego skład wejdą przedmioty umożliwiające kreatywne i aktywne spędzenie czasu wolnego w Lublinie. Będą to np.: szczudła, leżaki w ciekawych kształtach, latawce o oryginalnej formie, gry planszowe i towarzyskie inspirowane tożsamością miasta. (Lublin Aktywny 365)
- Program Lojalnościowy „Śladami inspiracji” – program stworzony w oparciu o system elektronicznych kart lojalnościowych oraz terminali przenośnych znajdujących się w specjalnie wyselekcjonowanych miejscach oraz w punktach informacji podczas wybranych imprez. Zbierane punkty zapisywane będą na pamięci karty uprawniając do odebrania nagrody z katalogu, zaś system Centralnej Bazy Danych stanowić będzie również cenne źródło informacji w działalności badawczej.
- Zaulek Inspiracji – specjalnie zagospodarowana przestrzeń na terenie pl. Rybnego, gdzie umieszczona zostanie podświetlona fontanna oraz ławeczki z inspirującymi cytatami i/lub dedykacją dla osób wyróżnionych ze względu na ich twórczość, kreatywność bądź artyzm.

LUBLIN BRAMĄ REGIONU

Program ma na celu uzyskanie sprzężenia zwrotnego wynikającego z krzyżowej informacji i promocji turystycznej atrakcji turystycznych w Lublinie i na terenie województwa lubelskiego. Jego realizacja ma na celu zwiększenie odsetka turystów, odwiedzających zarówno stolicę regionu, jak i region. Zakłada się, że Lublin coraz częściej będzie odgrywał rolę kluczowego miejsca recepcji i dystrybucji ruchu turystycznego w regionie. To tutaj turyści rozpoczynają poznawanie Lubelszczyzny, tu docierają na lotnisko, dworzec PKP.

Miejska oferta produktów turystycznych prezentuje wiele tematów atrakcyjnych także w skali regionu. Tam, gdzie jest to możliwe wskazuje się na odwołania do oferty turystycznej regionu, które pozwalają rozszerzyć prezentowane w mieście zagadnienia. Turysta zostaje poinformowany o nowych możliwościach turystycznej eksploracji w tematach, które go pasjonują. Odwołanie to może mieć charakter np. opisu oferty regionu w danym temacie na tablicy informacyjnej o produkcie, wskazania w przestrzeni publicznej na atrakcje z regionu, wskazania pochodzenia składników użytych w daniach i produktach, podkreślenia regionalnego charakteru szlaku turystyki kulturowej lub aktywnej, przebiegającego przez Lublin, wskazania na plenery filmowe z tej samej produkcji, która powstawała w Lublinie.

Dodatkowo zakłada się, że w miejscach położonych na Lubelszczyźnie realizujących wspólne z miastem tematy, także pojawiają się z czasem informacje wiążące ich ofertę z miejską. Zapewni to większą integrację oferty miast położonych na Lubelszczyźnie takich jak: Janów Lubelski, Kazimierz Dolny, Nałęczów, czy Zamość z ofertą turystyczną stolicy regionu.

Poniżej przedstawiono wybrane przykłady działań realizujących program:

- Światowid magnacki – słup informujący o odległości do poszczególnych rezydencji magnackich na Lubelszczyźnie z podaniem ich lokalizacji, herbu rodowego i odległości, znajdujący się w okolicy Placu Litewskiego w Lublinie (Produkt Rezydencje Magnackie).
- Przy okazji prezentacji obiektów architektonicznych charakterystycznych dla danego stylu lub epoki, wskazanie na inne interesujące obiekty z danego okresu na Lubelszczyźnie (Lublin Historyczny).
- Wprowadzenie oznakowania szlaków rowerowych w mieście, wskazującego na ich regionalny kontekst, poprzez podanie ich orientacji, nazwy oraz kilometrażu kolejnych punktów na szlaku (Lublin Aktywny 365).
- Prezentacja regionów Lubelszczyzny, z których pochodzą poszczególne produkty spożywcze prezentowane w ramach oferty Eko-bazaru (Lublin smaków).
- Opis i prezentacja tego, jak wyglądała Lubelszczyzna pod względem wielokulturowości i wieloetniczności na mapie regionu z lat 30. XX wieku, w ramach produktu Wielokulturowa Lubelszczyzna.

NOWOCZESNE NARZĘDZIA IT W TURYSTYCE

Lubelska oferta turystyczna cechuje się wysokim poziomem integracji informacji i ich dostępności, zarówno w przestrzeni Internetu stacjonarnego, jak i mobilnego. Wiele ekspozycji turystycznych wykorzystuje interaktywne narzędzia poznawcze, przez co turysta pozostaje zainspirowany i poruszony prezentowanymi treściami.

W tym zakresie największy dorobek w mieście został wypracowany przez Ośrodek Brama Grodzka - Teatr NN. Pod hasłem Przewodniki Lublin 2.0, opracowano różnorodne przewodniki i formy prezentacji miasta wykorzystujące najnowocześniejsze technologie audio-wizualne w tym animacje 3D.

W momencie powstawania strategii, Lublin posiada pozycję lidera w ilości opracowanych narzędzi tego typu. Zakłada się, że w niedalekiej przyszłości powszechność urządzeń mobilnego Internetu znacznie wzrośnie. Aby należycie wykorzystać szansę, jaką jest przybliżenie turystom dorobku miasta w tym zakresie, należy zintegrować już opracowane narzędzia oparte o aplikacje mobilne i animacje 3D, w ramach produktów turystycznych miasta.

Nowoczesne narzędzia IT staną się jedną z podstaw wyróżniających ofertę produktów turystycznych Lublina. Aplikacje mobilne dedykowane turystyce będą często pełniły funkcję rozbudowanego folderu z mapą. Do ich podstawowych użyteczności należeć będą: połączenia atrakcji w szlaki, możliwość ich prezentacji na mapie miasta i geolokalizacji, możliwość wskazania najbliższej drogi dojścia do atrakcji, uzyskania opisu atrakcji, dodania materiałów graficznych, wideo i audio. W bardziej zaawansowanej formie mogą również zawierać aktualizowane na bieżąco kalendaria wydarzeń czy bieżące informacje o zmianach w ofercie. W ramach aplikacji możliwe jest wykorzystanie cyfrowych archiwów kultury i sztuki w celu ich udostępnienia w produktach. W wybranych aplikacjach, jak i nośnikach stacjonarnych wykorzystane będą także możliwości rzeczywistości rozszerzonej (Augmented Reality AR). Polega ona na nałożeniu na obraz rzeczywisty (dostarczany np. przez kamerę wbudowaną w smartfon) obrazu generowanego komputerowo. Jego charakter może się zasadniczo różnić, poczynając od zdjęć archiwalnych na animacjach 3D kończąc. Za pomocą AR można w zasadzie nanieść wszelkiego rodzaju treści, zależnie od zapotrzebowania np. w celu zaprezentowania animacji i historycznych rekonstrukcji panoram miasta lub nieistniejących obiektów zabytkowych. Innymi nowoczesnymi narzędziami informatycznymi wykorzystywanymi w prezentacji oferty turystycznej będzie prezentacja hologramowa.

Poniżej przedstawiono wybrane przykłady działań realizujących program:

- Aplikacja mobilnego Internetu pozwalająca w pełni poznać ofertę i dorobek wiodących wydarzeń i festiwali (Lublin Open Culture).
- Aplikacja mobilna z informacjami o programie, lokalizacji, profilu wszystkich działających w mieście galerii sztuki (Lublin Open Culture).
- Multimedialny peryskop wschód-zachód znajdujący się na Placu Litewskim.
- Open City Festiwal w specjalnej aplikacji, która prezentowałaby instalacje zrealizowane w poprzedniej edycji festiwalu i byłaby połączona z lokalizatorem GPS.

LUBLIN BRAMĄ NA WSCHÓD

Lublin przybliży Polakom i mieszkańcom Unii Europejskiej wschód. Wschód Europy w rozumieniu Krajów Partnerstwa Wschodniego, do których zaliczane są: Ukraina, Białoruś, Gruzja, Mołdawia, Armenia i Azerbejdżan. W zakresie turystyki owe przybliżenie ma miejsce zarówno w ofercie opartej o walory kultury i sztuki współczesnej, jak i przemysłu spotkań. Miasto pełni rolę eksperta w relacjach kulturowych i biznesowych na linii wschód-zachód Europy, gdyż w czasach II RP położone było w centrum Polski, która sięgała daleko za obecną wschodnią granicę kraju.

Lublin jest aktywnym centrum spotkań na linii wschód-zachód. W mieście odbywa się szereg spotkań cyklicznych: konferencji, targów, wystaw i wydarzeń kulturalnych, które zbliżają do siebie kraje

Europy Wschodniej i Zachodniej. W mieście spotyka się biznes, polityka, nauka z dwóch części Europy. Spotkania te często dają podwaliny istotnym projektom współpracy we wszelkich rodzajach aktywności kulturowej i gospodarczej. Miasto jest sceną wspólnych wydarzeń kulturalnych z zakresu teatru, muzyki, kulinariów, sztuk plastycznych. Tutaj artyści ze wschodu czują się jak u siebie, a publiczność uczestnicząca w wydarzeniach odbywa podróż wirtualną za wschodnią granicę Unii Europejskiej. Miasto prowadzi stały projekt kulturalnych wydarzeń relacji wschód–zachód.

Jako najdalej wysunięta na wschód metropolia Polski, dysponująca międzynarodowym portem lotniczym, Lublin jest predestynowany do rozwoju w zakresie kompetencji wschodnich. Miasto jest swego rodzaju łącznikiem między Europą Wschodnią i Zachodnią, i może uczyć Polaków oraz pozostałych Europejczyków, jak rozumieć i integrować się ze społeczeństwami zza wschodniej granicy. Pierwszy krok w odkrywaniu ich kultury można poczynić właśnie w Lublinie. Liczne wydarzenia angażujące międzynarodowe grono artystów oraz współpraca ze Lwowem są tego przejawem, tak samo jak Instytut Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie czy działające do niedawna Europejskie Kolegium Polsko-Ukraińskich uniwersytetów. Miasto i jego mieszkańców cechuje inny poziom uwrażliwienia i otwarcia na kraje Europy Wschodniej.

Poniżej przedstawiono wybrane przykłady działań realizujących program:

- Rozwój Szlaku Kupieckiego Wrocław – Lublin – Lwów (Lublin Jagielloński)
- Agora Wschodnia w Lublinie – wizerunkowe miejsce dla otwarcia Lublina na Wschód. Plac w śródmieściu lub w którymś z lubelskich parków prezentujący w sposób symboliczny związki Lublina ze wschodem Europy. Na placu pawilon czasowy ukazujący atrakcje turystyczne krajów Europy Wschodniej oraz lubelską ofertę festiwalu, konferencji i projektów realizowanych w tej tematyce przez pryzmat zdjęć, filmów, nagrań audio. Atrakcja ta mogłaby być instalacją, która na stałe zlokalizowana byłaby w Lublinie, ale czasowo odwiedzałyby inne miejsca takie jak centra handlowe w Warszawie i innych dużych miastach Polski. Pomysł na jej formę powinien być przedmiotem konkursu architektonicznego. Może to być np. pawilon w kształcie trójkąta o wierzchołku skierowanym na wschód. W pawilonie wysokiej jakości ekrany z filami prezentującymi atrakcje oraz interaktywne prezentacje. (Lublin Open Culture)
- Budowa „mostów turystycznych” z miastami ze wschodu takimi jak Lwów, Grodno, Wilno poprzez realizację wspólnych wydarzeń festiwalowych, z telemostami, w tym imprezę o charakterze targów/festynu turystycznego w Lublinie, podczas której miasta te promowałyby się, a firmy turystyczne przedstawiały swoją ofertę. (Lublin Open Culture)
- Projekt Okna na Wschód – billboardy lub telebimy prezentujące zdjęcia historyczne, współczesne atrakcje turystyczne oraz aspekty wielokulturowości miast Europy Wschodniej.
- Organizacja wydarzeń kongresowych z obszarów biznes i kultura, zorientowanych na wymianę doświadczeń i kompetencji z krajami Europy Wschodniej w tym Forum „Biznes-mixer” – biznesowe targi wschód-zachód Europy
- Stworzenie dedykowanej strony internetowej, poświęconej wszystkim inicjatywom i wydarzeniom (działającym się w Lublinie lub tworzoną przy udziale lubelskich instytucji), w których istotnym elementem jest współpraca z krajami zza wschodniej granicy.

Słowniczek pojęć

A. POJĘCIA PODSTAWOWE

Ze względu na mnogość definicji pojęcia „turystyka” (a co za tym idzie także terminu „turysta”), niezbędne jest przyjęcie jednolitej terminologii, na potrzeby niniejszego dokumentu.

Generalnie, w literaturze przedmiotu dla opisanego zjawiska przyjmuje się, że:

Turystyka – zespół stosunków i zjawisk, które wynikają z dobrowolnej podróży i pobytu osób przyjezdnych, jeśli nie występuje w związku z tym osiedlenie i podjęcie pracy zarobkowej.¹³ To aktywność czasu wolnego, zakładająca zmianę stałego miejsca pobytu. Więć to ruch, poruszanie się jest tym, co czyni turystę.¹⁴

Jednakże obecnie najczęściej stosowanymi, są definicje przyjęte przez Światową Organizację Turystyki (UNWTO), które precyzyjnie określają pojęcia turystyki i turysty. Jest to terminologia opracowana na potrzeby statystyczne, a jej wytyczne przyjmuje się jako wiążące na całym świecie, również w Polsce. Te definicje stosowane są przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, Instytut Turystyki oraz Główny Urząd Statystyczny, tak więc autorzy dokumentu również przyjmują je za nadrzędne wobec wszelkich innych.

UNWTO przyjmuje co następuje:¹⁵

Turystyka – ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach prywatnych lub zawodowych, nie dłużej niż rok bez przerwy, poza swoim codziennym otoczeniem, z wyłączeniem wyjazdów, w których głównym celem jest aktywność zarobkowa, wynagradzana w odwiedzanej miejscowości lub kraju.

Odwiedzający – każda osoba podróżująca do miejsca znajdującego się poza jej zwykłym otoczeniem, na czas nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeśli podstawowy cel podróży jest inny niż podjęcie działalności zarobkowej, wynagradzanej w odwiedzanej miejscowości lub kraju. Odwiedzających dzielimy na turystów oraz odwiedzających jednodniowych (wycieczkowiczów).

Turysta – odwiedzający, który przynajmniej przez jedną noc korzysta z obiektów zakwaterowania zbiorowego lub kwater prywatnych w odwiedzanym kraju lub miejscowości.

Odwiedzający jednodniowy (wycieczkowicz) – odwiedzający, który spędza w odwiedzanym miejscu mniej niż 24 godziny i nie korzysta z obiektów zakwaterowania zbiorowego lub kwater prywatnych.

¹³ Definicja wg Waltera Hunzikera. Za: A. Panasiuk, „Ekonomika Turystyki”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

¹⁴ Definicja wg Marca Boyera. Za: A. Panasiuk, „Ekonomika Turystyki”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

¹⁵ Źródło: www.intur.com.pl, www.media.unwto.org oraz „Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku”, MSiT, Warszawa 2008.

Turystyka krajowa – podróże mieszkańców po własnym kraju.

Turystyka przyjazdowa – przyjazdy do kraju osób stale mieszkających poza nim.

Turystyka wyjazdowa – wyjazdy mieszkańców danego kraju do innych krajów.

B. RODZAJE TURYSTYKI

Podobnie jak w przypadku samej definicji turystyki, tak również w przypadku próby podziału mamy do czynienia z mnogością proponowanych definicji. Jednym z najczęściej stosowanych kryteriów jest podział ze względu na główny motyw podróży. Biorąc to pod uwagę, wyszczególniamy główne rodzaje turystyki:

Turystyka poznawcza (krajoznawcza) – turystyka krajoznawcza jest formą turystyki, której głównym celem podróży jest zwiedzanie określanego obiektu, miejsca, miejscowości czy regionu. Związana jest głównie z poznawaniem kraju ojczystego i jego różnorodnych walorów. Dominuje w niej motyw poznawczy, który połączony jest z celami edukacyjnymi i rekreacyjnym. Najsilniej rozwiniętą formą turystyki poznawczej na obszarach miejskich jest turystyka kulturowa.¹⁶

Turystyka kwalifikowana (aktywna) – turystyka łącząca poznawanie świata z pewnym wysiłkiem fizycznym. Wymaga ona przygotowania kondycyjnego i zawodowo-turystycznego. Wiąże się z zaspokajaniem potrzeb ruchu i wysiłku fizycznego, przyrodniczych i kulturowych oraz potrzeb informacyjno-poznawczych. Przykładem takiej turystyki jest turystyka piesza, wodna, narciarska, kolarska, motorowa.¹⁷

Turystyka zdrowotna – świadome i dobrowolne udanie się na pewien okres poza miejsce zamieszkania, w czasie wolnym od pracy, w celu regeneracji, dzięki aktywnemu wypoczynkowi fizycznemu i psychicznemu.¹⁸

Turystyka biznesowa – obejmuje wszystkie podróże służbowe lub w celach zawodowych, które nie są wynagradzane w docelowym miejscu podróży. Przykładami turystyki biznesowej mogą być: turystyka kongresowa, motywacyjna, korporacyjna bądź targowa.¹⁹

Turystyka religijna – turystyka, której głównym motywem są przede wszystkim aspekty religijno-poznawcze lub poznawcze. Wiąże się to z podróżami do miejsc związanymi z historią religii, obiektów sakralnych, miejsc kultu religijnego, czy też wydarzeń o charakterze religijnym.²⁰

Turystyka wypoczynkowa – turystyka, której głównym motywem jest odpoczynek. Nie wymaga ona specjalistycznego przygotowania lub wiedzy ze strony uczestników. Obejmuje wiele form spędzania czasu i zależy głównie od upodobań turysty. Przykładem tej formy turystyki może być odpoczynek nad morzem (zob. Zasada „3 S”) lub wyjazd w celu dokonania zakupów.²¹

¹⁶ W. Kurek, „Turystyka”, PWN, Warszawa 2007.

¹⁷ W.W. Gaworecki, „Turystyka”, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ R. Davidson, B. Cope, „Turystyka biznesowa”, POT, Warszawa 2003.

²⁰ T. Jędrzyński, „Turystyka kulturowa”, PWE, Warszawa 2008.

²¹ A. Kowalczyk, „Geografia turystyki”, PWN, Warszawa 2002.

Z punktu widzenia turystyki w destynacji, jaką jest miasto, istotne jest zwrócenie uwagi i wyjaśnienie również innych rodzajów turystyki, wchodzących w skład opisanych wyżej.

Turystyka kulturowa – podrodzaj turystyki poznawczej, obejmujący podróże w celu zgłębiania kultury materialnej i niematerialnej odwiedzanego miejsca. Obejmuje zarówno wyjazdy turystyczne związane z dziedzictwem historycznym jak również kulturą współczesną (wysoką i popularną).²²

Turystyka etniczna (sentymentalna, „turystyka korzeni”) – podrodzaj turystyki poznawczej, której głównym celem jest poznawanie własnych „korzeni”, historii rodowych i narodowych, odwiedzanie miejsc pamięci. Uczestniczący w ruchu turystycznym tego typu, w dużej mierze odbywają podróże międzynarodowe.²³

Turystyka miejska – podróże, których głównym motywem jest korzystanie z bogatej i różnorodnej oferty miast, np. centrów handlowych, obiektów sportowych i rekreacyjnych, oferty kulturalnej oraz gastronomicznej miasta. Zakres aktywności podejmowanych przez uczestników tego typu ruchu turystycznego jest niezwykle szeroki i może stanowić różnorodne połączenie wcześniej wymienionych rodzajów np. turystyki aktywnej (aquapark), poznawczej (muzeum) i wypoczynkowej (centrum handlowe).

C. POZOSTAŁE POJĘCIA

Atrakcyjność turystyczna – składają się na nią właściwości destynacji turystycznej, które decydują o zainteresowaniu ze strony turystów. O stopniu atrakcyjności danej miejscowości, czy regionu stanowią: walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne oraz dostępność turystyczna.²⁴

Destynacja turystyczna (ang. destination – cel, przeznaczenie) – docelowe miejsce podróży turysty, np. kraj, region lub miasto. Podczas jednej podróży turysta może zmierzać do wielu miejsc destynacji. Pojęcie jest często stosowane wymiennie z terminami: obszar recepcji turystycznej (przeciwność obszaru emisji turystycznej), miejscowość turystyczna lub region turystyczny.

Dostępność turystyczna (lub komunikacyjna) – określa możliwość dotarcia turysty do celu podjętej podróży, za pomocą środków komunikacji np. samochodowej, lotniczej, kolejowej, rowerowej, czy pieszej. Dostępność jest warunkiem koniecznym dla wykorzystania walorów turystycznych miejsca, recepcji przez turystów.²⁵

Gospodarka turystyczna – dynamicznie rozwijająca się gałąź gospodarki, na którą składa się ogół środków i urządzeń oraz funkcji gospodarczych i społecznych, służących obsłudze ruchu turystycznego oraz ułatwiających zaspokojenie potrzeb turystów. Pojęcie gospodarki turystycznej jest czasami stosowane zamiennie z terminem „przemysł turystyczny”.²⁶

²² T. Jędrzyak, „Turystyka kulturowa”, PWE, Warszawa 2008.

²³ Tamże.

²⁴ W. Kurek, „Turystyka”, PWN, Warszawa 2007.

²⁵ A. Kowalczyk, „Geografia turystyki”, PWN, Warszawa 2002.

²⁶ G. Gołębski, „Kompedium wiedzy o turystyce”, PWN Warszawa-Poznań 2009.

Markowy produkt turystyczny – produkt turystyczny posiadający atrybuty marki – produkt unikalny, mający coś, co wyróżnia go od innych. Marka pozwala na osiągnięcie przewagi nad konkurencją, wyróżnienie produktu na rynku i spowodowanie, że zostanie wybrany przez klientów. Posiada swoją tożsamość i wizerunek.

Produkt turystyczny – to zbiór dóbr i usług, z których turyści korzystają, i które są dla nich szczególnym przedmiotem zainteresowania.²⁷

Przemysł turystyczny – kompleks przedsiębiorstw oraz innych organizacji, których działalność związana jest z zaspokajaniem potrzeb uczestników ruchu turystycznego. Do głównych sektorów przemysłu turystycznego zaliczamy: sektor bazy noclegowej i gastronomii, sektor atrakcji turystycznych, sektor transportu, sektor biur podróży, sektor promocji i informacji turystycznej. Przemysł turystyczny czasami jest utożsamiany z pojęciem „gospodarka turystyczna”.²⁸

Rozszerzona Rzeczywistość (ang. Augmented Reality, AR) – to system integrujący ze sobą elementy świata rzeczywistego i wirtualnego. Umożliwia wzbogacenie fizycznego otoczenia o dodatkowe treści np. grafiki 2D lub 3D, dźwięk, tekst i wideo, które możliwe są do wyświetlenia za pomocą nowoczesnego urządzenia mobilnego takiego jak smartfon czy tablet. Do poprawnego funkcjonowania aplikacji wykorzystujących rozszerzoną rzeczywistość niezbędny jest wbudowany nadajnik GPS, kompas i często, choć nie zawsze dostęp do Internetu. Dzięki połączeniu systemu AR z technologią rozpoznawania obiektów, urządzenie mobilne może obecnie służyć turyście jako multimedialny i interaktywny przewodnik i informator turystyczny o odwiedzanym miejscu.

Ruch turystyczny – zjawisko społeczno-ekonomiczne, tworzone przez zbiór podróży (motywowanych różnymi celami prywatnymi lub zawodowymi), czasowo i dobrowolnie opuszczających stałe miejsce zamieszkania.²⁹

Szlak turystyczny – trasa naturalna lub specjalnie wytyczona, służąca celom turystycznym, którą najczęściej cechują: oznakowanie, linearność, zagospodarowanie dla potrzeb turystyki, wyodrębnienie w ramach przestrzeni turystycznej, przypisanie kryterium tematycznego. Najczęściej szlaki dzielone są ze względu na dominującą formę ruchu turystycznego, występującą na szlaku. Pod tym względem możemy wyróżnić przykładowo: szlaki piesze, rowerowe, wodne, narciarskie, konne oraz szczególnie ważne w miastach – szlaki kulturowe.³⁰

Tożsamość – zbiór podstawowych dla marki wartości. Z tożsamości wypływa esencja marki, jej identyfikacja graficzna. Tożsamość jest zbiorem pierwotnych wartości dla marki, które mogą być zdefiniowane poprzez odpowiedź na pytanie o wizję, misję, wartości marki, wyimaginowanego klienta, styl i język marki.

²⁷ Aleksander Panasiuk, *Ekonomika Turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

²⁸ W.W. Gaworecki, „Turystyka”, PWE, Warszawa 2003.

²⁹ Tamże.

³⁰ G. Gołembski, „Kompendium wiedzy o turystyce”, PWN Warszawa-Poznań 2009 oraz A. Mikos von Rohrscheidt, „Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy”, Gniezno, 2008.

Walory turystyczne – zespół elementów środowiska naturalnego oraz pozaprzyrodniczego (pochodzenia antropogenicznego), które wspólnie lub każde z osobna, są obiektem zainteresowania ze strony turystów. Decydują więc o atrakcyjności turystycznej miejsca recepcji. Mogą się na nie składać np. jeziora, lasy, rzeki, rzeźba terenu czy też zabytki architektoniczne, wydarzenia i zbiory muzealne. Waler turystyczny to kategoria subiektywna, zależna od postrzegania i preferencji każdego z turystów – nie wszystkie elementy będą stanowiły walory dla wszystkich.³¹

Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego – jeden z najczęściej stosowanych wskaźników do mierzenia zjawiska ruchu turystycznego w miejscu recepcji, obliczany jako liczba turystów odwiedzających dane miejsce w ciągu roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców badanego obszaru. Używany m.in. przez GUS i Eurostat, które za liczbę turystów przyjmują osoby korzystające z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania.

Wskaźnik funkcji turystycznej – mówi o zagospodarowaniu turystycznym danego miejsca w zakresie oferowanych miejsc noclegowych. Jest to suma wszystkich dostępnych miejsc noclegowych, przypadająca na 1000 mieszkańców badanego obszaru. W ten sposób liczony wskaźnik stosowany jest m.in. przez GUS i Eurostat.

Wizerunek – pierwotnie odnosił się do marki produktu, określając jej zewnętrzną percepcję. Przyjmuje się, że na wizerunek składa się szeroko pojęty odbiór marki produktu. Wizerunek jest wartością, która funkcjonuje w opiniach, sądach, przekonaniach odbiorców produktu (osób świadomych jego istnienia). Wizerunek w przypadku terytoriów, jest synonimem reputacji. Na świecie i w Polsce prowadzone są badania wizerunkowe terytoriów (krajów, regionów, miast), dostarczające reprezentatywnych danych na temat konkurencyjnej pozycji terytoriów.

Zagospodarowanie turystyczne – składają się na nie te wszystkie elementy, które umożliwiają lub ułatwiają turystom poznawanie walorów turystycznych. Są to przede wszystkim składniki bazy noclegowej i gastronomicznej, a także sportowo-rekreacyjnej, specjalistycznej lub też oznakowanie turystyczne.³²

Zasada „3 E” – z języka angielskiego Entertainment (rozrywka), Excitement (emocje), Education (edukacja). Zgodnie z tą zasadą turysta jest zainteresowany autentycznymi przeżyciami, interakcją i zaspokojeniem potrzeb poznawczych podczas odbywania podróży turystycznej. Zasada „3 E” to współczesna przeciwność lub uzupełnienie dla tradycyjnego modelu „3 S”. Wymagający i bardzo świadomy turysta XXI wieku, oczekuje znacznie więcej niż słońce, morze i plaża – pragnie odkrywać, bawić się i poznawać inne kultury.

Zasada „3 S” – z języka angielskiego Sun (słońce), Sea (morze), Sand (plaża). To powszechny model odnoszący się do zjawiska turystyki masowej, którego rozwój zależy głównie od strefy klimatycznej danego miejsca recepcji turystycznej. Współcześnie, idea „3 S” jest coraz częściej wypierana lub uzupełniana przez model „3 E”, który w większym stopniu zaspokaja potrzeby coraz bardziej świadomych i wymagających turystów.

³¹ A. Kowalczyk, „Geografia turystyki”, PWN, Warszawa 2002.

³² Tamże.

Spis ilustracji

Ilustracja 1 Schemat układu produktów turystycznych Lublina	10
Ilustracja 2 Schemat powiązania programów horyzontalnych z produktami turystycznymi Lublina	69